Steigiamasis Seimas atbaigė nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą

Amerikos mokyklose išeivių vaikai auklėjami kitokiais žmonėmis negu jų tėvai augo Lietuvoje

Užsienyje išlikę diplomatai VLIKo esmę suprato kitaip negu jį suprato jo kūrėjai

Didėjant sovietų apsiginklavimui ir jų agresyvumui, kartu didėja ir jų grėsmė laisvajam pasauliui

Pabaltijo aneksijos nepripažinimas yra vienas JAV politikos bruožų

Donelaičio kūrybinis genijus nebuvo laiku suprastas bei įvertintas tiek svetimųjų, tiek ir savųjų

1980 Nr. 2 (46)

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Petras Maldeikis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 117 Sunset Drive, Hot Springs, Arkansas 71901 Tel. (501) 624-6659.

Administracija: Antanas Balčytis, 6819 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill., 60629

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874.

Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TĖVYNĖS SARGO BENDRADARBIAI:

P. Alšėnas, dr. S. A. Bačkis, P. Bagdanavičius, kun. V. Bagdanavičius, MIC, P. Balčiūnas, vysk. V. Brizgys, dr. A. .M. Budreckis, St. Dzikas, prof. dr. J. Eretas, P. Gaučys, A. J. Kasulaitis, dr. A. Kučas, J. Kuprionis, dr. O. Labanauskaitė, M. Liulevičienė, St. Lušys, M. Mackevičius, P. Maldeikis, Č. Masaitis, prof. dr. J. Meškauskas, M. Peteraitienė, prel. P. Ragažinskas, S. Rauckinas, A. Rinkūnas, J. Sakas-Sakevičius, P. Spetyla, dr. V. Sruogienė, P. Stravinskas, S. Sužiedėlis dr. K. Šidlauskas, dr. A. Škėrys, dr. D. Tamulionytė, prel. L. Tulaba, Ig. Urbonas, dr. J. Vaišnora, MIC, dr. J. K. Valiūnas, A. Venskus, kun. St. Yla, kan. V. Zakarauskas, dr. T. Žiūraitis, O.P., B. Žukauskas.

TĖVYNĖS SARGAS

1980 ĮSTEIGTAS 1896 Nr. 2 (46)

STEIGIAMASIS SEIMAS IŠ ŠEŠIASDEŠIMT METŲ PERSPEKTYVOS

J. VARNAS

Steigiamasis Seimas, nuo kurio susirinkimo šių metų gegužės 15 d. suėjo 60 metų, su jo darbais yra vienas svarbiųjų nepriklausomo gyvenimo įvykių. Jis sudarė vieną svarbiųjų valstybės atkūrimo fazių. Lietuvos Valstybės Tarybai paskelbus nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą, Lietuvos savanorių kariuomenei ją apgynus — išvarius iš jos žemės ją pavergti pasikėsinusius rusus bolševikus ir vokiečius bermontininkus — atėjo laikas trečiajai jos atstatymo fazei — išleidimui pagrindinių Lietuvos valstybei valdyti bei tvarkyti įstatymų. Teisinių valdomosi normų sukūrimas ir pagrindinių įstatymų išleidimas turėjo atbaigti nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą. Tai turėjo atlikti Steigiamasis Seimas, visų Lietuvos gyventojų demokratiniu būdu išrinktas. Jis turėjo būti visos tautos išrinkta tikroji ir aukščiausia jos atstovybė — jos parlamentas.

Lietuvą nuo ją pagrobti norėjusių įsibrovėlių apgynus, parlamento trūkumas jau 1919 metais buvo jaučiamas tiek krašto viduje, tiek ir pasaulinės politikos centruose. Neišsirenkant Lietuvai Seimo ir jai neturint net ir savo pastovios konstitucijos, didžiosios valstybės, dažniausiai lenkams darant įvairių intrygų, nepasitikėjo atsikūrusia Lietuvos valstybe, abejojo jos savarankiškumu ir nerodė noro ją pripažinti. Tai žinojo to meto politinių partijų vadai, ir jie ragino Valstybės Tarybą paskubėti pasirūpinti Steigiamojo Seimo išrinkimu.

LTSR Valst. Respublikinė Biblioteka

Ps 246-5485

Panašiai ir vidaus nuotaikos reikalavo nebetęsti su Steigiamojo Seimo išrinkimu, nes žmonės, nuolat girdėdami džiaugsmingą savo nepriklausomybės vertinimą, pradėjo vis labiau pasigesti savo pačių išrinktos valdžios. Tiesa, dauguma žmonių dar sunkiai vaizdavosi nepriklausomą gyvenimą, todėl į Steigiamojo Seimo išrinkimą jie žiūrėjo kaip į savo valdžios įsivedimą, suprasdami, kad Lietuvos valdžia dabar priklausys nuo jų pačių jos išsirinkimo. Spaudai po karo nelabai dar paplitus, žmonėms trūko informacijų apie artėjančius rinkimus. Daugiausia apie juos žmonės sužinojo iš partinės agitacijos. Iš priešrinkiminės agitacinės literatūros ir agitacinių kalbų žmonės susipažino su partijomis ir jų kandidatais ir pradėjo pasirinkti jiems patinkamus kandidatų sąrašus, už kuriuos jie balsavo. Taip priešrinkiminės agitacijos išjudinti ir kitais būdais informuoti apie rinkimus ir reikalą juose dalyvauti, žmonės jais domėjosi ir, rinkimų dienoms atėjus, gausiai juose dalyvavo. Toks didelis nuošimtis (per 90%) balsuojančių retai kur pasitaiko. Tai rodė naujai atsikūrusios Lietuvos žmonių pilietinį sąmoningumą. Į Steigiamąjį Seimą balsavo 682,291 žmogus. Krikščionių demokratų blokui teko 371,342 balsai, Valstiečių Sąjungos — Socialistų liaudininkų blokas gavo 155,562 balsus, socialdemokratai su socialistais revoliucionieriais surinko 87,051 balsą. Už Tautos Pažangos partijos kandidatus visose apygardose balsavo 11,939 žmonės, bet jie nė vienoje apygardoje nesurinko vienam atstovui reikalingo balsų skaičiaus. Žydai gavo 44,709, lenkai 32,821 ir vokiečiai 7,255 balsus.

Steigiamojo Seimo sudėtis

Lietuvių politinėms partijoms prieš Pirmąjį pasaulinį karą neišvysčius platesnės politinės veiklos, nepriklausomybę atgavus, joms trūko veikėjų su didesniu politiniu patyrimu. Todėl, renkant Steigiamąjį Seimą, joms trūko plačiai žinomų bei populiarių kandidatų, ypač jų su aukštuoju išsimokslinimu, dirbusių inteligentinėse profesijose ir turėjusių plačių ryšių su visuomene. Tuo atžvilgiu geresnėje padėtyje buvo seniausia ir veikliausia lietuvių politinė partija — socialdemokratai. Nors ji buvo nedidelė ir nedaug atstovų į St. Seimą tepravedusi, tačiau intelektuališkai buvo stipri. Tautininkai bandė į rinkimus eiti taip pat su visuomenei žinomais vardais, tačiau rinkimuose nieko nelaimėjo. Krikš-

čionys demokratai ir iš dalies Valstiečių Sąjunga su Socialistais liaudininkais, be savo partijų vadų ir politiškai veiklių veikėjų, savo sąrašuose turėjo darbininkų, amatininkų ir ūkininkų atstovų, kurių bent dalis savo apygardose buvo žinomi ir patraukė nemaža balsų.

Politinėmis grupėmis St. Seimo atstovai pasiskirstė šitaip:

Krikščionių demokratų blokas gavo 52,7% balsų ir pravedė 59 atstovus,

Valstiečių Sąjunga ir soc. liaudininkai 25% balsų ir 29 atstovus,

Lietuvių Socialdemokratų partija — 10,07% ir 12 atstovų,

Lietuvos žydai — 5,3%, 6 atstovus,

Lenkai — 2,6%, 3 atstovus,

Vokiečiai — 0,9%, 1 atstovą,

Nepartiniai 1,8%, 2 atstovus.

Į St. Seimą buvo išrinkta, palyginti, daug jaunų žmonių.

48 atstovai buvo tarp 24 ir 30 metų amžiaus,

60 atstovų amžius — tarp 30 ir 40 metų,

22 atstovai tarp 40 ir 50 metų,

11 atstovų — tarp 50 ir 60 metų amžiaus.

Nė vieno atstovo nebuvo vyresnio kaip 60 metų. Atstovų tarpe buvo ir 8 moterys.

Skaičiuojant profesijomis, St. Seimo nariai buvo — 4 agronomai, 9 gydytojai, 1 veter. gydytojas, 5 inžinieriai, 11 kunigų, 1 rabinas, 3 ekonomistai, 2 finansininkai, 13 teisininkų, 1 farmacininkas, 18 mokytojų, 9 karininkai, 6 žurnalistai ir rašytojai, 1 matininkas, 6 visuomenės veikėjai, 18 valdininkų, savivaldybininkų ir kooperatyvininkų, 1 vargonininkas, 12 amatininkų, 5 darbininkai, 21 ūkininkas ir 3 nežinomos profesijos.

Pagal Seimo atstovų išsimokslinimą, 24,7% buvo baigę aukštąjį mokslą, 14,6% buvo ėję aukštąjį mokslą, tačiau jo nebaigę, 5,3% buvo baigę dvasinę akademiją, 4,7% buvo baigusių kunigų seminarijas, 10% baigusių vidurinį mokslą, 8% buvo ėję vidurinį mokslą, tačiau jo nebaigę, 10,7% buvo baigę pradžios mokyklas, 17,3% buvo savamoksliai.

Seimo atstovų išsilavinimas buvo gana įvairus. Daugelio jų išsilavinimo laipsnį gal ir galima buvo laikyti nepakankamu St. Seimo atstovo darbui. Tačiau, taip sprendžiant, pamirštama, kad žmogaus kvalifikacijas dirbti visuomeniniam darbui nevisada nulemia jo formalus mokyklinis išsilavinimas.

Nevisada žmogaus asmenybės lygis priklauso nuo jo mokyklose įsigytų kvalifikacijų. Atgimstančioje tautoje daug kas suvaidino vaidmenį ne pagal savo mokyklinį išsilavinimą. Kaip Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių, apgynusių Lietuvą nuo bolševikų įsibrovimo, suvaidinto vaidmens nekvalifikuojame pagal jų mokyklinį išsilavinimą, taip ir St. Seimo atstovų negalima diskvalifikuoti dėl jų mažo mokyklinio išsilavinimo, kurį čia pakeitė daugelio jų tautinis bei visuomeninis sąmoningumas, kuris juos atvedė į St. Seimą tada sujudusiai liaudžiai atstovauti. Jie atstovavo už juos balsavusius ūkininkus, amatininkus ir darbininkus, kurių kai kuriems tada gal atrodė, kad jie pagal jų skaičių buvo net per mažai atstovaujami.

Kad St. Seimas atliko savo istorinį uždavinį tuo Lietuvai labai svarbiu istoriniu metu, rodo jo priimtieji įstatymai ir kiti atlikti darbai.

Atstovų jaunas amžius ir jų pasiskirstymas pagal profesijas ir išsilavinimą rodo, kad jų daugelio išrinkimą nulėmė pokario nuotaikos, socialinio ir ekonominio radikalizmo ir ultrademokratinės tendencijos, kurioms veikiant per mažai buvo renkant atsižvelgta į atstovų kvalifikacijas valstybiniam politiniams darbui dirbti ir per daug pasitikėta jų priklausymui liaudies sluoksniams.

Negalima paneigti, kad balsų pasiskirstymas partijomis ir daugelio atstovų išrinkimas iš dalies priklausė nuo partijų agitacinio veiklumo. Bet kartu reikia sutikti, kad balsuotojų partijų pasirinkimas jau tada rodė besiformuojantį Lietu vos visuomenės politiškai srovinį grupavimąsi bei pasiskirstymą.

Balsų paskirstymas rodė, kad 91,9% visų balsų gavo lietuviai, 5,3% žydai, 2,6% lenkai ir 0,9% vokiečiai. To meto veikėjams buvo akivaizdus priminimas, kad Lietuva buvo vienos susikonsolidavusios tautos šalis.

Steigiamojo Seimo sutikimas

Steigiamojo Seimo susirinkimas buvo pačios tautos išrinktos atstovybės susirinkimas. Tokios atstovybės tauta iki to meto nebuvo turėjusi, ir dabar, po ilgo tautos vergavimo, ji susirinko atlikti nepaprastam istoriniam uždaviniui. Jos susirinkimo diena — 1920 metų gegužės 15 diena — buvo Kaune didelių iškilmių šventė. Senieji veikėjai, daug metų kovoję dėl Lietuvos likimo, su stipriu jausmų pakilimu sutiko tą dieną, savo akimis matydami, kad jų svajo-

nės bei siekimai tikrai pildosi.

Iškilieji dailininkai A. Žmuidzinavičius, P. Rimša, K. Šimonis, A. Galdikas svarbiose Kauno gatvių vietose, kur turėjo praeiti iš visos Lietuvos suvažiavę St. Seimo atstovai, kiekvienas pastatė didingus ir meniškus garbės vartus.

Ta diena pradėta iškilmingomis ir jaudinančiomis pamaldomis katedroje. Net ir liberalas, kariuomenėje ėjęs aukščiausias vadovaujančias pareigas, tada Seimo atstovas K. Žukas susijaudino tų pamaldų metu, kada žmonių prikimštoje katedroje, mišioms pasibaigus buvo galingai klierikų choro sugiedota giesmė "Te Deum Laudamus", lauke palydėta varpų skambinimo ir patrankų šūvių dundėjimo. "Didinga. Graudu! Gana daug St. Seimo atstovų verkė iš susijaudinimo".

Steigiamojo Seimo atidaromasis posėdis įvyko Kauno miesto teatro salėje, dalyvaujant Seimo atstovams, vyriausybei, Anglijos, Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos ir Estijos atstovams. Valstybės prezidentas A. Smetona savo atidarymo kalboje St. Seimo susirinkimo dieną pavadino Lietuvai visų prakilniausia, garbinga mūsų tėvynei, nes Lietuva įstengė apsisprendimo teisę pastatyti priešaky savo tautos valios reiškėja.

Visų tikybų maldos namuose buvo laikomos iškilmingos pamaldos, miestuose ir miesteliuose plevėsavo vėliavos, skambėjo varpai.

Pirmojo posėdžio pirmininke buvo pakviesta vyriausia amžiumi atstovė rašytoja Gabrielė Petkevičiūtė, o sekretore jauniausia amžiumi mokytoja Ona Muraškaitė. Taigi iškilmingajam Seimo posėdžiui vadovavo moterys atstovės. St. Seimo pirmininku išrinktas Aleksandras Stulginskis.

Išrinktajam pirmininkui pasiūlius, pirmuoju S. Seimo darbu buvo Lietuvos valstybės nepriklausomybės proklamavimas, kuris skambėjo taip:

> *"Lietuvos Steigiamasis Seimas, reikšdamas Lietuvos žmonių valią, proklamuoja esant atstatytą nepriklausomą Lietuvos valstybę, kaip demokratinę respubliką, etnografinėm sienom ir laisvą nuo visų valstybių ryšių, kurie yra buvę su kitom valstybėm".*

Tą rezoliuciją išklausė visi atstovai atsistoję ir smarkiu plojimu ją priėmė vienu balsu. Tai buvo Vasario 16-sios akto patvirtinimas, jo įvykdymo konstatavimas. Tuo susirinkę tautos atstovai visam pasauliui paskelbė tvirtą savo tautos valią jai būti nepriklausoma.

St. Seimo darbų kryptis pradėjo aiškėti jau atidaroma-

jame posėdyje iš naujai išrinkto pirmininko kalbos, stambiais bruožais nusakančios jo darbų plotus, kuriuos jis turės nudirbti, ir tuos uždavinius, kuriuos jis turės realizuoti. Pagrindiniu St. Seimo uždaviniu jis numatė priėmimą valstybės konstitucijos, kuri padės pilietinių teisių ir pareigų pagrindus. Valstybėje — demokratinėje respublikoje — turės šeimininkauti pati tauta per savo renkamuosius atstovus. Neatidėliotinas reikalas buvo žemės reforma, darbininkų ir ūkininkų padėties ir švietimo pagerinimas ir kiti svarbūs, skubūs bei aktualūs reikalai.

Steigiamojo Seimo darbai

Susirinkę Steig. Seimo atstovai nedelsdami ėmėsi darbo. Gegužės 17 d. susirinko reguliariam posėdžiui jam skirtuose rūmuose prie prezidentūros. Posėdžiavo 2-4 kartus per savaitę. Esant nepaprastai rimtai padėčiai ir atsižvelgdami į St. Seimo uždavinių svarbumą, du pagrindiniai partijų susigrupavimai — krikščionių demokratų ir Valstiečių Sąjungos bei socialistų liaudininkų blokai sudarė tvirtą koaliciją dirbti St. Seime ir vyriausybėje. Pirmomis dienomis buvo sudarytas St. Seimo prezidiumas, priimtas Seimo statutas, pagal kurį buvo sudarytos įstatymų projektams ruošti komisijos ir nustatyta proporcija visų frakcijų narių dalyvavimui komisijose. Svarbiausios komisijos buvo Lietuvos valstybės konstitucijos projektui ruošti, žemės reformos įstatymo projektui paruošti ir ekonominė komisija — visos po 14 narių.

Vienas pirmųjų reikalų buvo amnestijos įstatymo priėmimas.

Kadangi Valstybės konstitucijos paruošimas ir priėmimas turėjo ilgai užtrukti, buvo paruošta Laikinoji valstybės konstitucija, kurią beruošiant ir svarstant buvo išdiskutuotos ir kai kurios esminės konstitucinės problemos. Buvo pasirinkta valstybei parlamentarinės demokratijos forma, kurioje pagrindinį vaidmenį valstybėje vaidina seimas. Seimas renka prezidentą, svarsto ir tvirtina vyriausybės deklaraciją, tvirtina ministrų kabinetą, pateikia kabinetui ir atskiriems ministrams interpeliacijų, gali pareikšti visam kabinetui ir atskiriems ministrams nepasitikėjimą, po kurio jie turi atsistatydinti. Taip į Steigiamojo Seimo darbus įėjo ir dažni įsikišimai į vykdomosios valdžios darbą.

St. Seimui teko neretai susirūpinti ir Lietuvos užsienio politika: Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutarties tvirti-

nimu, sutarčių su Latvija ir su Ukraina sudarymu, Lietuvos reikalais su Tautų Sąjunga ir ypač konfliktu su Lenkija: Lenkų sutarčių laužymu, jų Lietuvos užpuolimu ir grasinimu ją užimti, Hymanso projektu, byla su Lenkija ir daug kitų reikalų. Sudėtingą St. Seimui problemą sudarė ir Mažosios Lietuvos atgavimo klausimas.

Prie didžiųjų St. Seimo darbų priklauso epochinės žemės reformos problema, kurios sprendimas reikalavo Lietuvos gyvenimo pakeitimo, įvykdant jos ekonominę ir socialinę reformą. Diskusijos tuo klausimu — tos reformos studijavimas, jos su visomis išdavomis svarstymas, kovos už ir prieš žemės reformą buvo prasidėję dar prieš St. Seimo susirinkimą — dar 1918 metų pabaigoje, gi pats įstatymas buvo priimtas 1922 m. vasario 15 d.

Seimui teko svarstyti bei spręsti ir daug kitų labai jautrių, atskirų partijų programose nesuderinamų klausimų, — politinių, socialinių, pasaulėžiūrinių, auklėjimo ir kitų sričių klausimų. Dėl tokių krikščionių demokratų ir kairiųjų partijų skirtingai sprendžiamų klausimų suiro ir jų anksčiau veikusi koalicija. Pozicijoje liko tik krikščionių demokratų blokas, sudaręs pats vienas St. Seimo daugumą, o Valstiečių Sąjunga su socialistais liaudininkais perėjo į parlamentinę opoziciją.

Antraisiais St. Seimo veikimo metais buvo pereita prie Lietuvos konstitucijos projekto svarstymo. Jį ilgą laiką ruošė Konstitucijos projektui paruošti komisija, kuri buvo sudaryta, tik St. Seimui susirinkus. Komisijos pirmininku buvo A. Tumėnas, o jos nariais buvo tokie iškilūs teisininkai bei veikėjai, kaip M. Sleževičius, K. Venclauskas, Zigmas Starkus, dr. K. Grinius ir kiti. Konstitucijos projektą ruošiant, buvo panaudota labai daug medžiagos, peržiūrėta daugiau kaip 200 konstitucijų, tačiau nerasta tarpe jų tokios, kuri tiktų Lietuvos konstitucijai pagrindu. Ją ruošdama, komisija turėjo per 90 posėdžių. Ją ruošiant bei atskirus klausimus svarstant, reikėjo išdiskutuoti ir išspręsti daug pagrindinių teisinių ir politinių klausimų, kuriuos formuluojant kiekvienas įrašytas žodis gali keisti formuluojamo dalyko prasmę ir kurie pačią konstituciją daro labai sudėtingu valstybės gyvenimą tvarkančiu įstatymu.

Komisijos paruoštą projektą St. Seimas gavo 1922 m. kovo 2 d. ir tuojau pradėjo jį paragrafais bei dalimis svarstyti ir įvairius jos principus diskutuoti. Svarstymas užtruko

ilgai ir dėl jos principų ginčytasi kietai. Ji buvo trečiuoju skaitymu priimta 1922 metų rugpiūčio 1 dieną 234-jame St. Seimo posėdyje. Priimta tik Krikščionių demokratų bloko, vieno nepartinio ir 5 žydų atstovų balsais. Nuo balsavimo susilaikė socialdemokratų, Valstiečių Sąjungos, ir socialistų liaudininkų demokratų atstovai.

Konstituciją svarstant, jai turėjo įtakos kairiųjų partijų kovos už radikalesnius nuostatus. Svarstyta įvairių pažiūrų principų šviesoje, Lietuvos konstitucija buvo priimta kaip viena moderniausių, pažangiausių ir demokratiškiausių konstitucijų (d. V. Sruogienė). Priėmus šią konstituciją, Lietuva įgijo daugiau pasitikėjimo kitų valstybių tarpe ir susilaukė jų vienų anksčiau, kitų vėliau pripažinimo.

Be kalbamų pagrindinių įstatymų, St. Seimas tų metų rugpiūčio 9 d. priėmė savosios valiutos (litų ir centų) įstatymą, Lietuvos Universiteto įkūrimo įstatymą ir nemaža kitų sričių įstatymų, tvarkančių švietimą ir kultūrą, Bažnyčios reikalus ir jos padėtį, ūkio reikalus, socialinę globą ir savivaldybes, kariuomenės reikalus, karo stovio ir cenzūros klausimą, Šaulių Sąjungą, tautinių mažumų reikalus ir daug kitu klausimu liečiančius įstatymus.

St. Seimas savo darbus baigė 1922 m. spalio 7 d. 257-ju posėdžiu, kuriame konstatuota, kad, St. Seimui stovint priešakyje, Lietuva ne tik buvo pripažinta daugumos pasaulio valstybių de jure, bet buvo priimta ir į Tautų Sąjungą.

Be St. Seimo visumos, jame dar veikė 28 komisijos, kurios turėjo 963 posėdžius. Per nepilnus 29 mėnesius St. Seimas priėmė daugiau kaip 300 įstatymų, parodydamas nemažą daugiausia jaunų atstovų kūrybingumą bei produktyvymą.

St. Seimui dirbant, buvo pozicija, buvo ir opozicija. Jo darbus sekė visa Lietuvos visuomenė ir juos įvairiai vertino. Vienos politinės srovės buvo priimta konstitucija, Žemės reformos įstatymu ir kitais įstatymais patenkintos kitos nepatenkintos. Nepatenkintieji dideliu demokratiškumu Seimo priimtą parlamentinę demokratiją vadino seimokratija. Kai kas ją pašiepiamai ir dabar taip tebevadina.

Dabar, kada svetimos jėgos sunaikino Lietuvos konstituciją, Žemės reformą ir daugumą kitų Seimo priimtų įstatymų, mes galime St. Seimo darbus iš tolimos perspektyvos ir daugiau nesuinteresuotai vertinti ir objektyviau kalbėti apie jo atliktus darbus.

LIETUVIŲ IŠEIVIŲ VAIKAS AMERIKIEČIŲ MOKYKLOJE

P. MALDEIKIS

Kartų skirtingumas ir auklėjimas

Kalbėdami apie išeivijos visuomenės kitimą, susiduriame su joje besiformuojančiais kartų skirtingumais — apie skirtingumus tarp vyresniosios kartos ir jaunimo. Gyvenimui progresuojant, visada atsiranda didesni ar mažesni kartų skirtingumai. Senesnieji yra išaugę dešimtmečiais anksčiau ir pasisavino ano meto reikalavimus ir pasaulio supratimą susiformavo ano meto gyvenimo bei įvykių įtakoje. Jaunoji karta auga ir bręsta kitais laikais ir daugiau suauga su naujausių laikų dvasia.

Mūsų išeivių atveju kartų skirtingumus didina ir skirtinga aplinka, kurioje augo ir brendo vyresnioji ir jaunoji kartos. Skirtingų kraštų gyvenimas auklėja skirtingus žmones su skirtingu gyvenimo supratimu, skirtingas suformuoja jų vertybių sistemas su jų siekiamais idealais.

Labiausiai Amerikoje augantį bei bręstantį išeivių jaunimą atskiria nuo Lietuvoje subrendusios vyresniosios kartos skirtingas jų išauklėjimas. Lietuva buvo pasisavinusi tradicinį Europos auklėjimą. Lietuvos švietimo sistema pradžioje pradėjo veikti prieškarinėje Rusijoje veikusios sistemos pavyzdžiu. Vėliau ji buvo tobulinama, orientuojantis į Vakarų Europos auklėjimo sistemas, į Vakarų Europoje iškylančias naujas pedagogines idėjas ir vyraujančias auklėjimo sroves.

Amerikos švietimas ir auklėjimas jau seniai nutolo nuo Vakarų Europos auklėjimo ir eina nuolatinių reformų keliu. Vyresnioji Amerikoje apsigyvenusių išeivių karta mažai pažįsta amerikiečių auklėjimą ir paprastai jo nesupranta, nes jis per daug skirtingas nuo jų pačių kitados įsigyto tradicinio išauklėjimo. Jaunoji amerikiečių mokyklose auklėjama lietuvių išeivių karta savo mokykliniu auklėjimu yra labai patenkinta ir nevertina palankiai vyresniosios kartos išsiauklėjimo.

Su skirtingų krypčių vyresniosios ir jaunosios kartos išauklėjimu skirtingai yra susiformavęs ir kultūros supratimas ir viso kultūrinio gyvenimo vertinimas. Jei vyresnioji karta kultūrą laiko vertybe, kurios žmogus turi labiausiai siekti,

tai Amerikos gyvenimas ir auklėjimas daugiau orientuojasi ne tiek į kultūrą, kiek į socialines apraiškas ir socialinius tikslus.

Skirtingai tarp jų yra formavęsis ir individo — visuomenės santykių supratimas. Vyresnioji karta daug daugiau individą palenkia visuomenės (tautos, valstybės) reikalavimams. Amerikoje individas turi daug didesnę autonomiją. Čia individas gali ginčyti, ar jis privalo eiti į kariuomenę ir nesilenkti valstybės reikalavimams.

Auklėjimo svarbą bei jo kokybę įvairioms išeivijos grupėms skirtingai suparntant, dera pasvarstyti, kas vienokioje ar kitokioje auklėjimo sistemoje laimina ir kas prarandama. Be to, tikėdamiesi anksčiau ar vėliau atkurti savo tėvynės nepriklausomą gyvenimą, turime turėti ir savo auklėjimo viziją, nusistatydami, ką savo krašto auklėjimui norėtume pasisavint iš kitų sistemų, kitokiomis idėjomis ir kitokiais principais jį pagrįsti.

Auklėjimo samprata nepriklausomoje Lietuvoje

Auklėjimą teoriškai supratome, kaip subrendusio arba daugiau subrendusio asmens daromas planingas pozityvias įtakas nesubrendusiam; arba kaip subrendusio planingą veikimą nesubrendusio tikslu jam padėti daugiau subręsti. Subrendęs veikia nesubrendusį, jį dvasiškai formuodamas įvairiomis vertybėmis bei idėjomis, kurias visi laikome savaime vertingomis.

Perduodamas moralines vertybes, auklėtojas ugdo augantį žmogų morališkai. Formuodamas jį religinėmis vertybėmis, religijos dėstytojas įveda jį į religinį gyvenimą ir ugdo jį religingu žmogum. Perduodamas estetines arba grožines vertybes, auklėtojas ugdo auklėtinyje grožio supratimą, sugebėjimą jį pergyventi ir skatina jame grožinį kūrybingumą. Perduodami auklėtiniui intelektines vertybes, mes įvedame jį į didesnį bei platesnį žinojimą — į įvairių mokslo žinių pasisavinimą. Socialinėmis vertybėmis mes ugdome jauno žmogaus socielinį nusiteikimą, sugebėjimą gyventi visuomenėje, skatiname žmonių meilę, pilietiškumą ir savo krašto meilę. Supažindindami jį su ekonominių gėrybių klausimais, mes ruošiame jį sėkmingam praktiškam ekonominiam gyvenimui.

Taip įvairių sričių vertybėmis bei idėjomis yra daromos augančiam žmogui įtakos, visapusiškai formuojamas jo charakteris, ir tuo būdu jis yra auklėjamas. Auklėtojas gali auk-

lėtinį paveikti, padaryti jam įvairių įtakų, tik perduodamas jam anas vertybes ir jomis formuoti jo besivystantį charakterį. Auklėjimo procesas pirmiausia priklauso nuo auklėtojo sugebėjimo perduoti auklėtiniui įvairias vertybes, antra, nuo auklėtinio sugebėjimo jas pasisavinti ir, trečia, nuo vertybių parinkimo ir jų prieinamumo auklėtiniui. Tam tikslui yra pritaikyti skaitymo vadovėliai, kurie yra taip paruošti, kad kiekviename straipsnelyje yra kuri nors idėja, kurią mokinys nejučiomis pasisavima, besimokydamas skaityti.

Mokymo uždaviniai Europos tradiciniame auklėjime

Artimiausiu mokymo ir auklėjimo uždaviniu Europoje laikoma paruošti augantį žmogų suaugusių gyvenimui, tai yra tokiam gyvenimui, kurį jis turės gyventi, būdamas suaugęs. Taigi auklėjimas turi būti naudingas vėliau suaugusių gyvenime. Praktiškai naudingiausia yra ta auklėjimo dalis, kuri vadinama profesiniu auklėjimu, kuriame auklėjimo keliu jauni žmonės yra išmokomi įvairių profesinių darbų ir tuo būdu paruošiami įvairioms profesijoms pagal jų pasirinkimą.

Bet, ir laikant auklėjimą pasiruošimu gyvenimui, nėra be prasmės ir bendrasis lavinimas. Nors bendrojo lavinimo pradžios ir iš dalies vidurinės mokyklos neruošia jokiam profesiniam darbui, tačiau jų bendrasis auklėjimas prisideda ir prie profesinio lavinimo, nes bendrasis išsimokslinimas paruošia tolimesniam profesiniam mokymuisi ir sudaro jam pagrindą. Be jokio bendrojo išsilavinimo nebūtų sėkmingas ir profesinis mokymasis. Kiekvienos profesijos žmogui reikalinga įsigyti ir gerą bendrąjį išsilavinimą, be kurio gyvenime, ir turint profesiją, susidaro sunkumų. Neturėdamas jokio bendrojo išsimokslinimo žinių bei jų palaikomų įgudimų, žmogus negalėtų mokytis daugelio profesinių arba specialiųjų dalykų. Todėl suprantama, kad augantį žmogų ruošia gyvenimui ne tik profesijai reikalingi arba specialūs mokslai, bet ir bendrasis išsilavinimas. Jam gyvenime bus labai reikalingi ir daug padės ir tokie "neprofesiniai" dalykai, kaip mokėjimas skaityti, rašyti, skaičiuoti, savo tautos ir žmonijos praeities žinojimas, gyvenamojo krašto pažinimas, gamtos mokslai ir daug kitų dalykų.

Vienas europiečių auklėjimo bruožų yra siekimas bendrai išauklėti žmogų. Ir jauname žmoguje skiepijamos vertybės

ir išsimokslinimas turi didinti jo žmoniškumą, kelti jo, kaip žmogaus vertę. Pats žmogaus auklėjimas, jo dvasinis vertybėmis formavimas didina jo žmoniškumą, kilnina jo charakterį, gilina, bet kartu ir švelnina jo jausmų gyvenimą, stiprina jo valią ir jo pozityvius nusiteikimus.

Mokslo žinių įgijimas ir bendrasis išsiauklėjimas ne tik pačiam žmogui yra naudingas, bet ir visuomenei jį daro vertingesnį, praturtina jo pergyvenimus ir daugiau įprasmina patį gyvenimą. Daugiau išsilavinęs ir šviesesnis žmogus gali būti kitiems ir visai visuomenei naudingesnis. Todėl Europiečių auklėjimo sistemose siekiama kiek galima didesnio išauklėjimo ir išlavinimo. Ten mažai atsižvelgiama į tuos mokinius, kurie nepajėgia išlaikyti aukšto lygio ir eiti drauge su klase. Kas mokyklose nepajėgia eiti pagal jų programas bei reikalavimus, tas atsilieka nuo kitų, turėdamas kitus metus kartoti nepakankamai išeitą kursą.

Greta didelių mokymosi reikalavimų, europiečių auklėjime laikoma svarbiu dalyku siekti mokymosi ir išauklėjimo vispusiškumo. Teoriškai čia siekiama auklėti v i s ą žmogų: jo intelektą, jo jausmus, valią — jo charakterį, apskritai visą asmenybę, vengiant bet kurio jo išauklėjimo vienpusiškumo. Auklėjimo vispusiškumas reikalauja, kad žmogus gautų gerą religinį, moralinį, intelektinį, menišką, pilietinį ir kitų sričių išauklėjimą, nė vienos pagrindinių gyvenimo sričių neapleidžiant, nes tai sudarytų spragą jo išauklėjime ir pakenktų jo, kaip žmogaus, vispusiškumui.

Vispusiškumo pagrindu yra sudaryta ir mokomųjų dalykų sistema bei jų programos. Jose yra numatytas toks išsilavinimas, koks yra šių laikų kultūringam gyvenimui reikalingas. Besimokydamas jaunas žmogus yra įvedamas į iki šiol pasiektą žmonijos kultūrą ir kultūringą gyvenimą, gerai susipažindamas su visų pagrindinių mokslų ir gyvenimo sričių pagrindais bei esminiais dalykais. Religijos mokymas siekia religinio išsiauklėjimo, kuris ne tik duotų gerą religinio gyvenimo supratimą ir jį pagrįstų sąmoninga religine praktika, bet ir atsvertų vyraujantį vienašališką humanistinį auklėjimą.

Vieni mokslai, kaip istorija, visuomenės mokslas supažindina su žmonijos praeitimi ir šių laikų žmonių gyvenimu ir tuo būdu ruošia žmogų, kaip visuomenės narį, kiti gi, kaip gamtos mokslai, fizika, chemija, geografija, matematika duoda mokslinius pagrindus jo išsilavinimui ir pasaulėžiū-

rai. Besimokydamas literatūros, dailės dalykų ir muzikos, jaunas žmogus ne tik susipažįsta su kūrybinėmis sritimis, bet išmoksta suprasti žmogiškąjį kūrybingumą, išmoksta į jį įsijausti ir neretai pats suranda savyje linkimą bei sugebėjimus kurti. Su visiems privalomu fiziniu lavinimu mokyklose siekiama kūno kultūros.

Su charakterio lavinimu Europos mokyklose rišamas jauno žmogaus drausmingumas. Skiepijama savigarba, atsakingumas, kultūringa laikysena, visuomeniškumas, pagarba žmogui.

Bendrojo lavinimo sistemos skiriami trys laipsniai: žemesnysis, skirtas visiems išaugantiems visuomenės nariams, ypač kurių pragyvenimas daugiau pagrįstas fiziniu darbu ir kurie nesiekia aukštesnio išsiauklėjimo; vidurinis, kuriuo yra pagrįstos vidurinės specialaus lavinimo profesijos; ir aukštesnį, kuris sudaro pagrindą siekti aukštojo specialaus mokslo. Aukštesniosios mokyklos išsimokslinimas yra galutinis bendrasis išsimokslinimas visiems siekiantiems aukštojo mokslo. Reikalaujama aukšto aukštesniosios mokyklos lygio, kad visi aukštąjį mokslą baigiantieji, greta savo profesinės specialybės (advokato, gydytojo, inžinieriaus, politiko), turėtų gerą bendrąjį išsilavinimą, kuris padėtų jiems orientuotis gyvenime visų sričių iškylančiuose klausimuose ir įvairių aukštųjų specialybių žmonėms padėtų rasti bendrą kalbą.

Ši bendra ir paviršutiniška Europoje vyraujančių auklėjimo tendencijų apžvalga rodo jo bendruosius filosofinius pagrindus. Įvairūs jo atžvilgiai ir jam statomi tikslai išvedami ne tiek iš praktinio gyvenimo reikalavimų, o daugiau pagrįsti teoriniais samprotavimais, siekiant duoti augančiam žmogui sistemingą ir vispusišką išauklėjimą. Kaip žinome, jame yra dalykų kurie nekyla iš praktinių reikalavimų, o yra įvesti į mokyklas, siekiant daugiau vispusiškumo bei sistemingumo, kad žmogaus išsiauklėjime bei išsilavinime neliktų išsilavinimo spragų bei trūkumų ir kad būtų ugdomas vispusiškas žmogus.

Tokios krypties žemesniuoju, viduriniu ar aukštesniuoju išsilavinimu yra pagrįstas lietuvių ateivių vyresniosios kartos išauklėjimas ir jų mentalitetas.

Amerikiečių auklėjimas

Kitados amerikiečių mokyklos kūrėsi Europos įvairių kraštų mokyklų pavyzdžiu. Jas dvasininkai kūrė ir jose mokytojos mokė taip, kaip jie ir jos savo vaikystėje ir jau-

nystėje buvo mokomi savo kilmės kraštuose. Vėliau čia mokė jau Amerikos mokytojų paruošimo institucijose paruošti mokytojai, daugiausia mokytojos. Rūpindamiesi auklėjimo bei mokymo pagerinimu bei ieškodami būdų savo darbui palengvinti, jie kūrė naujus mokymo metodus ir ieškojo mokykliniam auklėjimui naujų pagrindų ir naujų kelių. Bet, kadangi mokyklinis auklėjimas čia nėra centralizuotas ir kiekvienas mokyklų rajonas su jo išrinkta mokyklos taryba tvarkosi autonomiškai, jų pačių pasisamdytų superintendentų vadovaujamos, tai bendra, visą kraštą apimanti švietimo reforma čia nėra įmanoma, nes čia švietimas nesudaro vieningos sistemos. Mokyklos savo auklėjimą Amerikoje keičia ir pasisavina naują pažangą ne pagal aukštų administracinių institucijų nurodymus, o pagal žymių pedagogų skelbiamas auklėjimo teorijas ar kur paskelbiamus naujus mokymo metodus.

Didžiausią neoficialią amerikiečių auklėjimo reformą išprovokavęs yra nuo praėjusio amžiaus pabaigos didelis jų pedagogas, filosofas eksperimentalistas Jonas Dewey ir jo mokymo įtakoje susikūręs kairus pedagoginis sąjūdis, pasivadinęs "Progresyviuoju auklėjimu".

Pagrindinė Dewey auklėjimo teorijos tezė yra ta, kad auklėjimas nėra nei auklėtojo teigiamas, planingas mokinių veikimas, nei jų mokslo dalykų mokymas, o yra paties mokinio augimas. Jo augimu aptarta auklėjimo sąvoka ir dabar tebegalioja ir nekeičiama. Kiek vėliau Dewey tą auklėjimo sampratą paaiškino, kad ji reiškia ne vien fiziologinį, bet ir protinį, socialinį ir dar kitokį augimą. Augimas, pasak jo, yra per visą gyvenimą besitęsiantis procesas, todėl netikslu kalbėti, kad žmogus, baigdamas jo lankomą mokyklą, baigia savo auklėjimą arba kad jo auklėjimas priklauso nuo auklėtojų.

Dewey atnetė daugumą auklėjimo principų, kurie čia buvo prigiję — atsivežti iš Europos. Jis pasmerkė tokį mokymą, kuriame vyrauja mokytojas, kuris, valdydamas klasę, nurodo, ką vaikai turi mokytis, formuluoja jų mokymuisi tikslus, nurodo, kaip vaikai turi elgtis, ir savo autoritetu palaiko klasėje tvarką. Dewey paskelbė, kad mokymo centru turi būti ne mokytojas, o pats vaikas. Mokymas turi būti vaikocentriškas: vaikas pats pasirenka, apie ką jis mokysis, teisingiau, kokį dalyką ar kokį klausimą jis su draugais svarstys bei studijuos. Tiesa, vėliau buvo atsisakyta vaikocentriškumo, bent tokio pavadinimo, tačiau iki šių laikų

vaikai klasėje labai daug ką apsprendžia.

Vaiko vaidmenį auklėjime Dewey pasisavino iš kitados Europoje kurį laiko buvusios labai populiarios Rousseau teorijos, nors ir ne visais atžvilgiais su ja sutikdamas, kad vaikas iš prigimties yra geras ir kad auklėjimas ir kultūra jį sugadino. Taip ir Dewey laikė, kad vaikas, pats savarankiškai veikdamas, geriau auklėsis, negu mokytojų planingai bei sistemingai auklėjamas.

Dewey auklėjimo teorija yra materialistinė. Ji atmeta dvasinius principus ir dvasinio formavimo galimumus. Siekdamas panaikinti kalbas apie dvasinius ir materialinius dalykus, Dewey stengėsi iš kalbos pašalinti kontrastinės prasmės terminus, kaip jis sakė, dualizmą mąstyme, kaip: dvasinis — materialinis; bendrasis — specialus lavinimas ir t.t.

Savo materialistinę pedagogiką Dewey grindė ir materialistine psichologija, kurioje nepripažįstama atskiro psichinio gyvenimo ir kuri viską, kas tradicinėje psichologijoje yra vadinama psichinėmis funkcijomis, laikė tik organizmo reakcija į aplinkos dirginimus arba tik jo laikymosi formomis aplinkos apraiškų poveikyje. Tokios psichologinės sąvokos, kaip atmintis, dėmesys, mąstymas, valia buvo jo paprastai paneigtos, pavadinant jas tik mitinėmis sąvokomis.

Materialistinėje Dewey pedagogikoje atkrito ir dvasinių vertybių problema. Žmogus vienaip ar kitaip elgiasi, ne kurių nors dvasinių vertybių siekdamas, o tik savo laikymusi reaguodamas į vienokius ar kitokius aplinkos dirginimus. Todėl ir jokiomis vertybėmis negalima formuoti vaiko charakterio, kurio iš tikrųjų nėra. Taip iš amerikiečių auklėjimo iškrito charakterio klausimas. Tik senuose pedagoginiuose veikaluose dar negalima rasti svarstymų ir charakterio ugdymo klausimu. Nuo Dewey laikų iš auklėjimo apimties charakterio klausimas išnyko, tapdamas mitine sąvoka. Šių laikų emerikiečiai jau nesirūpina vaikų charakterio ugdymu, nes jo nėra.

Pasmerkė Dewey ir tradicinių mokslo dalykų mokymą. Tie dalykai yra vaikui abstraktūs, ir jais vaikai nesidomi. Jų mokymas neturi prasmės ir dėl to, kad iš viso vienas individas negali nieko išmokyti kito individo. Vaikas gali įvairiais klausimais progresuoti, tik pats pagal savo pasirinkimą su kuriais nors daiktais eksperimentuodamas, veikdamas savo iniciatyva ir savarankiškai. Taip iš savo patyrimo jis prieina naujų išvadų, sužino naujų faktų. Šiaip mokytojas

nieko negali vaiko išmokyti. Kažin, ar visi amerikiečiai mokytojai gali atsakyti tokius sunkius klausimus: kaip vaikas, pats eksperimentuodamas, be kitų pagalbos gali išmokti atlikti sudėtingus muzikos veikalus, mokytis istorijos, aukštosios matematikos ir kitų mokslo dalykų.

Radikaliai Dewey formulavo ir auklėjimo tikslų klausimą. Pasisako prieš auklėjimo derinimą su auklėjimo tikslais, nes vaikai neturi tolimesnių auklėjimo tikslų. Juos turi tik auklėtojai. Vaikai gi turi ne auklėjimo, o žaidimo tikslus. Veikdamas su kuriais nors daiktais, jis patiria, kad jis gali juos vienaip ar kitaip sudėstyti. Tų naujų derinių įdomumas jį traukia ir toliau veikti su jais, ir jam kiekvienu momentu atsiranda tikslas kitaip veikti. Tai ir yra vaiko veikimo, t.y. jo auklėjimo tikslas.

Smerkdamas auklėtojo tikslų dominavimą, Dewey pavei kė amerikiečių auklėjimą į kitą priešingumą — į nepaisymą bendrųjų auklėjimo tikslų, kurių turėtų būti siekiama, auklėjant jauną žmogų. Paneigus auklėjimo tikslus, amerikiečių auklėjime nekalbama, ko auklėjimas turėtų siekti ir kokį reikėtų išauklėti žmogų, o visas dėmesys sutelktas, kaip jį reikia auklėti. Nesidomint auklėjimo tikslais, visas dėmesys yra nukrypęs į auklėjimo priemones ir jų dauginimą, kultivavimą ir tobulinimą. Priemonės tapo sau tikslu.

Mokytojas neturi mokiniams paliepti besimokant ką nors daryti ar jiems paskirti darbo, nes, Dewey mokymu, niekas negali kitų ko nors išmokyti. Jis gali juos paveikti, tik sudarydamas aplinką, kuri nejučiomis inspiruotų bei skatintų juos imtis pageidaujamo darbo. Mokytojas tai gali daryti, klasėje išdėstydamas įvairius daiktus, kuriuos pamatę mokiniai jais susidomės, pradės apie juos kalbėti, diskutuoti, svarstyti. Ypač Dewey skatino, kad klasėse būtų mokinių svarstomi įvairūs savo aplinkos įvykiai ir tuo būdu mokiniai įaugtų į savo aplinkos socialines problemas.

Paskelbdamas savo auklėjimo teoriją daugiausia veikale "Democracy and Education", Dewey davė mirtiną smūgį tradiciniam auklėjimui Amerikoje. Jis paskelbė daug naujų mokymo bei auklėjimo principų, kurie sudarė pagrindą Amerikos moderniajam auklėjimui toliau plėtotis ir kurti naujus auklėjimo "planus" ir "projektus". Jis savo revoliucine auklėjimo teorija išgarsėjo visame pasaulyje, ir jo knygos buvo verčiamos į daugelį kalbų. Amerikoje jo teorija sukėlė moderniojo auklėjimo sąjūdį, kuriame dalyvavo daug žymių auk-

lėjimo teoretikų. Kaip didelių miestų auklėjimo sistemose, taip ir kartais atskirose nuošaliose mokyklose iškilo nauji mokymo metodai, su kuriais sklido susidomėjimas modernistų auklėtojų tarpe Europoje ir kitose pasaulio dalyse. Šiame amžiuje buvo sukurta daug originalių mokymo metodų, kurie greitai buvo pralenkti kitų, dar naujesnių. Taip Dewey sukelto auklėjimo sąjūdžio įtakoje daug Amerikos mokyklų pasidarė lyg ir laboratorijos naujiems mokymo metodams išbandyti.

Bendri amerikiečių moderniojo auklėjimo bandymai rodo pastangas nuo klasės kolektyvinio mokymo pereiti prie individualaus, nuo knyginio prie savarankiško studijavimo, nuo vispusiškos visus mokslo dalykus apimančios sistemos prie nedaugelio pasirinktųjų dalykų mokymosi. Greta to, didelis respektas vaiko individualybei. Tas vaiko individualybės saugojimas buvo priėjęs tą kraštutinumą, kad jis buvo išvirtęs į tėvų ir mokytojų pataikavimą vaikui, besisaugant, kad nebūtų pažeista jo individualybė. Tėvai per daug metų buvo kai kurių mokytojų ir socialinių veikėjų mokomi bei instruktuojami, kaip jie turi elgtis su vaikais, kad tie jaustųsi geriau, kad nebūtų varžomi ir būtų laimingesni. Tėvai pagaliau, nebežinodami, kaip jie turi daugiau pataikauti vaikams, pradėjo protestuoti, kad jau nueita į per didelį leistinumą — "permisiveness". Ta vaikams pataikavimo tendencija sugriovė tėvų ir mokytojų autoritetą. Pastangos sudemokratinti šeimos ir mokyklos gyvenimą pakirto drausmingumą namuose ir mokykloje. Buvo įgyvendintas principas, kad negalima vaikų per daug apkrauti mokymosi darbu; negalima nesimokančių palikti antrus metus toje pačioje klasėje, nes tai sudarys jiems didelį nemalonumą. Nepaisant, kad vaikas ir nieko nesimoko, jis turi būti keliamas kasmet į aukštesnę klasę. Taip neišmokę nei skaityti nei rašyti, eina kasmet į aukštesnę klasę ir po dvylikos mokslo metų baigia mokslą, būdami beraščiais.

Amerikiečių auklėjimą dabar jau sunku vieningai aptarti. Jis nėra visur vienodas, ir jo auklėjimo bei mokymo principai taip pat kinta. Kinta mokymo metodai, keičiasi mokomoji medžiaga, kinta mokytojų ir mokinių santykiai ir auklėjimo reikalavimai.

Dewey sukritikavo tradicinį auklėjimą ir paskelbė daug naujų principų, kurių dauguma Amerikoje prigijo. Bet jis nesukūrė Amerikai vieningos švietimo sistemos, o tik paskleidė

LTSR Valst. Respublikinė Biblioteka

Rg 246-548

daug naujų mokymo bei auklėjimo principų, pagal kuriuos buvo bandoma dirbti, kuriami naujo mokymo metodai atskirų vietovių švietimo sistemose. Taip Dewey savo mokslu paveikė visos Amerikos auklėjimą; savo autoritetu jis ilgai dominavo. Jo paskelbtus auklėjimo principus tūkstančiai auklėjimo teoretikų ir praktikų bandė vienaip ar kitaip pritaikyti mokyklose. Per paskutinius penkiasdešimt metų Amerikos auklėjimas labai pakito. Amerikiečiai didžiuojasi, kad kitados buvęs konservatyvus ir nepažangus auklėjimas yra pakeistas moderniu, dinamišku ir pažangiu auklėjimu, kuris yra pagrįstas vaiko savarankiškumu ir pagarba jo individualybei.

Oficialūs amerikiečių auklėjimo autoritetai tuo auklėjimu didžiuojasi, laiko jį geriausiu pasaulyje, savo verte niekur kitur nepasiektu. Jie Amerikos jaunimą laiko labai gerai paruoštu gyvenimui, veržliai ir drąsiai žiūrinčiu į ateitį.

Tačiau ne visi amerikiečiai tokiu auklėjimu didžiuojasi. Neretai padaroma jam ir priekaištų. Jam prikišama visiška drausmės stoka, per žemas mokslo lygis mokyklose, žema jaunimo moralė mokyklose ir gyvenime. Šiuo metu vienas dažniausių priekaištų yra tas, kad mokyklos jaunimo neišmoko pakankamai pagrindinių dalykų ir neparuošia jo ateities darbui. Nuo pirmos iki dvyliktos klasės mokiniai mokyklose išbūna dvylika metų, tačiau per tiek metų nevisi išmoksta net ir skaityti. Po dvylikos mokymosi metų mokyklos išleidžia dar ir beraščių, kaip čia sakoma, funkcinių beraščių, kurie savo raštingumu negali gyvenime pasinaudoti, tai yra tiek teišmoksta skaityti, kad nepaskaito savo aplinkoje pasitaikančių visiems reikalingų dalykų. Kai kurie, baigę aukštesniąją mokyklą, nesugeba paskaityti net jo gauto mokyklos baigimo pažymėjimo. Dalis jų, ieškodami darbo, nepajėgia paskaityti darbo skelbimų "help wanted".

Bet amerikiečiai, tiek mokytojai, tiek ir švietimo autoritetai, neišmokimo skaityti nelaiko dideliu trūkumu, nes švietimo tikslas esąs ne išmokymas skaityti, o jaunų žmonių išmokymas sugyventi vienų su kitais, kitaip sakant, socialumo įskiepijimas.

Toks viso mokyklinio darbo suvedimas į socialinį auklėjimą mūsų neįtikina. Mes savo mokyklose Lietuvoje išlaikėme aukštą mokslo lygį ir kartu negalėjome skųstis mokinių asocialumu. Lietuvoje asocialių veiksmų proporcingai įvykdavo, nepalyginti, mažiau, negu jų įvyksta šiame krašte

ir ypač šio krašto mokyklose.

Didelį socialumo trūkumą amerikiečių auklėjime rodo mokinių nusikaltimais besireiškiantis asocialumas. Kaip dabar labai plačiai apie tai rašoma, tie nusikaltimai vis gausėja, kaip apskritai gyvenime, taip ir mokyklose, kur vyksta dažni mokinių apiplėšimai, sumušimai ir kitokie nusikaltimai. Spaudos ir policijos skelbiamos nusikaltimų statistikos rodo, apie 80% tų nusikaltimų papildo jaunimas iki 18 metų. Tai reiškia, kad mokyklose yra didelė krašto nusikaltėlių dauguma. Smurtas yra įsigalėjęs ne tik didmiesčių centrų mokyklose, bet ir priemiesčių ir žemės ūkio aplinkos mokyklose, kur taip pat dažnėja užpuolimai, apiplėšimai, vagystės, sumušimai ir kiti nusikaltimai. Smurtas ir vandalizmas yra didelė šių laikų mokyklų problema, kurios prieš 20 metų nebuvo. Kas ketvirtas mokyklų pastatas kas metai yra jaunų vandalų apnaikinamas ar padegtas.

Labai išplitęs mokiniuose narkotikų vartojimas veda į kitus nusikaltimus. Narkotikams pirkti jaunuoliai pinigų prasimano vogdami, apiplėšdami žmones, krautuves, restoranus ir įvykdydami kitus nusikaltimus. Prieš keletą metų buvo spaudoje neplačiai paskelbta viešųjų mokyklų nusikaltimų statistika, iš kurios matėme, kad tose mokyklose arti šimto tūkstančių mokytojų buvo mokinių apmušti bei apstumdyti klasėse ar kitose mokyklos patalpose. Tose mokyklose tais metais buvo 8,300 atvejų, kada mokyklų patalpose buvo išprievartautos mokytojos ir mokinės, dėl ko daugelyje mokyklų yra uždrausta mokytojoms ką nors mokykloj dirbti, mokiniams namo išėjus.

Mažiau smurto veiksmų pasitaiko tose mokyklose, kurių vedėjai dar gali palaikyti drausmę.

Per paskutinius dešimtmečius pakriko mokinių seksualinė moralė. Seksualinio auklėjimo uždaviniu laikoma jau ne seksualinės moralės auklėjimas, o praktiniai uždaviniai: atitinkama informacija pagelbėti mokiniams neužsikrėsti venerinėmis ligomis, o mergaitėms, greta to, išvengti neštumo, kuris mokyklose jau dažnai pasitaiko.

Visa tai rodo, kaip skirtingoje moralinėje atmosferoje mokėsi Lietuvoje vyresnioji karta nuo vyraujančių nuotaikų Amerikos viešojoje mokykloje.

Kalbant apie šio krašto mokyklų savo uždavinių atlikimą, čia pasigendama jose mokslo pažangumo. Mokyklos vis tobulinamos, joms skiriamos vis didesnės pinigų sumos, ta-

čiau pasigendama jų darbo efektingumo padidėjimo. Kasmetiniai per visą Ameriką vykdomi kai kurių klasių mokinių kai kurių mokslo dalykų mokėjimo patikrinimai rodo jų mokinių mokėjimo menkėjimą. Neseniai buvo kilęs sumanymas iš besimokančių reikalauti bent minimalaus jų išeitų mokslo dalykų mokėjimo. Konkrečiai buvo siūloma, kad baigiantieji dvylikos mokslo metų programą išlaikytų egzaminus ne iš dvyliktosios, o tik iš devintosios klasės programos. Prieš tai energingai užprotestavo mokytojai, aiškindami, kad negalima iš dvyliktosios klasės mokinių to reikalauti, o negrai ėmė protestuoti, kad toks reikalavimas nuskriaustų besimokančius negrus ir būtų rasistinis. Tačiau mokytojai tokio mokslo lygio menkėjimo nelaiko auklėjimo trūkumu. Jų tarpe vyrauja įsitikinimas, kad jokiame krašte mokyklinis auklėjimas nėra taip gerai pastatytas, kaip Amerikoje.

Jei europinėse švietimo sistemose siekiama auklėjimo vispusiškumo, tai amerikiečiai tokio vispusiškumo reikalą atmeta. Čia didesnėse mokyklose yra mokoma didelis mokslo dalykų skaičius, iš kurio mokiniai gali pasirinkti sau patinkamus mokslo dalykus, nors kai kurie jų išsilavinimai neturi reikšmės. Yra mokoma ir tokių dalykų, kurių mes nebūtume linkę laikyti mokslo dalykais. Mokantis atsitiktinai pasirinktų kelių dalykų, negaunama sistemingo išsimokslinimo, neugdomos vispusiškos asmenybės.

Kai kurios ateities tendencijos

Šių dienų Amerikos viešosios mokyklos auklėjime reikia konstatuoti du dalyku: 1. Gyvas naujų, vis radikalesnių metodų ieškojimas ir 2. Tėvų ir visuomenės bruzdėjimas prieš mokyklose pasitaikančias negeroves.

1. Iš čia pasirodančių pedagoginiais klausimais knygų nematyti, kad čia būtų kurių nors tendencijų auklėjimui suintensyvinti. Kuriami nauji metodai tik jam palengvinti. Taip pat negalima čia prileisti kurių nors galimumų auklėjimui keisti, pasekant pažangių Europos valstybių švietimo sistemomis. Čia ieškoma savo sistemoje naujų kelių su naujais planais, pagrįstais naujomis idėjomis. Įvairūs siūlomi planai siūlo naujus būdus auklėjimui sumoderninti, bet ne jam pagilinti. Išleista knygų apie vadinamą "Atvirą auklėjimą" (Open Education). Mokymą moderninant, čia dar toliau nueinama. Kai kurie šios srovės teoretikai siūlo patiems mokiniams palikti klasėje tvarkytis bei veikti, be jokio moky-

tojo įsikišimo ar vadovavimo. Mokytojas gali patarti ar į klasės tvarką įsikišti, tik mokinių kviečiamas. Prileidžiama, kad taip laisvai laiką leisdami mokiniai geriausiai išsiauklės ir išsimokslins.

Kiti atviro auklėjimo pavadinimu supranta mokymo sistemą, kur didelėje salėje sutalpinta daug klasių, kur mokiniai patys svarsto įvairias problemas ar dirba kurį darbą, ir tik susidūrę su sunkumais šaukiasi atitinkamos specialybės mokytojo pagalbos.

2. Paskutiniaisiais laikais jaučiamas nusivylimas moderniosiomis mokyklomis. Tėvai ima rodyti nepasitenkinimą. Jie norėtų turėti balsą dėl mokyklos tvarkos ir drausmės, dėl mokytojų darbo, dėl vadovėlių parinkimo ir kitais svarbiais mokyklų darbo klausimais. Tėvai daug kur norėtų, kad jų vaikai nebūtų palikti eksperimentuoti dalykais, kurių jie patys nežino, kad jie neleistų laiko veltui, o būtų mokomi pagrindinių dalykų, kuriuos čia vadina basics: skaitymo, rašymo, skaičiavimo. Milijonai amerikiečių reikalauja skubaus visų auklėjimo atžvilgių pagerinimo, pirmoje eilėje grįžimo prie pagrindinių dalykų ("back to basics"), toliau mokyti taip, kad jie būtų ruošiami suaugusiųjų gyvenimui ir darbui ir kad jie, išėję iš mokyklos, savo išsilavinimu tiktų mokytis kurį nors darbą. Taip pat tėvai ir mokytojai reikalauja grąžinti į mokyklas drausmę, namų darbus ir priversti mokinius tvarkingai vilkėti. To pavyzdžiu laikomos privačios mokyklos.

Ir mokiniai reikalauja, kad mokyklose mokymas būtų efektingesnis, kad jie būtų mokomi tokių dalykų, kurie jiems pagelbėtų prisitaikyti prie įvairių darbų, kurių beraščiai jau negali dirbti ir kuriems išmokti reikalinga jau tam tikro išsilavinimo. Dėl mokslo neefektingumo apie 25% mokinių pasitraukia iš aukštesniųjų mokyklų, jų nebaigę.

Mokesčių mokėtojai rodo didelį susirūpinimą netvarka mokyklose, mokslo lygio kritimu, mokytojų streikais, neprasmingu mokinių vežiojimu, paneigiant jų teises mokytis artimiausioje mokykloje.

Turi sunkumų ir vadovėlių leidėjai, negalėdami su išleistais vadovėliais prisitaikyti prie kurso menkėjimo ir reikalo prisitaikyti prie funkcinių beraščių.

Klasės pažangą apsunkina tie, kurie moksle neprogresuoja, o vis tiek keliami iš klasės į klasę, nieko neišmokdami, o tik tvarką ir kitiems darbą apsunkindami. Sieki-

mas panaikinti socialinę nelygybę mokyklose žemina ir taip žemus standartus, sumenkindamas mokymosi prasmę. Auklėjimo lygybės siekimas išperkamas jo menkesne kokybe.

Paskutiniais laikais greta viešųjų mokyklų kuriamos vadinamos alternatyvinės mokyklos, kuriose mokymas yra pagrįstas esminiais (basics) dalykais ir kuriose yra išlaikyta mokyklų tvarka ir drausmė. Labai daug mokinių tėvai iš normalių viešųjų mokyklų vaikus perkelia į alternatyvines, į privačias ir parapines mokyklas. Tėvai reikalauja, kad jiems būtų pripažinta teisė pasirinkti mokyklas ir kad jose būtų galimumas apmokėti iš mokestiniu būdu surinktų lėšų. Prieš tai labai protestuoja mokytojai, numatydami pavojų, kad viešosiose mokyklose gali nebelikti mokinių. Bandoma paveikti Kongreso žmones, kad privačių ir parapinių mokyklų turtas būtų apdėtas tokiu pat mokesčiu, kaip ir verslo įmonės, dėl ko tos mokyklos turėtų užsidaryti.

Iš šios trumpos nepriklausomos Lietuvos ir amerikiečių auklėjimo apžvalgos peršasi išvada, kad išeivio vaikas amerikiečių mokykloje yra auklėjamas kitokiomis vertybėmis, ir iš jo išauga jau kiek kitoks žmogus, negu jis buvo auklėjamas nepriklausomoje Lietuvoje. Išeivio lietuvio vaikas auga pedagoginėje aplinkoje, kur nevertinamas intelektinis išsilavinimas ir daugelio mokslo žinių pasisavinimas. Jis auga, kur labai nepaisoma visuomenės reikalų, o daug daugiau žiūrima asmeninių interesų, ginant asmens pirmenybę prieš visuomenę. Jis gauna išauklėjimą, kur atmetamas charakterio bei atsakingumo ugdymas, kad tuo nebūtų pažeista jo individualybė, o leidžiama tai, kas asmeniui patinka. Jame neskiepijamos tautinės vertybės, ir neugdomas patriotizmas. Neugdomas jame ir religingumas, o iš jo gaminamas pasaulėžiūriškai bespalvis liberalas. Jei Lietuvoje auklėjimas buvo grindžiamas dvasinėmis vertybėmis ir kilniais siekimais, tai čia vaikas turi išaugti pragmatikas, sugebantis praktiškai pasinaudoti kiekviena situacija, nepaisantis, kaip tai atsiliepia tautai, visuomenei, bendrajam gėriui.

BRAZDŽIONIO IŠTIKIMYBĖ SAVO, TAUTOS IR DIEVO DVASIAI

V. BAGDANAVIČIUS

(Tęsinys iš šių metų 1-mo nr.)

11. Kaltės ir jos atleidimo pilnutinis išgyvenimas

Kaltės ir atleidimo išgyvenimas Brazdžioniui išeina nesusiaurintoje skalėje ir nepažemintoje būklėje. Kaltė jam yra reali ir konkreti, o išsilaisvinimas iš jos yra nepaprastai pilnas. Jau praėjusiame rinkiny stebėjome, kad atgaila Brazdžioniui išsyk išvirsta pilnutine religija. Iš atgailos jam seka intymus asmeninis kontaktas su Dievu, jo pranašiškas nusiteikimas ir net jo apaštalinė veikla. Juk jis nori Dievo pasaką pasakyti savo vardu. Rinkiny "Krintančios žvaigždės" atgailos tema yra gilinama toliau.

Tiek kaltė, tiek išsilaisvinimas iš jos čia įgauna naujo realumo. Kaltė jam visų pirma yra susipainiojimas žmogaus pačiame savyje. Ir tas susipainiojimas čia yra vispusiškai pavaizduotas.

Su nuodėme nuduodu gerą, be nuodėmės
Nuduodu bloga ir negerą (85),

sako Brazdžionis.

Tokio susipainiojimo pasekoje, žmogaus išraiška yra dviprasmiška ironija.

Atimk tikėjimą iš lūpų, o netikėjimą iš dūšios,
o piktas Dieve
. . . . . .
Ausis negirdi, ką straigelių choras gieda,
o, kurčias Dieve (85).
Melchizedeko vakaruos rymojo Izaokas,
kruvinas Dieve.
Ir už stirnelę meldėsi, iš tėvo meilės juokėsi,
o, meilės Dieve (86).

Ironija, pokštas ir dviprasmiški žodžiai, pasak Tomo Akviniečio, yra negeri ne dėl to, kad jie nepasako tiesos, bet kad jie pasako perdaug. Tai yra pasakymai, panašūs į sprogimus, kurie apstulbina. Jie yra literatūrinės katastofos.

Pacituota eilėraščio ištrauka yra Brazdžionio sąžinės sąskaita. Būdinga jos išraiška yra susipainiojimas. Susipai-

niojimas yra ir tada, kai "širdis netvarkoj ir panelė Venera skina žiedus lankoj" (94). Susipainiojimas vargina. Ir jis vargina iki tokio laipsnio, kad žmogui sunku būti žmogumi. "Aš pavargau bebūdamas žmogus", sako poetas (99). "Jau nebetaip jaučiu, jau nebe tas esu" (99).

Blogiausia yra žmogaus būklė tada, kai jis nejaučia savo trūkumo. "Nesimatė mūsų nebuvimo", skundžiasi poetas (101). Atgailos nebuvimo pasekoje yra susipainiojusios pagrindinės žmogaus būsenos. Žmogus yra nepajėgus džiaugtis, kai yra pagrindo džiaugtis. "Kodėl gyvename gavėnioje, o mirštame alleliujos maldose?" klausia poetas (80).

To pasekoje poetas prašo Jėzaus, kad jis apžiūrėtų jį tarsi kokį ūkį, bet nekultyvuotų jo liūdesio.

Jėzau, Jėzau, apeik mano grįčią,
Neapeik tik mano liūdno lauko (101).

Pastebėkime, kad Brazdžionio laisvinimasis iš nuodėmės nėra toks, kaip didvyrio, bet kaip sakramentinio atgailotojo. O didvyriškas laisvinimas iš nuodėmės jo dvasiai galėjo pirštis. Jis galėjo imtis nugalėti nuodėmę savo jėgomis. Jis galėjo sau tarti: aš galiu ir tai padaryti. Ir Brazdžionio dvasios jėgai tai nebūtų buvę svetima. Bet tokio sakinio pas jį nėra. Vietoj to čia yra kuklus kreipimasis į Jėzų.

Nuodėmė yra kasdieninė žmogaus duona (102). Tačiau kaltės poetas nelaiko savo nuosavybe gilia prasme. Jis sugeba ja baisėtis. "Manim pasibaisėjimas mane pagauna" (102). Ir jo liežuvis nesiima savęs teisinti (102).

Poetas tikisi ramios žvaigždėtos paunksmės ir meldžiasi į Vakarinę: "Tu kada, tu kada mano laimę iš nelaimės sunkios išvaduosi?" (106).

Ir išvadavimas ateina; jis ateina didesnis ir įspūdingesnis, negu poetas savo jėgomis galėjo tikėtis. Šis išgyvenimas yra toks didelis, kad

Širdis konvulsijom ne iš mirties,
iš džiaugsmo dreba (82).
Buvau numiręs jau, gyvenimas iš meilės kėlės (83).

Šiam savo entuziazmui išreikšti Brazdžionis pasinaudoja Horacijaus šūkiu "evoe", kurį šaukia trys bachanalijos. Savo prisikėlimą išgyvenęs, autorius yra taip pakilusios nuotaikos, kad ironiškai klausia grabdirbio, kam jis padarė grabą (82). Vietoj to, jis šitaip kalbasi su Dievu:

Iš džiaugsmo, Dieve, tu mane į džiaugsmą gundai,
Iš laimės, Dieve, tu mane į laimę moji (82).

Iš tikrųjų šitokio giliai siekiančio ir džiaugsmingai išgyvento kaltės atleidimo sunku rasti ne tik lietuviškoje, bet ir pasaulinėje literatūroje. Ten mes rastume visiškai priešingas nuotaikas. Šio išgyvenimo negalima nei gretinti su James Joyce atleidimo misterijos išgyvenimu. Jis atsikalbinėja motinai, raginančiai jį atlikti velykinę išpažintį. Ir, draugo klausiamas, kodėl jis tai daro, jis pasiaiškina, kad jis nenori tarnauti. Tačiau komunijos priimti jis neina iš baimės. (Pal. Thomas H. Landess, James Joyce and Aestetic Gnosticism, "Modern Age" Quarterly review, 1979 nr. 2, 151 psl.) Panaši laikysena krikščioniškos nuodėmių atleidimo misterijos atžvilgiu yra būdinga daugeliui mūsų laiko žmonių. Jie joje mato tik pažeminimą, o ne palaimą.

Atgailos visuomeninę palaimą bandė iškelti Maironis savo librete "Kame išganymas." Jis ten ėmėsi sudaryti aliuziją tarp "išrišimo" atgailos sakramente ir žmogaus išlaisvinimo. (Pal. mano studiją "Maironis ir Schopenhaueris" Laiškai Lietuviams, 1979 m. balandis, 121 psl.) Maironis tik simboliškai nurodė ryšį tarp atgailos ir išlaisvinimo. Brazdžionio poezijoje mes randame tai kaip realų žmogaus džiaugsmo išgyvenimą. Jis kaltės atleidimą išgyvena, kaip šviesą, nupuolusią iš dangaus, kuri pas jo duris "iš vakaro numirusi, gyva liepsna pagauna saule degti" (83).

Gali kilti klausimas, kaip praktiškai toliau gyvena šitaip įspūdingai iš nuodėmės prisikėlęs žmogus. Tam klausimui Brazdžionis turi taip pat keletą nurodymų. Visų pirma šitokiam žmogui nelaimė neparodo savo paties blogojo veido. "Anapus jūrų, neparodžius veido, ir mūs nelaimė nusileis" (78). To pasekoje ir senatvė šitokiems žmonėms neturi blogos prasmės. "Į mūsų miestą neateis žila senatvė" (87).

Tokioje būklėje esančiam poetui kyla didesni ir aktualesni klausimai, liečiantys religiją. Jis klausia Jeruzalės: "Kas tau charakteringa, kas pripuolama?" (88). Prisikėlęs dideliam gyvenimui, poetas nenori vos egzistuojančios ar mirštančios religijos (89).

Kaip jau anksčiau buvome pastebėję, kartu su nuodėmės atleidimu atsiveria poetui jo pranašiška prigimtis.

Kaip pranašo žodis pakyla ir eina
Per kraują, lavonus didus ir galingas (91).

Bet kaip tik dėl to pradeda trūkti poetui draugystės laimės. Jis žino, kad jis yra svetimas savo artimiesiems: "O kur aš mielą seserį, o kur aš mielą brolį rasiu ir seseriai ir broliui tolimas?"(90)

Iš tikrųjų niekur krikščionybė nėra taip giliai veiksminga, kaip susitikdama su nuodėme žmoguje, kuris nori iš jos laisvintis. Tačiau žmogui šią palaimą pasisavinti ir išgyventi yra daug psichologinių kliūčių. Brazdžionis pavydžio neturinčia jėga modernioje literatūroje parodo, kaip nuodėmę atleidžianti Dievo jėga yra kartu ir intymaus bendravimo su žmogumi ne tik pradžia, bet tiesiog pati viršūnė. Čia psichologiškai pasirodo, kas yra vaizdingai išreikšta Jėzaus palyginimuose apie Tėvo liuksusinį sūnaus palaidūno priėmimą, ar ganytojo paklydusios avies nešimą ant pečių. Tai iš tikrųjų yra atgailos liuksusas. Tokia yra Brazdžionio atgaila.

12. Pranašystės turinys

Pastebėjus ne kartą, kad Brazdžionis suvokia save pranašo vaidmeny, kyla klausimas, koks yra tas pranešimas, kurį jis nori pasakyti. Su šiuo klausimu skaitykime jo rinkinį "Ženklai ir stebuklai".

Pranašiškas žmogaus vaidmuo šiame rinkinyje yra ryškus. Galima sakyti, kad čia pati žmogaus prasmė yra pranašiškumas. Žmogaus uždavinys yra nušviesti tautoms kelią. Jo "gyvenimas, kaip aukštas ugnies stulpas tautų tautoms nušvitęs švies" (127). O apie save poetas sako: "ugnies šviesa apstulbęs, einu, kur žemė neša mus, kur veda mus dangaus keliai" (127).

Šis sakinys nurodo ir į tai, koks yra tas pranešimas, kurį pranašas sako. Jis yra žemės ir dangaus kelių derinys. Poetas eina ne tik ten, kur veda dangus, bet ir ten, "kur žemė mus neša". Pervedus tai į konkretesnes formas, tai yra lietuviškumo ir krikščionybės derinys. Pats ryškiausias šios idėjos reiškėjas yra pirmasis rinkinio eilėraštis "Sulamita". Lietuvos ryšys su Kristumi čia yra pristatomas paslaptingos Sen. Testamento mylimosios Sulamitos įvaizdžiu. Sulamita yra pagrindinis "Giesmių Giesmės" knygos personažas. Senojo testamento tyrinėtojai įvairiai komentuoja šį personažą. Vieni labiau dėmesio kreipia į jos natūralią erotiką, suprasdami ją kaip Saliamono mylimąją, kiti joje mato mistišką Dievo meilės išraišką žmonių visuomenei ar tautai.

Brazdžioniui ši mylimoji yra kraštas, per kurį teka Dubysa.

Nebylė balandėlė iš tolo
Nebyliai tau į sielą kalbės,
Ir Dubysa su savo upeliais,
Tau per Lietuvą plačią tekės (109).

Jeigu kiltų klausimas, kas yra šio eilėraščio "tu", tai visi kiti šio rinkinio eilėraščiai sakytų, kad juo yra Kristus. Tai ypač ryšku antrajame eilėrašty, kuriame Kristus eina, jieškodamas savo žmonių.

Lietuvai ir jos ryšiui su krikščionybe išreikšti autorius pasinaudoja ir mažai kam žinomu bibliniu Galaado krašto simboliu. Tai yra kraštas į rytus nuo Jordano. Jis yra atviras dykumos įtakai, bet derlingas. Į šį kraštą izraelitai reiškė pretenzijas S. testamento laikais. Kitaip jis vadinamas Gilead. (Šiandien tai yra Jordano valstybė). Tačiau poetas jį apibūdina lietuviškais įvaizdžiais. Tai yra arimų, linų laukų, nulinkusių varpų ir žvaigždėto liūdesio kraštas, "tuščias ryto, tuščias saulės, tuščias gaudesio tylaus" (121). Tačiau šis kraštas duos savo derlių. "Po dalge nusvirs ir javo ir kukalio šiaudas ir gubosna sustatys abu ten juos" (121). Tada "bus gana ir išsipildys pranašystės, ir enciklikos ir bulos ir pamokslai užmiršti" (122).

Jei kas sakytų, kad šis kraštas neturi tiek vertės, poetas jam atsako kitame eilėrašty.

Iš lašelio, iš rasos lašelio mažo
. . . . . .
iš svajonės, meilės ir miražo,
Jūs sukūrėt nuostabų pasaulį (125).

Čia sukurtas pasaulis yra toks laimingas, kad yra atsparus ir senatvės vargui.

Jūs jaunystės, jūs baltų senelių dienos
būsit vis ir vis džiaugsme pilnavidurės (125).

Lietuvą poetas mėgsta jungti su Senojo testamento ir ypač "Giesmių Giesmės" įvaizdžiais. Štai dar vienas jo apibūdinimas.

O ji brido iš vandenio, ėjo sveika ji iš karų
. . . . . .
Ji puolusi, ji mirusi, ji kėlusi per duoną ir per vyną
Sesuo Engadies vynuogynų, slėnių lelija (144).

Engadies yra Judėjos vietovardis. Ten, pabėgęs nuo priešų, Dovydas rado prieglobstį. "Giesmių Giesmės" poetas šį vietovardį panaudojo šitokiam posmui. "Mano mylimoji, kaip raudonas gėlių krūmokšnis tarp Engadies vynuogynų" (1,14).

Kristus nekantriai jieško savo mylimosios. Tam tikslui jis daro "stebuklus požemiuos, danguj ir aikštėse", bet skundžiasi, kad "nepažįstamas esu" (110). Poetas nėra nustojęs vilties, kad ši meilė užsimegztų: "gal grįš, gal grįš iš šimto vienas grįžtančio keliu" (110). Būdamas atgailos pilnumos entuziastas, Brazdžionis niekada nenustoja jos palaimos vilties bet kam. Ir neteisėta Erodo žmona, nužudžiusi Joną Krikštytoją, nėra išjungta iš Jėzaus atlaidumo polėkio. Poetas jai sako, kad Jėzus "buvo Jerike tavęs, tu, Erodiada — nei kalagoj, nei maldoj, nei minioj (tavęs) nerado" (146).

Šitaip entuziastingai išreiškęs pasaulio ir Dievo sandermę, poetas kartais suabejoja, ar tai yra Dievo žodis, kurį jis sako. Tada jis ima svarstyti pagrindinius būtinius klausimus: "iš kur tu, iš kur aš, kas tėvynė, kad esi, kas esi?" (114). Tačiau nežinios filosofijai jis nenori pasiduoti. Jis yra tikras, kad "Aušros ranka nutrauks mėnulio baltą drobę" (116).

Pranašas paprastai gali iškelti vertybę, reikšti pageidavimą, nurodyti tikslą, tačiau tuo pačiu jis neturi galimybės pereiti į realų gyvenimą. Kai poetas rašo, jis pirmoje eilėje rūpinasi savo kūriniu. Taip sako Roman Ingarden (The Literary Work of Art, 1973, 126 psl.) Pasak jo, net argumentas būtinėje srityje nėra realybė. Iš kitos pusės, sako jis, pasakymo reikšmė nepasilieka vien pasakyme; ji turi savo padarinių anapus. Tam reikia tarpinio veiksnio, kuris žodį išrištų ir pervestų gyveniman. Tai turi atlikti pranašo klausiantis asmuo. Kai pats pranašas bando betarpiškai susiliesti su gyvenamąja tikrove, jis išeina barantis ir baudžiantis. Tos pranašo logikos neišvengia ir Brazdžionis. Bet tai yra taip pat būdingas pranašo bruožas. Tikras pranašiškumas siekia pilnumos. Jei jis būtų tik palaimos pranešėjas, jis būtų tik svajotojas.

Dėl to labai nuoseklu, kad šiame rinkiny Brazdžionis, šalia palaimos žodžių, turi ir grėsmės pranašysčių. Dūmuose paskendusi atgaila eina jam per širdį. Tokio atgailotojo ir Dievo garbintojo gyvenimas suduš "kaip seklyčios langas" (140).

Poetas verkia, stebėdamas balandį ir "dangų plėšiantį

ugnim" (145). Jam gaila, kad "susirinkus tūkstančių vergų minia . . . skaisčios dienos nebematys" (145). "Debesis, tautas apnešęs peklišku kvaitu, baigia nešt, jau baigia nešt visas žemes" (145).

Visai realistiškai jis vaizduoja tamsą, ateinančią tautoms.

Užges elektra Liverpuly, Bostone, užges Maskvoj,
užges Kaune ir Nazarete,
Patamsy tautos nematys tautos (139).

Atskiro žmogaus gyvenime tai bus tokia būklė, kurioje negalima nei nubust, nei užmigt. Tai bus mėnesienos nuotaika, kurios apšviesti bus visi.

Vienuoliai ir vienuolės šalto mūro sienose
Aukšti hierarchai ir žemi tarnai
Iš mėnesienos vaikščiojo į mėnesieną
Ir nesurado tavo tako, Kristau, į tenai (128-129)

Poetas, kaip matėme, yra didelis žemės ir dangaus derinio entuziastas. Dėl to, kai jis pranašauja politinę kontinento katastrofą, jis kaltina žemę vienašališku žemiškumu, sakydamas, kad "sugriovė žemė žemės ir dangaus tikėjimą" (143).

Nepaisant to, poetas dar tikisi Europos išsigelbėjimo ir į ją kreipiasi šiais žodžiais:

Europa, mano skausmo motina, ag, nusipraus tu
nuožmų veidą, karo randais sužalotą
ir ritualą senąjį pakeisk (149).

13. Bendras žvilgsnis

Baigiant skaityti Brazdžionio poeziją, tenka pasidalyti vienu kitu bendro pobūdžio pastebėjimu.

Brazdžionio poezijoje turime progos stebėti kaip per mikroskopą, kaip gema pranašas žmoguje gerai išgyventos atgailos keliu. Čia mes galime stebėti pranašiškumą gemalinėje stadijoje. Senojo testamento pranašuose pranašiškumas ir atgailos reikalavimai yra jau suakmenėjusioje formoje. Senųjų pranašų ryšys su asmenine atgaila yra pakankamai ryškus. Tačiau jų raštuose atgaila yra įgavusi liepiamąją nuosaką, ir dėl to, atrodo, yra aptemęs ryšys tarp paties pranašo ir jo atgailos. Brazdžionis neturi atgailos liepimo. Galbūt kaip tik dėl to jo atgaila pasirodo branduoliniame

paprastume. Brazdžionio atgaila liepimo neturi dėl tos natūralios priežasties, kad jo poezijoje iš viso nėra dialogo. Brazdžionis nieko neliepia tik kartais bara. Barimas nėra tokio artimo pokalbio apraiška, kaip liepimas.

Brazdžionis daug kalba apie tautą ir tėvynę. Sugretinimo dėlei verta prisiminti, kad pranašas Izaijas yra laikomas miesto kultūros atstovu. Taip jį supranta modernieji jo tyrinėtojai. (Kalbant apie Izaijo miestiškumą čia turima galvoje vad. pirmasis Izaijas, t.y. 33 jo knygos perskyrimai, o ne vėlesni šios knygos pridėjimai.) Taigi pirmasis Izaijas miesto kultūrą laiko pačia labiausiai tinkančia gyvenimo forma teisingą Dievo supratimą išpažįstančiam žmogui. Brazdžioniui panaši žmogaus gyvenimo forma yra tėvynė. Tik joje Brazdžionis jaučiasi gerai. Tik, jeigu Izaijas gilinasi į įvairius miesto santykius tiek tarpusavėje tiek su kitomis tautomis ir valstybėmis, tai Brazdžionis savo tautiškumo neanalizuoja. Tėvynė jam yra bendrinė sąvoka, tiesa, labai jautriai išgyventa, tačiau vis tiek bendrinė, su visais bendrybės gerumais ir trūkumais. Ji yra pavojuje pasidaryti atitrauktai idealia ir tuo pačiu nerealia, negyvenimiška. Šitokia tėvynės sąvoka yra būdinga daugeliui mūsų. Ji yra ir Šalkauskio visuomeniškumo principo pagrinde. Šalkauskis, kalbėdamas ateitininkams apie visuomeninį principą, kalba apie jį, kaip apie ateitininko santykį su tauta ar valstybe. Jis nekalba apie tai, kaip apie santykį su asmenimis. Ateitininkas stovi savo tautos atžvilgiu kaip vienas su tam tikra visuma, o ne kaip vienas su kitais.

Panašus yra ir Brazdžionio santykis su tauta. Ji jam yra neabejotinai gyva, net jį išgelbstinti realybė, tačiau ji jam nėra tautiečių visuma. Ji yra jam greičiau namai, negu namiškiai. Brazdžionis neanalizuoja tautos. Savo santykį su tauta jis ima kaip struktūriškai tvirtą dalyką. Su kitu žmogumi Brazdžionis nesiekia artimesnio santykio. Jo poezijoje nėra kito. Čia yra tik gerai išbaigtas santykis su mylima moterimi. Tačiau čia Brazdžionio visuomeniškumas ir sustoja. Nerandame pas jį draugo ar pažįstamo, ar įdomaus nepažįstamojo, kuriame jis daug ką atrastų. Svetimojo atradimo pas Brazdžionį nėra. Tauta jam yra susivedusi vienybės sąvokon. Tautos, kaip diferencijuotos vienybės, Brazdžionis neturi. Tauta jam diferencijuojasi tik tais atvejais, kai jis susitinka su kalte ir jai priekaištauja. Brazdžionis neorganizuoja tėvynės. Ji jam yra suorganizuota. Ji jam yra pilnas

palaimos, išganymo ir išsigelbėjimo uostas. Net tada, kai jis apsižiūri, kad joje ne viskas yra tinkama dideliam žmogui, jis jos organizuoti nesiima.

Gali būti, kad įdomų kitą mums padės atrasti mūsų išeivija tiek vakaruose, tiek rytuose. Tam išeivija yra gera proga. Asmeniniam susitikimui progą sudaro bendra kalba. Kai mes kitataučių tarpe sutinkame lietuvį, mes pasijuntame suradę kai ką ne tik savo, bet ir vertingo. Žinoma, kalbos bendrumas sudaro tik pradžią didesniam atradimui. Sibire susitikę lietuviai, šalia kalbos, atranda vieni kituose aukštų žmogiškų vertybių: tikėjimą Dievu, teisingumą žmogui, ištikimybę jam ir pan. Tačiau šis naujas tautiškumo atradimas dar nėra sulaukęs savo poeto. Brazdžionis yra gera prielaida šitam atradimui.

Brazdžionis nesueina su kitu į artimus santykius ne dėl to, kad jis kito nevertintų. Greičiau tai atsitinka dėl priešingos priežasties. Brazdžionio žmogus yra perdaug didelis, labai tvirtas, ir dėl to jis negali būti lengvai paimamas. Brazdžionio žmogus nesiduoda lengvai suplakamas vienybėn. Apie Brazdžionio žmogų galima išsireikšti 63 psalmės žodžiais: "Žmogus yra gelmė ir jo širdis — bedugnė".

Brazdžionio santykis su Dievu yra labai gyvas, asmeniškas, išgyventas laimės ir nelaimės valandose. Nelaimės valandose Brazdžionis neklausia Dievo "Kodėl". Jis tik jam sako: "Juk tu žadėjai". Tai reiškia, kad Brazdžionis neturi tos Dievą kamantinėjančios dvasios, kuri yra būdinga moderniam mokslingumui. Lyg žmogaus mokslingumas galėtų suprasti ir išaiškinti visas būties, gerumo ir blogumo gelmes. Tai nereiškia, kad žmogus iš esmės nebūtų pajėgus tų klausimų suprasti, bet tai reiškia, kad šioje mūsų buvimo stadijoje ir mūsų tautos gyvenimo laikotarpyje mes nesame tinkamas partneris šitokiam pokalbiui su Dievu. Gal būt mes būsime iki tam tikro laipsnio tam pajėgūs pasaulio pabaigoje. Panašiai gal būt galėtų mums aiškintis Brazdžionis, kodėl jis nekelia Dievui klausimo "Kodėl". Vietoj to jis turi pokalbį su juo labiau egzistencialioje plotmėje. Jis primena Dievui: "Juk tu žadėjai". Tai gal būt yra vertingiausias bruožas, kurį mes galime pasisavinti iš Brazdžionio, nes tai yra malda.

Brazdžionio poezijoje yra apstu išsireiškimų, liudijančių jo labai gyvą santykį su Dievu. Jie yra Brazdžioniui saviti ir turtingos išraiškos. Tik palyginimo dėlei, tačiau, galima

atkreipti dėmesį į tai, kad vienas Goethės išsireiškimas savo turiniu yra panašus į Brazdžionio. Goetė sako: "Aš tik su Dievu galiu kalbėtis apie daugelį dalykų". O Brazdžionis 1944 m. rašė: "Suprantu aš kelius Visagalio, tik ne tavo, žmogau". Tai yra sakinys, gal būtų labiausiai tinkamas apibūdinti Brazdžionio dvasiai.

B. BRAZDŽIONIO LAIŠKAS STRAIPSNIO AUTORIUI

"Didžiai gerbiamas malonus kun. Bagdonavičiau,

Buvo nepaprasta, netikėta staigmena gauti žurnalą su Jūsų straipsniu "B. ištikimybė savo, tautos ir Dievo dvasiai" ir naujų metų sveikinimais. Tai prasmingiausi ir brangiausi sveikinimai, kokius esu šiais metais gavęs.

Kam dabartinė poezija ištikima, dievai ją žino. Taigi, rašyti tautos ir Dievo temomis poeziją dabar didelė nemada ir net rizika. Gal nemažiau nemada ir apie tokią poeziją kalbėti, o juo labiau rašyti. Jūs parodėte ne tik drąsą pramušti laiko dvasios kevalą, bet ir ištikimybę tautos ir Dievo idealams. Kam nors reikia pradrįsti būti nemadingu, nežiūrint kokia mada viešpatautų.

Prie poezijos jūs radote originalų priėjimo metodą. Jūs sugebėjote ne tik analitiškai pagvildenti tai, kas eilėraštyje pasakyta (ar nepasakyta), bet ir suvedėte tai į polėkių, idėjų, tikrovės ir fantazijos sintezę. Tas Jūsų metodas prieiti prie poezijos, pasisavintas iš literatūros kritikos mokslo kūrėjo R. Ingardeno (kurio aš nė nežinojau, deja), meninę vertybę priimti kaip santykinę vertybę tarp autoriaus ir skaitytojo yra, pasirodo, labai vaisingas ir, sakyčiau, nepamainomas, norint suprasti vieną ar kitą kūrėją ir jo kūrybą. Nepaprastai įdomu, kad Jūs tuo būdu suprantate ir "pateisinate" autorių net ten, kuris kalba kontrastais, o neretai lyg ir sau prieštaraudamas, iš tiesų gi prie dalyko esmės prieidamas iš kitų aplinkybių ir tuo būdu sudarydamas naujas dimensijas.

Dėl to straipsnio tuojau išgirdau didžiai teigiamą skaitytojų reakciją. Ne vienas klausė, ar skaičiau, ir norėjo man patarnauti. Kad kiek būčiau buvęs užkluptas nieko nežinąs. Jūs išgelbėjote mane iš tos situacijos. Džiaugiuosi ir tuo, kad skaitytojai vertina Jūsų straipsnį ir gyvai reaguoja. Už visa esu Jums nepaprastai dėkingas.

1980, sausio 17. *Jūsų Bernardas Brazdžionis"*

APIE PAVOJŲ LAISVAJAM PASAULIUI

M. GEČIONIS

Įvykdę Rusijoje 1917 m. spalio revoliuciją, bolševikai svajojo ir apie pasaulinę revoliuciją. Tokios revoliucijos idėją jie perėmė iš marksizmo. Pagal Markso mokslą visuomenės evoliucijoje pasaulinė revoliucija yra neišvengiama. Visur žmonių išnaudojimas veda į klasių kovą, kuri anksčiau ar vėliau baigiasi proletariato revoliucija. Visur daugiau ar mažiau solidariai, nors ir ne tuo pačiu metu, proletariatas sunaikins kapitalizmą ir įves savo diktatūrą.

Būdami marksistai, bolševikai iki šiol neatsisako pasaulinės revoliucijos idėjos, kurią jie norėtų įgyvendinti.

Rusijos kelias į tarptautinės revoliucijos avangardą

Revoliucija Rusijoje įvyko ne pagal Markso planą. Marksas buvo numatęs, kad revoliucija turi kilti iš klasių kovos. Gi atsilikusioje Rusijos visuomenėje (Markso metu — 19 amžiaus IV-me ketvirtyje) dar nebuvo išsivysčiusi klasinė struktūra, ir joje dar nebuvo išsiskleidusi klasių kova. Čia revoliucijai sąlygas sudarė ne tiek įsisiūbavusi klasių kova, kiek carų valdžios nelankstumas ir ilgo karo sukeltas nuovargis.

Pašalinus caro valdžią, 1917 m. kovo mėnesyje buvo sudaryta Laikinoji vyriausybė. Jos ministrui pirmininkui A. Kerenskiui neparodžius ryžtingumo ir sugebėjimo išvesti Rusiją iš labai didelių sunkumų, pairo kariuomenės drausmė, ir ilgame kare išvargę kareiviai nebenorėjo kariauti. Radikalusis socialistų partijos sparnas — bolševikai (daugumiečiai) — kurstė kareivius ir darbininkus paimti valdžią į savo rankas. Buvo sudarinėjamos darbininkų, kareivių ir miestų tarybos, kurios varžėsi dėl valdžios su Laikinąja vyriausybe. Dėl tarybų įtakos to meto valdžia buvo pavadinta tarybų valdžia.

Vokiečiai, norėdami Rusiją išjungti iš karo, priėmė kai kurių užsienyje buvusių bolševikų vadų pasiūlymą padaryti Rusijoje revoliuciją. Jie davė Leninui ir jo draugams didelę sumą pinigų revoliucijai įvykdyti ir specialiame užplombuotame vagone jie pervežė juos per Vokietiją ir Švediją į šiaurinę Suomiją, iš kur jie pasiekė Petrapilį, kada caro valdžia buvo jau nuversta. Leninas grįžo kaip didvyris.

Renkant preliminarinį parlamentą Rusijoje, bolševikai surinko arti 25% balsų. Negalėdami legaliai paimti krašto valdžios, jie kurstė kareivius, kėlė riaušes ir, jiems ištikimų latvių kareivių pulkų padedami, jie išvaikė preliminarinį parlamentą ir taip įvykdė antrąją revoliuciją, vadinamą spalio revoliuciją. Su vokiečiais jie padarė karo paliaubas, tačiau ne visa kariuomenė jiems pakluso. Civilinis karas sutapo su baisiu teroru, bolševikų vykdomu visoje Rusijoje. Jiems besipriešinančių dalis žuvo kare, kiti nužudyti vykusiame terore, dar kiti pasitraukė į užsienį. Tą žiaurų ir ilgai užsitęsusį karą laimėjo bolševikai.

Lietuva ir kai kurios kitos rusų pavergtos tautos pasiskelbė nepriklausomomis. Lenkija ir Pabaltijo tautos savo nepriklausomybę apgynė, tačiau Ukraina, Gruzija ir Azerbaidžanas buvo bolševikų nugalėtos, ir jų nepriklausomybė buvo užgniaužta.

Nors revoliucija buvo įvykdyta Rusijoje, tačiau ją įvykdę marksistai nemanė, kad ji turėtų pasitenkinti ir apsiriboti tik Rusija. Ji turėjo plėstis į kitus kraštus. Tik istorinių aplinkybių dėka ji buvo įgyvendinta Rusijoje. Socializmas yra ne tik rusų, bet ir daugelio kitų teoretikų kūrinys. Komunizmo teorijas savaip kūrė ir formulavo prancūzai, vokiečiai, rusai ir kitų tautų radikalūs socializmo teoretikai. Rusų revoliucijoje įgyvendintus komunizmo pagrindus teoriškai sukūrė Vokietijoje gimęs ir užaugęs, vėliau Anglijoje gyvenęs apsikrikštijęs žydas, bendrai socializmą kūręs su Anglijos socialistu Engelsu. Socializmo teoretikai negalvojo, kad jie socializmą kuria tik kuriai nors tautai, o svajojo, kad jis bus įgyvendintas visame pasaulyje.

Tikėdamas, kad komunizmą bus galima įgyvendinti tik civilizuotos visuomenės klasių kovoje, Marksas manė, kad sociališkai neišsivysčiusi Rusija jo komunistinės revoliucijos teorijai netinka. Rusijoje ji buvo įvykdyta ne todėl, kad rusų tauta būtų linkusi į komunizmą ar jis būtų geriausiai atitikęs rusų tautos charakterį, o greičiausiai dėl to, kad ten atkakliai laikėsi absoliutinė monarchija, vengusi pažangių socialinių reformų iš vienos pusės ir buvo išsivysčiusi kairioji radikali opozicija caro valdžiai iš kitos pusės, kurios priešakyje iškilo, energingai veikdami Leninas, Trockis ir kiti labai radikalūs ir beatodairiški marksizmo idėjomis persiėmę socialistai, nevengę pralieti daug kraujo, iššudyti milijonus žmonių, įstumti didelį kraštą į labai didelį skurdą ir už-

krauti jam nuolatinę žiaurią diktatūrą. Jų įvykdytos revoliucijos dėka Rusija tapo pasauliniu neramumus keliančiu komunizmo židiniu, pasivadinusiu Sovietine Socialistinių Respublikų Sąjunga, kurios vadovaujami revoliuciniai sąjūdžiai turėjo plėstis iki pasaulinės tarptautinės revoliucijos.

Rusijoje įvykdytos revoliucijos pavyzdys parodė, kad bet kuriame krašte revoliucijai įgyvendinti nereikia daugumos žmonių paramos. Kurios nors krizės metu ir maža radikalų grupė gali užgrobti ir didelio krašto valdžią ir teroro pagalba įsigalėti ilgiems laikams.

Kas yra Sovietų Sąjunga?

Tuo vardu yra pasivadinusi daugybę tautų ir savo pačios visuomenę pavergusi Rusija. Tarp jos ir jos pavergtų tautų ryšiai nėra normalūs sąjunginių valstybinių vienetų ryšiai, kaip iš pavadinimo atrodo. Jie čia daugiau atitinka pavergėjos ir pavergtų tautų santykius. Jei paprastai dalykų pavadinimas išreiškia dalykų esmę, tai Sovietų arba Tarybų Sąjungos pavadinimą reikia laikyti daugiau propagandiniu, o ne jos esmę atitinkančiu tos valstybės pavadinimu. Tuo vardu vadinama valstybė nėra nei žmonių išrinktų tarybų valdžia, nei laisvų ar autonominių valstybių vienetų sąjunga. Ji yra plika jėga pagrįsta nedidelės partijos diktatūra.

Tiesa, prieš daug metų, revoliucijos metu, buvo sukurtos darbininkų, kareivių ir miestų tarybos, kurios buvo bolševikams reikalingos paimti valdžiai į savo rankas. Tada bolševikai, Lenino vadovaujami, reikalavo atiduoti visą valdžią toms taryboms. Bet tai buvo tik komunistų manevras valdžiai paimti. Įsigalėję tarybose ir paėmę valdžią, jie jų vėliau nebepalaikė ir įvedė savo diktatūrą. Niekur neišliko jokių kareivių ar darbininkų tarybų.

Taip pat Sovietų S-ga nėra valstybinių vienetų sąjunga. Jos pavergtos tautos yra vadinamos respublikomis. Bet jos nėra jokios laisvų tautų respublikos. Tai yra joms valdyti teritoriniai administraciniai vienetai su menka autonomija. Tos respublikos nėra savarankiškos ir neturi atitinkamų teisių, nes jos visos yra tiesiogiai ar netiesiogiai rusų kontroliuojamos. Visose įstaigose greta vietinių pareigūnų ir įvairiais titulais dirba rusai pareigūnai, kurie viską seka ir kontroliuoja, prižiūrėdami, kad kur nors nekiltų koks nors autonominis judėjimas. Ką nors nepatinkamą pastebėję, atitinkamai reaguoja. Dauguma sričių priklauso ne vietinėms, vadina-

moms respublikinėms ministerijoms, o Maskvoje esančioms vadinamoms visasąjunginėms ministerijoms. Pvz., joms priklauso ir visos atskirose respublikose esančios aukštosios mokyklos, kurios valdomos iš Maskvos.

Visa Sovietų S-gos valdžia yra centralizuota komunistų partijoje, kurios patvarkymai turi didesnę galią už įstatymus. Per komunistų partiją Maskva valdo visas respublikas. Visos visasąjunginės įstaigos yra rusų rankose.

Iš esmės S. S-ga yra kietai rusų valdoma. Ji yra kitų tautų rusinimo ir kolonizavimo aparatas, kuriame rusai pareigūnai turi sprendžiamą žodį visų laipsnių valdžios funkcijose. Jo pagalba vykdomas pavergtųjų tautų kolonizavimas ir realizuojami Rusijos įtakos stiprinimo ir jos stiprėjimo tikslai, išnaudojant jų žmones kaip kareivius, darbininkus ir darbo vergus koncentracijos stovyklose.

Marksistinės sistemos išplitimas Sov. S-gos okupuotuose ir jos valdžiai palenktuose kraštuose rodo ten vykstančią rusiškąją ekspansiją. Propaguojamas komunizmas. Tačiau šiais laikais komunizmu daugiau maskuojamas rusiškasis imperializmas. Neleidžiama jokio tautinio komunizmo, o reikalaujama laikytis rusiškojo. Vis daugiau stiprinama akcija prieš tautines apraiškas tautinėse respublikose, o internacionalizmo vardu okupuotoms tautoms brukamas rusiškumas. Smerkiamas pavergtųjų tautų savo tautiškumo puoselėjimas, o iš jų reikalaujama pasisavinti joms svetimą rusiškąjį šovinizmą, nepripažįstantį kitų tautų ir siekiantį jas sunaikinti. Blogu laikomas atskirų tautų noras išlikti, o giriamas rusų imperializmas, siekiantis kitas tautas praryti. Siaurinama bei klastojama kitų tautų istorija, o tuo pat metu idealizuojama rusų praeitis. Naikinami kitų tautų istoriniai ir religiniai paminklai, menkinami ir ignoruojami jų praeities veikėjai jų pačių kraštuose, gi praeities rusams ir carų laikų nukariautojams statomi paminklai pavergtų tautų miestų aikštėse.

Lietuvos likimas ryšium su rusų siekiamu pasaulio užvaldymu

Nuo S. S-gos Lietuvos okupavimo laikų jos likimas priklauso ne tik nuo jos pačios atsparumo rusinimui bei kolonizavimui, ne tik nuo jos pastangų atgauti nepriklausomybę ir ne tik nuo S. S-gos planų jai valdyti bei kolonizuoti, bet ir nuo pačios S. S-gos likimo.

Lietuviai savo tautos ateities klausimą paprastai sprendžia, prileisdami, kad Lietuva pasinaudos kuria nors sovietinės

valstybės krize, pvz. karu ar šiaip joje galimais pasikeitimais ir vienaip ar kitaip išsilaisvins. Bet mes vengiame kalbėti apie tai, kad gali dar ilgai Sov. S-gos neištikti jokia jos likimą nulemianti krizė ir kad ji dar ilgai nepasuks sparčiau demokratėjimo keliu.

Lietuvos likimas vėl atsidurtų kitokioje padėtyje, jei S. S-ga įvykdytų pasaulinę revoliuciją arba pradėtų sėkmingai vykdyti pasaulio užkariavimą. Anksčiau apie tai nekalbėjome, nematydami S. S-gai galimumų tai įvykdyti. Amerikai per paskutinį dašimtmetį savo apsiginklavimą sumažinus ir kitoms laisvojo pasaulio valstybėms pasitikint Amerikos galybe, kai kam kyla minčių, kad Sov. S-gos kalbos apie kapitalizmo ir imperializmo sunaikinimą ir jos slaptai puoselėjami sukariavimo planai gal jau ir nebepriklauso tik fantazijos sričiai.

Jei kada nors Sov. S-gai pavyktų ta kryptimi pasistūmėti, jos planų vykdyme neišvengiamai dalyvautų ir pavergtieji lietuviai.

Pasaulio užvaldymo prileidimai

Puoselėti kurią nors pasaulio užvaldymo idėją reiškia turėti misiją ką nors svarbaus jame įgyvendinti. Rusijoje praeityje yra buvusių mesianistinių sąjūdžių pasauliui pagerinti. Marksizmas taip pat bent savo ankstyvesnėje stadijoje buvo mesianistinio pobūdžio sąjūdis, turėjęs misiją panaikinti vieno žmogaus išnaudojimą kito žmogaus ir sukurti žemėje rojų, kuriame visi visko turės, visi galės realizuoti savo siekimus, ir visi bus laimingi.

Bet, įvykdžius Rusijoje revoliuciją, tie Markso planai sukurti žemėje rojų nubluko. Vietoje rojaus marksistai Rusijoje sukūrė didelį skurdą, santykiai tarp žmonių pablogėjo, žmonės sužvėrėjo. Į pirmąjį planą iškilo rusų dominavimo siekimas, pasireiškęs kitų tautų pavergimu, savo teritorijos, savo valdžios, galios bei įtakos praplėtimu. Atgyja jiems beprotiškas noras užkariauti visą pasaulį.

Bolševikų pasaulio užkariavimo kolektyvinė manija dažnai pateisinama reikalu išeiti iš kapitalistinio apsupimo. Ir Afganistano užpuolimas teisinamas tuo pat motyvu. Sena jų teorija aiškino, kad Sov. S-ga yra iš visų pusių apsupta kapitalistinių valstybių, kurios jai gresia. Siekdama pašalinti tą grėsmę, ji turi pašalinti tą apsupimą — sunaikinti ją

apsupančią kapitalistinę sistemą. Tas apsupimas pasiliksiąs tol, kol nors vienas, nors ir mažiausias, kraštas bus kur nors kapitalistinis, nes iš jo bet kada galįs kilti koks nors kapitalistinis sąjūdis ar kapitalistinio gyvenimo idėja, kuri sudarytų pavojų S. S-gai. Tokie prileidimai rodo, kad komunistinė S. S-ga svajoja apie viso pasaulio nukariavimą, kad visiškai nebeliktų vietos pasaulyje jokiam antikomunistiniam židiniui.

Tokio masto siekimo bei planų nukariauti bei užvaldyti visą pasaulį istorijoje nežinoma. Buvo didelė ir galinga Romos imperija, didelius nukariavimus atliko Aleksandras Makedonietis, Napoleonas ir kiti, kariavę toli už savo valstybės ribų. Bet jie nerodė nepasotinamų pretenzijų viską užvaldyti. Gal labiausiai pasaulio nukariavimą primena Džengiskano žygiai bei nukariavimai. Jis, mūsų akimis žiūrint, savo užsimojimams nežinojo ar bent neturėjo ribų, ir jo žygiuose jis, rodos, nebuvo kur nors kitos jėgos sulaikytas ar atmuštas.

Kaip Džengiskano nukariavimuose, taip ir pasaulio nugalėjimo siekimuose randame tą patį rytietiškai aziatišką neracionalumą — pasinešimą plėstis iki begalybės, prarandant tokiam kariavimui racionalų bei gyvenimišką pateisinimą. Džengiskanas savo nukariavimais nuo Pekino iki Kijevo, paversdamas pusiau dykuma daugelį kraštų, nusiaubė tada nežemos civilizacijos Kiniją, griovė bei degino jos miestus, žudė jos gyventojus. Visą mėnesį griovė ir degino Kinijos sostinę, nusiaubė daug kitų Azijos kraštų, paversdamas griuvėsiais jų miestus.

Anuos racionalaus tikslo neturinčius užkariavimus primena ir šių laikų tokie pat neracionalūs užkariavimo planavimai: "pasaulį seną suardysim iš pačių pamatų . . ." Ir šio amžiaus pasaulio užkariavimai, jeigu jie būtų įvykdyti, pasireikštų griovimu bei naikinimu ("Džengiskanas su telefonu"). Vykdant komunizmo statybą, turėtų būti sunaikintos per daug amžių išsivysčiusios kultūros su savo religinėmis, mokslo ir meno institucijomis; turėtų pakeisti savo pobūdį garsios bibliotekos, gražiausios šventovės, būtų iš gyvenimo pašalinti arba priversti baigti savo gyvenimą nelaiku kančiose milijonai žmonių. Mes esame patyrę mūsų tautos barbarišką nusiaubimą, kada per keletą metų buvo naikinama ir persekiojama viskas, kas nesiderino su materialistinio pasaulio užvaldymo planais, ir kada buvo sunaikinta daugybė žmonių, kurie nebuvo numatyti palenkti vykdyti naujo mate-

rialistiškai fantastinio gyvenimo planus. Dar panašesnis Džengiskano nukariavimams buvo Raudonosios Armijos rytinės Vokietijos iki Elbės užėmimas.

Suprantama, šis palyginimas yra kiek paviršutiniškas. Komunistų senosios kultūros keitimo naujai kuriama kultūra negalima visais atžvilgiais prilyginti Džengiskano siautėjimui. Jei mongolus į nukariavimus vedė laukinis naikinimo ir žudymo malonumas, tai marksistinėje ekspansijoje vyrauja motyvas įgyvendinti komunizmą pasaulyje pagal istorinį bei dialektinį būtinumą. Tik tą motyvą čia paremia manija visus užvaldyti — tendencija išplėsti savo valdžią visame žemės rutulyje, nepaisant, kiek tuo būdu padaroma žmonėms bloga: vargo, kančių, pralieta kraujo.

Pasaulio užkariavimo strategija

Komunistinį ir rusiškąjį imperializmą pirmiausia turėjo pajusti dar carų buvusios pavergtos tautos. Bolševikams civilinį karą laimėjus, buvo vėl pavergtos Ukraina, Gruzija, Azerbaidžanas, o Pabaltijo tautos ir Lenkija turėjo sunkiai kariauti, kad apgintų savo nepriklausomybes. Karo nelaimėdama, Sov. S-ga taikos sutartimis pripažino jas nepriklausomomis valstybėmis, tačiau jų užgrobimo, suprantama, neatsisakė, tik atidėjo jį tolimesniam laikui, laukdama tinkamesnės progos. Laidydama savo žmones dideliame skurde, tuo pat metu didino savo apsiginklavimą ir karinę galybę, kas rodė, kad ji siekia bei ruošiasi naujiems užkariavimams, kaip jos vadai kalbėjo, "išlaisvinimams".

Kol. Sov. S-ga buvo kariškai silpna, bent silpnesnė už tuo metu Europoje vyravusias valstybes, nevisi rimtai kreipė dėmesį į bolševikų vadų kalbas iškilmingomis progomis apie jų žadamą pagalbą kapitalizmo ir imperialistų pavergtoms tautoms išlaisvinti ir apie jų išlaisvinimo kovų rėmimą. "Išlaisvinimo" rėmimas jiems reiškė kurstymą ir jų agentų subversyvinę veiklą, remiant kitose valstybėse slaptai veikiančias priešvalstybines organizacijas. Sov. S-ga ruošė savo agentus slaptai veikti kitose valstybėse, juos aprūpino viskuo, kas jų veiklai užsieniuose buvo reikalinga: fiktyviais vardais ir su suklastotais dokumentais juos nusiųsdavo ar nugabendavo į atitinkamą valstybę, kur jų uždavinys buvo kurstyti žmonių nepasitenkinimą ten esama tvarka ir valdžia, skiepyti juose komunistinę ideologiją, organizuoti vietos komu-

nistų būrelius, gaminti komunistinę literatūrą. Verbavo energingus komunistinės ideologijos jaunus žmones ir siuntė juos į Rusiją, kur jie, išėję komunistines mokyklas ir aprūpinti propagandos priemonėmis ir išmokyti naudoti terorą, su atitinkamomis instrukcijomis buvo grąžinami į savo kraštą. Taip Maskva rėmė visuose kraštuose slaptas komunistų grupes, pavesdama joms atlikti šnipinėjimo ir propagandos darbą ir ruošė jas, laikui atėjus, subversyviniam darbui. Taip kitų kraštų komunistai ar bent jų vadai buvo baigę Rusijoje komunizmo universitetus ar kitokias specialias tos rūšies mokyklas ir buvo kvalifikuoti pogrindžio komunistų veikėjai, paruošti vadovauti riaušėms, sukilimams ir revoliucijoms kitų kraštų valdžiai ir kapitalistinei tvarkai nuversti. Tokiems komunistų vadams patekus į policijos rankas ir juos nuteisus už priešvalstybinę veiklą, Sov. Sąjunga per savo agentus kitose valstybėse organizuodavo demonstracijas dėl nekaltų žmonių persekiojimo; nuteistuosius iškeisdavo į tos valstybės žmones, laikomus kalėjimuose Sov. S-goje ir, kiek palaikę juos pas save, jau kitais vardais grąžindavo dirbti į jo kilmės kraštus. Afrikos negrams komunistinti Maskvoje veikia specialus Lamumbos universitetas, į kurį verbuoja iš visos Afrikos jaunus žmones, juos moko, kaip teroru ir žudymais nuversti savo krašto valdžią, sudrumsti jo gyvenimą ir, Sov. S-gos aprūpinti pinigais, instrukcijomis ir ginklais, sudaryti marksistinę valdžią. Taip komunistams pavyko dalyje Afrikos negrų valstybių nuversti anksčiau buvusias vyriausybes, iššudyti jų vadus ir iš Rusijoje paruoštų agentų sudaryti komunistines ar prokomunistines vyriausybes, kurių veikimą diriguoja iš Sov. S-gos, Kubos ir iš kitų komunistinių kraštų atvykę "patarėjai" ir kurias saugo iš komunistinių kraštų atsiųsti kareiviai.

Ruošdama tokius esamos santvarkos griovimo kurstytojus, juos globodama ir jiems vadovaudama, Tarybų Sąjunga ne tik įsikiša į kitų valstybių vidaus gyvenimą, bet ir sudaro rimtą grėsmę tiek laisvajam pasauliui, tiek ir Vakarų kultūrai. Tokie, Tarybų S-gos remiami ir instruktuojami, marksizmo apaštalai slaptai knisasi po laisvojo pasaulio valstybių pagrindais, vykdydami jiems pavestus uždavinius, griauna jų ideologinius, ekonominius ir politinius pagrindus — jų politinę ir ekonominę santvarką — ir, Rusijos vadovaujami, siekia kurti jos interesams palenktą gyvenimą. Taip senajam pasauliui griauti — kurstymams ir papirkimams — Rusijoje

išleidžiamos didelės pinigų sumos, jas atitraukiant nuo žmonių pragyvenimo pagerinimo. Taip siekiant įgyvendinti fantastinius ir neracionalinius globalinius planus, skriaudžiami savo krašto žmonės, apsunkinamas jų gyvenimas tik dėl to, kad būtų apsunkintas bei sugriautas kitų kraštų žmonių gyvenimas. Taip per dvidešimt metų buvo infiltruojami bolševikų agentai į nepriklausomos Lietuvos visuomenę. Buvo išleidžiamos nemažos Sov. S-gos pinigų sumos Lietuvoje bolševikų išlaikomoms subversyvinėms grupėms — jų veiklai ir spaudai — išlaikyti tikslu, kad būtų griaunamas vis progresuojantis Lietuvos gyvenimas ir kad ji būtų įstumta į vargą ir skurdą, kuriame žmogus, prievartos nužemintas ir teroro užguitas, niekuo daugiau jau nebesirūpintų, kaip tik kasdieniniu, jam jau negarantuotu sotumu ir saugumu.

Pasaulinė revoliucija ar pasaulio užkariavimas?

Kadangi didelė dauguma laisvojo pasaulio žmonių komunistinės tvarkos nenori ir jos kratosi, revoliucijų esamai santvarkai pakeisti beveik neįvyksta. Kur nuverčiami nepažangūs valdovai, beveik visur tai atlieka komunistų vadų vadovaujamos, Sov. S-gos ginklais, pinigais ir "patarėjais" remiamos, grupės. Sov. S-ga smerkia įsikišimą į jos vidaus reikalus (kada tik jai prikiša jos žmogaus teisių paneigimą), bet atvirai pasisako, kad ji neatsisako "remti išsilaisvinimo sąjūdžių". Todėl visokie pučai bei perversmai dažniausiai įvyksta, Sov. S-gai remiant. Kur to negali padaryti, ten ji griebiasi tų kraštų okupacijos. Taip ji okupavo pusę Lenkijos 1939 m., okupavo Pabaltijo valstybes 1940 m., dabar užgrobė Afganistaną, tų kraštų užgrobimą aiškindama ten įvykusiomis revoliucijomis, nors niekur ten revoliucijos neįvyko, o buvo tik paprastas silpnesnių valstybių, pasiremiant karine jėga, užgrobimas ir jų prisijungimas, aneksija. Taip bolševikų skelbiama bet kuriame krašte marksistinė revoliucija priartėja prie to krašto jėga užėmimo, jo užgrobimo. Užgrobę ramų Lietuvos kraštą ir sufalsifikavę jo "prisijungimą" prie Sov. S-gos, po daugelio metų pradėjo skelbti, kad Lietuvoje įvykusi revoliucija, buvusi nuversta valdžia, ir liaudis pasikvietusi sovietų kariuomenę. Tokios jų skleidžiamos pasakos rodo, kad revoliucijos šiais laikais nebeįvyksta: reikia bolševikams patiems su talkininkais jas gaminti ir paprasčiausiai silpnesnes valstybes okupuoti.

Sovietinio imperializmo pagrindų silpnumas

Svetimų žemių grobimą tikslu padidinti savo galią bei teritoriją vadiname imperializmu. Siekimas užvaldyti visą pasaulį yra neribotas imperializmas. Sovietai savo imperializmą maskuoja komunizmo įgyvendinimo reikalu. Bet nuo Antrojo pasaulinio karo pradžios Sov. S-ga, užgrobdama daug kraštų, iš tikrųjų tai darė ne vykdydama komunizmo pasaulinę misiją, o siekdama daugiau teritorijų prisijungti ir jas surusinti. Užgrobdama vis kitas valstybes Afrikoje ir Azijoje, ji palaipsniui siekia tiek išplėsti savo galią, kad prieš ją sukluptų laisvasis pasaulis. Užgrobdama kitas silpnesnes valstybes, S. S-ga vis daugiau nutolsta nuo Markso principo, pagal kurį pasaulinė revoliucija turi kilti iš klasių kovos ir nuosekliai vesti į komunistinę sistemą. Tuo tarpu šių laikų Sov. S-gos užkariavimuose komunistinė sistema nekyla natūraliai iš klasių kovą laimėjusių darbininkų masių, o ji yra iš viršaus primetama visoms klasėms, aukštesnes klases eliminuojant areštais ir koncentracijos stovyklomis.

Dabar komunizmo nebegalima pagrįsti klasių kova, nes dabartiniame pasaulyje klasių kova silpnėja. Pramoninguose kraštuose vis mažiau jaučiamas darbininkų išnaudojimas, nes darbininkų unijos iškovojo vis daugiau darbo sąlygų pagerinimų ir geresnį atlyginimą. Jų gerovė kyla, ir komunistinės tvarkos nebepasigendama. Vakarinės Vkietijoje — kapitalistinėje santvarkoje — darbininkai geriau atlyginami už rytinėje Vokietijoje komunistinėje sistemoje dirbančius darbininkus. Ir atsilikusiuose kraštuose sąlygos komunizmui įsigalėti negerėja. Taigi reikalas įvykdyti pasaulinę revoliuciją kyla ne iš jos aktualumo kapitalistiniuose kraštuose, o dėl rusiškojo imperializmo stiprėjimo.

Sovietų vadams tenka susirūpinti greičiau paimti laisvąjį pasaulį į savo įtaką ir jį sukomunistinti todėl, kad komunistinei sistemai daros vis sunkiau išlikti, jei greta jos yra ir laisvasis pasaulis. Kaip jau daugelio metų patyrimas rodo, komunistinė sistema negali varžytis su laisvuoju pasauliu jokioje srityje, išskyrus karinę. Kada kur laisvojo pasaulio atstovai susitinka su komunistinės Sov. S-gos atstovais tartis kuriuo nors abiem pusėm bendru reikalu, tai komunistinės sistemos atstovai viskam prieštarauja, nes negali sutikti su viskuo, kur laisvasis pasaulis pirmauja ir toliau daro didelę pažangą. Sov. S-ga nepagamina beveik nieko, ką jie, išskyrus komunizmą, galėtų eksportuoti, o kiti norėtų

iš jų pirkti. Ji nepatenkina savo žmonių pagrindinių reikalavimų. Svarbiausios jos įmonės buvo pastatytos bei įrengtos užsieniečių pinigais ir jų specialistų. Svarbiems projektams jie ir dabar jieško užsieniečių firmų. Sudėtingiausias mašinas jie gauna iš užsienio. Ir ginklavimosi srityje jie patys nepadaro esminių išradimų kuriais jie galėtų kitus aiškiai pralenkti. Ir jų ginklų pažanga remiasi daugiausia kitur padarytais ir sovietų kuriuo nors būdų pasisavintais išradimais bei patobulinimais. Jų technologijos pažanga atsilieka nuo kitų pažangių kraštų. Pvz., JAV turi 16 kartų daugiau kompiuterių už Sov. S-gą. Ir tas skirtumas vis didėja. Sov. S-ga turi daug technikų ir technokratų, bet ji ir šiuo atžvilgiu pirmauja tik kiekybiškai. Bet savo kokybe jie atsilieka. Didesnei Sovietų S-gos pramonės pažangai būtų reikalinga didesnė laisvė, bet ten jos negali leisti, nes ryšium su tuo reikėtų keistis jų ekonominei ir socialinei sistemai. Su ekonomine laisve kiltų reikalas ir kitokių laisvių, kas griautų visą jų gyvenimą apimančią sistemą ir partijos vadovavimą visam gyvenimui.

Per šešiasdešimt savo veikimo metų sovietinė sistema pasirodė kaip nepasisekusi. Ji yra daugumai jų žmonių ap sunkinusi gyvenimą, privertusi žmones skursti ir kentėti, bet ji niekur nepasirodo, kad ji patenkintų pagrindinius žmonių siekimus ir sukurtų geresnį gyvenimą. Ji sunaikino žmonių laisvę ir iniciatyvą, atėmė žmonėms pagrindines teises, spaudžia ir išnaudoja pavergtas tautas, netoleruoja žmonių individualių įsitikinimų, ateizmą padarydama valstybine ideologija ir jį traktuodama beveik kaip religiją. Ji užgniaužia žmonių kūrybingumą, nuskurdindama visų sričių kūrybą, ją vertindama tik kaip partinės propagandos ar agitacijos priemonę.

Sovietinė sistema nedaug teturi atžvilgių, kuriais galėtų pasirodyti kultūringame pasaulyje kaip vertingais įgyvendinti. Ji turi sekėjų daugiau ekonomiškai, sociališkai ir kultūriniu atžvilgiu atsilikusiuose kraštuose, kur jų agentams lengviau žmones nuteikti prieš esamą tvarką ir ypač prieš kapitalizmą. Bet ir tokiuose kraštuose revoliucijai įvykdyti reikia daug sovietų paramos — agitatorių, pinigų ir ginklų. Gi pažangiuose kraštuose jau nedaug galimumų komunistinei revoliucijai.

Kaip iš visko atrodo, Maskva tik jėga paremtais grasinimais ir karinės jėgos panaudojimu gali siekti sulaikyti lais-

vojo pasaulio pirmavimą. Sparčiai didindama savo ginklų arsenalus ir tobulindama savo ginklus, Sov. S-ga ruošiasi karui. Iš jos skubaus ginklavimosi daugiausia puolamaisiais ginklais matyti, kad ji ruošiasi ne gintis, ne ginti savo teritoriją nuo kitų valstybių užpuolimo, o jas pulti ir užimti. Jos galybė didinama ne apsigynimui, o nukariavimams. Sov. S-ga, labai apsiginkluodama, yra tapusi didžiausia galybė. Ji turi dvigubai daugiau už Ameriką kariuomenės su keliariopai didesniais rezervais ir ją pralenkia visų ginklų kiekiu, o kai kurių jų ir modernumu.

Sovietų S-gos politika vedama pagal jos tolimiausią tikslą — pasaulio užvaldymą, kurio ji neatsisako. Antrajame pasauliniame kare ji buvo nusistačiusi dalyvauti ne užpuolikui nugalėti, bet jame būti lemiamąja jėga. Tam karui prasidėjus, ji pagal susitarimą su Hitleriu užgrobė tik tas mažas valstybes, kurių užėmimas negrėsė jai įsivelti į karą. Šiaip ji taikėsi į karą Europoje ir Azijoje įstoti tik tada, kada abi kariaujančios pusės bus labai nusilpusios ir kada ji su didele karine jėga galės suvaidinti sprendžiamą vaidmenį ir, suprantama, įgyvendinti savo siekimus. Tačiau išėjo taip, kad ji pati buvo išgelbėta nuo katastrofiško pralaimėjimo, tik Amerikai ją stipriai parėmus. Be labai didelės Amerikos pagalbos ji nebūtų buvusi pajėgi sumušti vokiečių kariuomenę. Ir tik Vakarų sąjungininkų neapdairumas leido sovietams užimti vidurinę Europą. Teherano, Jaltos ir Potsdamo konferencijose Stalinas išsiderėjo daug ką, kas sovietams palengvintų ateityje vyrauti Europoje ir turėti geriausias pozicijas.

Įtampos padidėjimas

Sovietų karinės galybės didinimas, kitiems ją sumažinant, rodo, kad jie lyg ir iš tikro veržiasi į globalinį dalyvavimą ir vyravimą. Jų karinės jėgos stiprinasi įvairiose pasaulio dalyse ir visuose vandenynuose. Nors jiems ir nepasisekė taikiu būdu įsigalėti iki visiško dominavimo Kinijoje, Jugoslavijoje, Egipte, Sudane ir kai kuriose kitose valstybėse, tačiau kariškai ir ideologiškai įsistiprino Kuboje, įvairiose Afrikos vietose, veržiasi į pietinę Aziją ir visur kitur, kur tik gali kelti neramumus ir įkelti kojų, kad ten jau pastoviai pasiliktų ir sudarytų naują ekspansijos centrą plėstis į šalis. Atrodo, kad jie taikosi į Vidurinių Rytų naftą turtingus arabų kraštus. Jei jiems tai pavyktų, jie suduotų

lemiamą smūgį pramoningiems kraštams — tiek jų ekonominiam gyvenimui, tiek ir kariniam pajėgumui. Be naftos jos užtrokštų ekonomiškai, ir be iš jos gaunamo gazolino nepajudėtų jų tankai, lėktuvai ir kitos karinės mašinos. Atkertant pramoninių šalių vandens kelius į naftą produkuojančius kraštus, būtų sustabdyta žymi dalis jų pramonės ir labai sumažintas jų karinis potencialas. Kartu būtų išgelbėta ir Sovietų S-gos ekonominė, socialinė ir politinė sistema, nebeturėdama laisvojo pasaulio konkurencijos.

Sovietų S-gos karinis pranašumas sudaro didelį pavojų laisvajam pasauliui. Kartu tai sudaro ir jiems didelę pagundą pasinaudoti ta proga, Chruščiovo žodžiais, ji palaidoti, kol jis neturi pakankamai kariuomenės ir karinių priemonių Sovietų užpuolimui sulaikyti ir kol jis neturi ryžto gintis ir nėra pasiruošęs gintis. O šiuo metu laisvasis pasaulis, jei jis būtų užpultas, nebūtų tinkamai pasiruošęs kariauti. Jame dar daug kas nesupranta, kokį pavojų sudaro Sovietų galybės nuolatinis didėjimas. Tik Sovietų Afganistano užpuolimas, atrodo, bus Ameriką ir Vakarų Europą bent kiek išjudinęs pagalvoti, į ką veda karinės pusiausvyros tarp laisvojo pasaulio ir Sovietų Sąjungos praradimas ir jų pačių abejingumas dėl Sovietų vis naujų kraštų užgrobimų. Sakoma, kad po Afganistano užpuolimo Vakaruose pradėta suprasti, kad Sovietai gali surizikuoti, prileisdami, kad šių laikų apsiginklavime jų pasiektas pranašumas sudaro jiems geriausią, o gal ir paskutinę progą įgyvendinti savo vyravimo siekimus.

Sovietų Sąjungai užpuolus Afganistaną, pasirodė, kad nėra kas norėtų ir galėtų jį apginti. Jei rusai iš Afganistano plėsis į kitas, ypač į naftą produkuojančias arabų valstybes, laisvajame pasaulyje nėra kariškai pajėgių valstybių bei jų junginių, kurie galėtų sulaikyti rusus. Amerikos aviacija ir laivynas galėtų suduoti Sovietams skaudžių smūgių, bet jie negalėtų sulaikyti Sovietų kariuomenės puolimų ir užkariavimų, nes Amerika neturi pakankamai nei kariuomenės, nei ginklų.

Susidariusios padėties vertintojai prileidžia, kad šiuo metu, užpuldami nepasiruošusį laisvąjį pasaulį, Sovietai galėtų pasiekti nemažų laimėjimų ir kad Vakarų valstybės turės dar pergyventi keletą tikrai pavojingų metų.

VLIKO IR ST. LOZORAIČIO SANTYKIAI

M. KRUPAVIČIUS

Dešimtmečio sukakčiai nuo prel. M. Krupavičiaus mirties paminėti čia spausdiname jo dar niekur nespausdintą straipsnį.

Redakcija

Tarp VLIKo ir Lozoraičio santykiai yra, bet jie, deja, nėra tokios rūšies, kad galėtų sudaryti mūsų laisvinimo kovų istorijoje šviesų lapą. Kiekvienas santykiaujančių laiko save teisiu, o kitą pusę, švelniausiai tariant, klystančia. Istorija tą klausimą turės išnarplioti. Kalbamų santykių klausimu daug buvo prirašyta spaudoje ir dar teberašoma, ir aš manau, kad tas rašymas negreit liausis. Buvo prirašyta nemaža tiesos, bet gal dar daugiau netiesos. Man teko daugiau dešimties metų būti tų santykių ne tik liudininku, bet ir aktyviu dalyviu. Pasitraukęs iš VLIKo pirmininko pareigų ir tuo būdu nuo tiesioginio santykiavimo su Lozoraičiu, laikau savo pareiga apie kalbamą santykiavimą patiekti žinių, kokie tie santykiai iš tikrųjų yra buvę ir kokiais keliais jie ėjo. Įvertinimų, kritikų, diskusijų ir savo pažiūrų reikšti vengsiu. Noriu paduoti tik dokumentinę medžiagą, kurios susirinko nemaža. Stengsiuosi būti objektyvus ir bešališkas, kiek bendrai žmogus gali tokiu būti. Šis rašinys apima tik trumpą VLIKo su Lozoraičiu santykiavimų laikotarpį — nuo pat pradžios ligi Paryžiaus konferencijos, t.y. ligi 1947 metų antros pusės.

I. Lietuvos vadavimo organai

Maskvos ir Berlyno okupantai, užėmę Lietuvos respublikos teritoriją, panaikino jos nepriklausomybę su visais jos suverenumo ir konstituciniais organais. Pasiliko tik tie, kurių nepasiekė jų visa naikinančioji ranka, būtent, Lietuvos diplomatinės ekspozitūros bei konsularinių tarnybų įstaigos. Bet ir jų nevisos išvengė bendrojo Lietuvos likimo. Vienos anksčiau, kitos vėliau ar tai dėl savanaudiškų sumetimų, ar dėl Lietuvos okupantų baimės kai kurių valstybių buvo panaikintos. Galutinam rezultate pasiliko tik keturi politinės akcijos organai — diplomatinių ekspozitūrų pavidale. Kitų diplomatinių misijų šefų įgaliojimus panaikino tų kraštų vy-

riausybės, į kuriuos juos buvo pasiuntusi Lietuvos vyriausybė.

Lietuvių tauta visomis jėgomis pasipriešino svetimajai okupacijai. Pasipriešinimo pasėkoje atsirado Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, kuris veikia ir kalba lietuvių tautos vardu.

Šie du organai pasiėmė ant savo pečių visą Lietuvos išlaisvinimo politinės ir diplomatinės akcijos naštą ir atsakomybę. Labai svarbų darbą šioj srity JAV-se dirba ALTa, kaip JAV piliečių lietuvių organas. Ji savo veikla neišeina iš JAV ribų.

II. Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas — sutrumpintai VLIKas — buvo sudarytas iš visų politinių partijų ir rezistencinių kovos organizacijų atstovų. Visos VLIKą sudarančios grupės turi po lygų atstovų skaičių.

Savo tikslą ir uždavinius VLIKas taip nusakė savo 1944 m. vasario mėn. 16 d. deklaracijoj į lietuvių tautą:

— Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas vadovauja kovai ir darbui dėl Lietuvos išlaisvinimo, dėl suvereninių valstybės organų veikimo atstatymo, dėl demokratinės santvarkos grąžinimo ir dėl krašto nuo komunizmo ir kitų griaunamųjų veiksnių apgynimo . . .

Plačiau savo uždavinius ir jų sprendimą VLIKas paaiškino ALTai raštu, rašytu 1945 metų liepos mėn. 30 d. Juos VLIKas taip nusako:

1. Pagal politinių įvykių raidą panaudoti kiekvieną tinkamą progą žygiams kelti už Lietuvos išlaisvinimo reikalą sprendžiamuosiuose politikos centruose.

2. Panaudoti spaudą ir kitas propagandos priemones demokratinio pasaulio sąžinei pažadinti ir demokratinių valstybių visuomenės opinijai palenkti mūsų siekimams.

3. Ruoštis taikos konferencijai, tam reikalui renkant, studijuojant ir paruošiant medžiagą klausimams, kurie taikos konferencijoj galėtų kilti, Lietuvos reikalą svarstant.

4. Leisti Lietuvos reikalu būtiną literatūrą.

5. Dėl labai reikšmingos pagalbos, kurią Lietuvos išlaisvinimo kovoje teikia Amerikos lietuviai, palaikyti su jais glaudesnius santykius, tiek dalyvaujant spaudoje, tiek pasiunčiant Amerikon VLIKo atstovus.

6. Palaikyti gyvą kontaktą su diplomatiniais Lietuvos

atstovais bendrai veiklai suaktyvinti ir jai gerinti. Megzti ir palaikyti ryšius su Lietuva.

8. Rūpinti lietuvių tremtinių Vokietijoje ir kituose kraštuose reikalus.

Šių pastarųjų reikalų VLIKas imasi tais atvejais, kai tremtinių reikalai yra surišti tuo ar kitu būdu su politika arba kai reikalinga kas patvarkyti tremtinių gyvenime.

Iš to, kas pasakyta, daugiau aiškėja VLIKo darbų programa, veikimo ribos, bet ryškiai prasimuša ir kompetencija. Tas savo kompetencijas VLIKas buvo nusakęs minėtoj 1944 m. vasario 16 d. deklaracijoj. Ten, tarp kitko, yra pasakyta: "Lietuvių tauta, siekdama išlaisvinti Lietuvą iš okupacijos ir atstatyti svetimų jėgų laikinai sukliudytą suvereninių Lietuvos valstybės organų veikimą, yra *reikalinga vieningos politinės vadovybės.* Turėdamos tai prieš akis, *politinės lietuvių grupės, būdamos politinės valios reiškėjos ir vykdytojos,* susitarė sujungti visas tautos jėgas bendram veikimui ir sudarė Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą". . . "laikui atėjus, politinių grupių susitarimu VLIKe bus sudaryta koalicinė laikinoji vyriausybė" (p. 4).

Tad iš kalbamosios deklaracijos seka, kad:

a) VLIKą sudarė veiksniai, kurie yra politinės tautos valios reiškėjai ir vykdytojai;

b) VLIKui paskirtos vieningos politinės vadovybės funkcijos;

c) VLIKui suteiktos kai kurios respublikos prezidento ir seimo prerogatyvos.

Paskutiniu atveju VLIKas deklaravo savo charakterį ir kompetencijas laiške p. Lozoraičiui 1945.XI.15 d.

III. VLIKo ir pasiuntinių santykiai

Tuo būdu esama dviejų rūšių Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų, kurie nors savo charakteriu ir darbo ribomis skirtingi, bet Lietuvos vadavimo bare praktiškai dirba tą patį darbą.

Kaip visuose baruose, susidūrus dviem skirtingiems veiksniams, kyla visa išsiaiškintinų klausimų eilė, taip jų kilo ir mūsų kalbamam Lietuvos laisvinimo politinės akcijos bare, susidūrus VLIKui su Lietuvos diplomatinių misijų šefais.

Tuo klausimu aiškintasi, bet ligi šiol, deja neišsiaiškinta. To aiškumo trūkumas jau sudarė juntamų kliūčių Lietuvos vadavimo darbe. Dėl to VLIKo pastangomis buvo su-

kviestos dvi diplomatinių misijų šefų ir VLIKo delegatų konferencijos, Berne ir Paryžiuje. Ten buvo gvildenamos Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų tarpusavio santykių klausimas.

1. *Kokie gi tie santykiai VLIKo nusistatymu privalėtų būti tarp kalbamų organų formaliniu požiūriu?* VLIKas juos taip formuluoja savo 1944 m. vasario mėn. 16 d. deklaracijoj: "VLIKas palaikys glaudžius ryšius su Lietuvos pasiuntinybėmis. Ir tiek. Kitų deklaratyvinio pobūdžio tolygių pareiškimų VLIKas nėra padaręs. Bet jo užtenka, ir jis yra pakankamai aiškus. VLIKas diplomatinių atstovybių subordinacijos nenori, jis jas traktuoja kaip lygiagrečias organizacijas tam pačiam tikslui siekti, žinoma, nekalbant apie kitų atstovybių specifinius uždavinius. Tiesa, VLIKas dėl tam tikrų motyvų ir aplinkybių savo memorandume gen. Eisenhoweriui 1945.V.18 buvo pareiškęs, kad VLIKui subordinavosi Lietuvos pasiuntiniai įvairiose valstybėse". Tačiau, gavęs iš vieno kito atstovo dėl tokio VLIKo pareiškimo pastabų, šį savo teigimą jis patikslino. Tuo reikalu savo rašte, rašytame 1945.XI.15 p. Lozoraičiui, VLIKas taip rašė: "Norime visai aiškiai ir kategoriškai pabrėžti, kad VLIKui yra svetimas bet koks kėsinimasis į Lietuvos pasiuntinių formalinę padėtį ar noras jai pakenkti. Priešingai, mes esame nuoširdžiai susirūpinę Lietuvos pasiuntinių formalinės ir faktinės padėties išlaikymu ir sustiprinimu. Todėl mes *visai nesiekiame,* kad Lietuvos pasiuntiniai mums formaliai subordinuotųsi. Mes tik norime nuoširdžiai ir praktiškai su jais bendradarbiauti, siekdami vien tik Lietuvos labo. Mes norime, kad pasiuntiniai mus reguliariai informuotų apie visus reiškinius, kurie gali turėti įtakos ir reikšmės pagrindiniam siekimui, talkintų mums, kai mes jų prašome padaryti vieną kitą žygį, įteikti mūsų memorandumus ar notas, parūpinti dokumentinės medžiagos ir panašiai, sutikdami iš savo pusės talkinti jiems, informuoti juos ir rūpintis, kiek leidžia išgalės, jų medžiagine padėtimi . . . Prieš visus mus stovi dideli uždaviniai, visi mes jaučiame didelę atsakomybę prieš savo tautą ir prieš istoriją — tik būdami vieningi protu ir širdimi mes pasieksime užsibrėžtą tikslą". Tas raštas išsiuntinėtas visoms atstovybėms. Be to, VLIKo pirmininkas savo rašte, rašytame 1946.II.7 d. ALTos pirmininkui L. Šimučiui ir plk. K. Griniui, dar kartą konstatavo, kad "subordinuoti atstovybių VLIKo nenorėta, norėta tik gyvo kontakto ir glaudaus bendradar-

biavimo tarp atstovybių ir VLIKo.

Tam pačiam p. Lozoraičiui laiške VLIKas pasisako, kodėl pasiuntiniams reikėtų glaudžiai su juo bendradarbiauti: "Juk ir pasiuntiniams svarbu, — rašoma tame laiške — neatitrūkti nuo gyvenimo, o neveikiant šiandien konstituciniams organams, kurių direktyvomis jie galėtų vadovautis, savo užnugaryje jausti gyvą, kovojančią tautą ir praktiškai atsiremti į organą, kuris esamomis aplinkybėmis yra pašauktas reikšti tos tautos politinę valią".

VLIKas savo pasižadėjimus tęsia. Savo raštus, informacijas ir visa kita siuntinėja visoms atstovybėms, ar jos yra tų vyriausybių, prie kurių yra akredituotos, pripažįstamos ar nepripažįstamos, nes *VLIKui jos visos yra pilnateisės atstovybės*. Jis jas, visas lygiai traktuodamas, lygiai nori jas matyti aktingai dirbančiomis Lietuvos išlaisvinimo darbą sutartinai ir darniai su savo kitais kolegomis atstovais ir su VLIKu.

Tokia yra VLIKo formalinė ir faktinė pozicija, užimta Lietuvos diplomatinių atstovybių atžvilgiu.

2. *Kokią poziciją yra užėmę VLIKo atžvilgiu Lietuvos diplomatinių misijų šefai?* Lengviau yra nupasakoti faktinąją, kebliau formalinę.

St. Lozoraitis rašė: "Aš neabejoju, kad reiškiu visų mano kolegų nuomonę sakydamas, jog bendradarbiavimas su VLIKu yra didelis veiksnys tiek to darbo esmei, tiek moraliniai — politiniai atmosferai, kuriai vėl svarbus yra VLIKo vieningumas ir jo santykiai su sprendžiamomis instancijomis krašte, jei tokių esama".

Praeinamomis pažymėjęs, kad, mūsų žiniomis, tokių sprendžiamųjų instancijų Lietuvoje gal dar nėra, kad VLIKas Lietuvos laisvinimo darbe yra stipriai vieningas ir kad nesklandumų ir nesutarimų kyla tik dėl antraeilių ir trečiaeilių klausimų, turiu konstatuoti gilų VLIKo pasitenkinimą pareiškimu dėl pažiūros į VLIKą. Tačiau čia kyla neaiškumų, ar St. Lozoraičio tokia pažiūra į VLIKą buvo inspiruota mūsų diplomatams, ar jis tik pareiškė savo nuomonę — spėjamą dėl diplomatų laikysenos VLIKo atžvilgiu. Tas neaiškumas kyla štai dėl ko:

a. Mūsų diplomatinių atstovų *faktinis* santykiavimas su VLIKu *nėra* nei vienodas, nei glaudus, nei gyvas. Gyviausius santykius palaiko p.p. Balutis ir Bačkis.

Apie Paryžiaus atstovybę, kuri išvystė reliatyviai plačią

visokeriopą politinę Lietuvos vadavimo akciją, galima priminti tik su pasigėrėjimu. Silpnesnius santykius su VLIKu palaiko p. Žadeikis. Jo politinė veikla toli gražu ne visa VLIKui žinoma. P. Graužinis akuratiškai atsakinėja į VLIKo raštus ir teikia aktualių iš savo krašto informacijų. Iš p. Girdvainio ligi šiol nėra gauta nei vieno rašyto žodžio. Apie politinę veiklą neturime ir iš pašalio jokių teigiamų žinių. Iš p. Lozoraičio gauta keli raštai tik "vidaus reikalais", t.y. susijusiais su "Kybartų aktais" ir pranešimais apie perėmimą iš dr. Šaulio mūsų diplomatų "šefo pareigų". P. Turauskas pranešė, tiesa, gana išsamiai apie Tautų Sąjungos likvidacijos eigoj mūsų lietuviškąjį klausimą ir jo vaidmenį bendrai su kitais Pabalčio atstovais. Dr. Šaulys du kartu patiekė VLIKui platesnę spaudos apžvalgą ir politinį pranešimą. Be to, abu Šveicarijoj reziduoją atstovai gyvai prisidėjo prie Berno konferencijos organizavimo, palaikymo ryšio su kitų kraštų lietuviais ir persiuntimo VLIKo korespondencijos visoms atstovybėms ir lietuviškoms organizacijoms užsieniuose, be to, pastarais laikais palaiko gana gyvą ryšį su VLIKu einamaisiais dienos reikalais. Dr. Šaulys dar parūpino iš Anglijos Vokietijoj negaunamos spaudos, propagandai reikalingos literatūros ir kiek labai reikalingų lėšų. P. Gylys palaiko su VLIKu gana gyvą ryšį, bet jo pranešimai apsiriboja beveik tik švedų spaudos apžvalga.

VLIKas pasigenda iš mūsų paskutinių dalies informacijų iš jų *tiesioginės srities*, ypač susijusių su gyvenamuoju momentu, vedama didžiąja ir atsakingąja politine kova už Lietuvos išlaisvinimą. Eilė atstovybių nuo VLIKo yra atsitvėrusi nepermatoma geležine siena, ir nežinia, ar jos bendrai ką veikia jų reziduojamuose kraštuose Lietuvos vadavimo reikalu ir ar nėra perėjusios į ramaus nedrumsčiamo poilsio gyvenimą, palikusios visą sunkios kovos už Lietuvos laisvę darbą kitiems. VLIKas nežino iš eilės atstovų, kaip mūsų byla stovi jų gyvenamų kraštų vyriausybėse ir ar jie palaiko su jomis kokius ryšius, ar palaiko kokius santykius su kitų kraštų atstovybėmis: ar informuojasi jose ir jas informuoja, ar imasi kokios propagandos to krašto politiniuose sluoksniuose ir spaudoj, kokią poziciją tų kraštų spauda bei visuomenė yra užėmusi Lietuvos atžvilgiu ir tt. ir tt.

Eikime toliau. Visus savo raštus įteikti svetimų valstybių organams VLIKas siunčia per to krašto mūsų atstovus. Ar jie juos įteikia, ar ne, nežinome. Tik apie kai kuriuos

dėl bet kurių priežasčių neįteikiamus raštus sužinome atsitiktinai per pašalinius žmones. Tiesiogiai informuoja tuo reikalu vos trys pasiuntiniai. Kiti tyli. Net pranešti apie raštų gavimą jų didžiuma neranda reikalo. Todėl VLIKas žino, kad yra tokį ar tokį raštą pasiuntęs, bet ar jis yra pasiekęs adresatą, žinių neturi. Dėl to jo visas darbas virsta žaidimu, skiniuku. VLIKas šauna, bet kur pataiko jo šūvis — į taikinį ar į atstovo krepšį — paslaptis. Kaip tai atsiliepia į VLIKo darbą, nesunku suprasti.

VLIKas yra atsidūręs svetimame krašte be jokios dokumentinės medžiagos. Tokia dokumentacija jo darbams labai reikalinga. Atsovybių archyvuose jos turėtų būti apsčiai. Dažnai tos ar kitos kalbamos medžiagos esame atstovų prašę. Ir niekad nei jos, nei atsakymo nesame gavę. 1946.IV.10 pvz., prašyta medžiagos apie Neumano-Sasso bylą. Rezultatai tie patys. Tik du atstovai į tą prašymą atsiliepė. Balutis tą bylą atsiuntė.

Išsiuntinėta Taikos konferencijai darbų parengimo planas ir prašyta atstovai pareikšti dėl jo savo nuomones. Išskyrus Lozoraitį, kuris davė kiek pastabų tuo reikalu rašytame p. Bačkiui 1945.XI.23 laiške, nei vienas kitas atstovas tuo klausimu nė žodžiu neprasitarė. Tyla ir ramybė. VLIKas ne be pagrindo guodžiasi dėl to Žadeikiui: "Vis tik mes negalime nepasigesti Lietuvos pasiuntinių aktyvesnio dalyvavimo šitame, mūsų išmanymu, svarbiame (Taikos konferencijai) pasiruošimo darbe. Mes laukiame mūsų pateikto plano kritikos, sumanymų, sugestijų ir pan." (1946.V.9. Nuorašai visiems atstovams).

Toliau, atstovų eilė buvo prašyta 1945.X.26 parašyti Taikos konferencijai nurodyta tema rašinį arba parūpinti jam parašyti kitą rašytoją. Jokio atsakymo iš nieko negauta. Prašymas pakartotas 1946.I.22. Rezultatas tas pats. Byla, kaip po lenkų senio su stebuklinguoju paveikslu ("Obraz ani dziadu slowa; taka byla z nim rozmowa"). Pavyzdžių pakaks. Iš duotų faktų kiekvienam bus aišku, kad tai, kas pradžioj pasakyta apie mūsų diplomatinių atstovybių faktinį santykiavimą su VLIKu "nėra nei vienodas, nei glaudus, nei gyvas", pasakyta kukliai ir nė trupučio neperdėta.

VLIKas žino, kokiose ir moraliniai ir medžiaginiai sunkiose sąlygose tenka dirbti mūsų pasiuntiniams, ir žino tai labai gerai, nes iš savo patirties. Juk visi tuos pačius kelius einame ir po ta pačia našta klumpam. Bet VLIKas

žino taip pat, kad ir minimalinėj gerovėj ir patogumuose galima maksimalinių darbo vaisių pasiekti. VLIKas žino, kiek mūsų pasiuntinių yra padaryta; bet jis žino, antra vertus, kad mums visiems dar daugiau lieka padaryti, nes kovos ir pusiaukelės nepasiekėm. VLIKui nenaujiena, kad *kitiems* mūsų pasiuntiniams šis metas yra labai karšta rugiapiūtė, ir jie nesigaili nei savo ramybės nei sveikatos paaukoti: tai fronto nuotaikos vyrai. Už tai tik Dievas, tėvynė ir jų pačių sąžinė gali atsilyginti . . . Bet gi trūkumų yra, nesklandumų netrūksta ir bendros, suderintos valios stinga bendrą vagą jungtinėmis jėgomis varant. Artojas, vagą išvaręs, dirsteli, ar ji jam gėdos nepadarys. Ir mes vagą išvarėm — ilgą sunkioj, uždžiūvusioj slynoj, kad net žagrė šokinėja. Atsigrįžom patikrinti: vienur kitur kupros dunkso, vienur kitur šleivė kyšo. Čia jau ne gėdos, — tėvynės likimo klausimas. Nelygumus, nepasisekimus konstatavau, — tik niekam nepriekaištaudamas, akių nebadydamas, tik tiesios vagos norėdamas: surasti tikresnį kelią į glaudesnį bendradarbiavimą, į darbų suderinimą, į šleivių išvengimą, į tikresnį kryžiaus kelio laimėjimą, į Lietuvėlės išlaisvinimą nuo baisaus priešo. Tik ta mano intencija ir siekimas. Mano tikslas — gėris. Gėris gi blogio negimdo.

Tuo būdu peršasi tokios išvados: 1. ar mūsų diplomatų dalis pasitraukė iš politinio darbo arenos, 2. ar, jei nepasitraukė, tai ignoruodami VLIKą, jam neteikia iš savo veiklos jokių žinių. Aš pats esu linkęs prie pirmosios išvados, būtent, kad jie yra perėję į apolitinių žmonių kategoriją su visomis išplaukiančiomis iš to išvadomis ir įvertinimais. Yra ir kitų to reiškinio aiškinimų. Juos suformulavau rašytame p. Balučiui 1946.VI.5 laiške: "Kiti ieško tame kaltės mūsų atstovų politiniame nusistatyme: tautininkai, girdi, boikotuoja įstaigą, kurioje nėsą tautininkų didžiumos ir jų vadovaujančios valios. Nenoriu tuo tikėti. Juk mūsų darbas ne Lietuvos dažymas, bet jos gyvybės gelbėjimas. Ta gi jos gyvybė visoms be išimties partijoms vienodai turi rūpėti ir faktinai rūpi. Antra, yra tautininkų atstovų, kuriems nieko negalima prikišti kalbamoj srity, yra ne tautininkų, kuriuos nors "ant šuns mesk". Balutis tą aiškinimą taip pat griežtai atmetė. Manau, kad jis tai padarė pagrįstai.

Toks yra faktinis santykis diplomatinių atstovybių su VLIKu.

b. *Kaip vaizduojasi Lietuvos diplomatai VLIKo kompe-*

tencijas? Šis klausimas iš turimų duomenų sunku išspręsti. Kodėl? Svarbiausia dėl to, kad specialiai tuo klausimu niekas jų nerašė. VLIKo teisinių pagrindų ir jo kompetencijų specialiai niekas nenagrinėjo; jį lietė tik prabėgomis ir tai tik kai kurie atstovai (p.p. Bačkis, Balutis, Lozoraitis, Žadeikis). Iš atstovų turimų užuominų VLIKo klausimu viena tik yra visai aišku, būtent, kad VLIKas jų akyse yra kitoks negu paties VLIKo.

1. Pirmiausia kitaip galvoja bent kai kurie mūsų atstovai dėl VLIKo konstrukcijos ir jo buveinės. Pats VLIKas, jų manymu, turėtų būti Lietuvoje, o tremtyje — tik Lietuvoj likusio VLIKo delegatūra. Tokią nuomonę yra pareiškę kiti mūsų atstovai (Bačkis, Balutis, Lozoraitis). "VLIKas principe yra likęs Lietuvoje. Gi jo delegacija lieka "in exile" tvirtina Žadeikis laiške VLIKo pirmininkui 1945.IX.10. "Aš irgi manau, — rašo, pritardamas p. Žadeikio nuomonei, p. Lozoraitis (1046.I.5, — kad pirmykštė konstrukcija, einant kuria, užsieny buvo tikrai VLIKo delegacija, buvo laimingesnė". Vadinasi, pasisakiusieji VLIKo struktūros reikalu atstovai randa, reikia manyti, naudingesne Lietuvos bylai tokią konstrukciją: Lietuvoje reziduoja pats VLIKas, o tremtyje tik jo filialas — delegatūra. Reikia pasakyti, kad antru kartu žygiuojant bolševikams į Lietuvos teritoriją, kai didžiuma VLIKo narių su savo pirmininku priešaky buvo atsidūrusi geštapo kalėjimuose, tuo klausimu panašiai galvojo ir pats VLIKas Lietuvoje. Jo projekte buvo štai kas: VLIKas trijų asmenų sąstate pasilieka veikti Lietuvoje, tremtyje gi jo vardu veikti paskyrė trijų Vokietijoje atsidūrusių politikos žmonių, būtent, — V. Sidzikausko, R. Skipičio ir M. Krupavičiaus delegatūrą. Tačiau karo audros ir naujos bolševikinės okupacijos pasėkoje naujasis Lietuvos VLIKo pirmininkas su vienu nariu atsidūrė Vokietijoje. Vienas jų, būtent, Kipras Bielinis, atvežė tokį Lietuvoje buvusio VLIKo nutarimą —

> "Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, atstovaudamas visas lietuvių politines partijas ir kovos organizacijas, imdamas dėmesin, kad artimiausioje ateityje gali žymiai pasunkėti Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto susižinojimas su užsieniu, įgalioja Tamstas (pirmiau išvardintus tris asmenis M.K.) atstovauti Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto užbrėžtos politikos ribose visa, ką Tamstos rasite reikalinga padaryti lietuvių tautos tei-

sėms ginti ir Lietuvos nepriklausomybei atstatyti.

Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto
Prezidiumo vardu (parašas).
Vilnius-Kaunas, 1944 m. Liepos 7 d."

Tas pats buvęs Lietuvoje VLIKo Prezidiumas 1944 m. liepos mėn. 6 d. nutarė pulk. Kazį Grinių paskirti ministru pirmininku ir pavedė jam sudaryti vyriausybę, pažymėdamas, kad ji "žiūrėtų Lietuvos labo ir tik Lietuvos labo".

Lietuvoj pasiliko tik vienas jo narys, kuris, turimomis žiniomis, pakliuvo į bolševikų rankas. Lasvinamųjų organizacijų pavergtoji Lietuva susikūrė tokių, kokios geriausiai tiko vietos sąlygoms ir siekiamiems tikslams. Vokietijoj sukurtoji delegatūra ilgainiui aplinkybių ir reikalų verčiama persireformavo pradžioje į tokio pat sąstato VLIKą, kokio jis buvo Lietuvoje. 1945 m. birželio mėn. 7 d. jis buvo padidintas Ūkininkų partijos Ūkininkų sąjungos atstovais. Jų priėmimas buvo apspręstas dar Lietuvoje, o 1946 metais kovo mėnesio 1 d. dėl žinomų priežasčių sumažintas nacionalistų atstovu.

Bet visa tai VLIKo klausimo iš esmės nepakeitė. VLIKo buvimas Lietuvoje turėtų tik moralinio charakterio pliusų. To darbo dirbti Lietuvoje, kokį dirba VLIKas Vokietijoje, jis negalėtų. Lietuvos VLIKas dėl esamų ten gyvenimo sąlygų turėtų apsiriboti tik "vidaus reikalais", tai yra vesti, tvarkyti ir koordinuoti rezistenciją. VLIKui ten nesant, tą darbą atlieka naujai sukurti organai. Visus gi "užsienio reikalų" darbus, t.y. politinę kovą dėl Lietuvos išlaisvinimo iš bolševikų okupacijos galėjo ir turėjo vesti, Lietuvos VLIKo įgaliojimu ir pavedimu, tik už Lietuvos ribų įsikūręs VLIKas. Jis tą darbą ir dirba. Teisinis toms funkcijoms vykdyti pagrindas — Lietuvos VLIKo įgaliojimas. O kad anas tą teisę turėjo — jokios pagrįstos abejonės kilti negali.

Kas tad galėtų mūsų atstovus versti sielotis dėl mūsų VLIKo struktūros? Užsienio politinių sferų praktika tokių klausimų srity? Jų teikimas pirmenybės savo kraštų vadavimo organams, kurie yra įsikūrę savo žemėse, o ne svetimose? Tokių faktų VLIKas neturi. Atvirkščiai, jam yra žinoma, pvz., kad de Gaulle tolygus VLIKui komitetas buvo įsikūręs už savo tėvynės ribų ir, kadangi sąjungininkų buvo susiinteresuota, jie jį pripažino ir parėmė. Galime būti tikri,

kad tuo momentu, kai Lietuva taps sąjungininkams susiinteresavimo objektu, pripažins ir parems VLIKą, nepaisant, kur jis reziduotų — Lietuvoj, Vokietijoj, Tanganikoj ar bent kur kitur. Rezidavimo vieta šiame klausime jokio vaidmens nevaidina. Šį nagrinėjamą klausimą vykusiai ir teisingai išsprendė Balutis savo 1945.XII.5 d. rašte: "Kol Lietuva buvo vokiečių okupuota, — rašė jis, — ir VLIKas buvo Lietuvoj, jis buvo "patogus" aliantams. Lietuvą užėmus rusams ir VLIKui atsidūrus Vokietijoj, jis, aišku, švelniai kalbant, pasidarė "nepatogus" ir apsunkinantis aliantų santykius su rusais. Dėl šios priežasties, — toliau tęsia Balutis, — aš niekad neturėjau vilties, kad Wüzburge ar kur kitur jis būtų pripažintas. Rusai dės ta kryptimi didžiausių pastangų". Vadinasi, ir Balučio nuomone, aliantams VLIKo, jo terminu tariant, patogumą lemia ne jo reziduojamoji vieta ir ne jo konstrukcija, bet jo interesai — ar VLIKas yra jiems naudingas, ar nenaudingas, ar jis jų politikai parankus ar neparankus.

3. Sunkiau yra suvokti, kokias kompetencijas skiria VLIKui Lietuvos pasiuntiniai, kokį barą užleidžia jam kovoj už Lietuvos laisvės atgavimą ir kokį ryšį su juo nusistato palaikyti. Priežastis — pirmiau nurodyta: niekas pasiuntinių specialiai tuo klausimu VLIKui neparašė. Turime tik jų užuominų tuo reikalu. Pvz. Žadeikis (VLIKo pirm. 1945. IX.10) rašo: "Iš viso atrodo, kad tai delegacijai (VLIKui) tenka Lietuvos politinių partijų visuomenėje atstovavimo rolė". Kas Žadeikio čia norėta pasakyti, nevisai aišku. Neieškant turinio tarp eilučių ir kontekste, kuriame šiems žodžiams paaiškinimo nėra, atrodytų, kad Žadeikis VLIKui nelinkęs skirti bet kokių valstybinių funkcijų, o palieka jam tik privataus partijų atstovų bloko teisių dirbti visuomenėje. Jo akyse VLIKas tokią turėtų dirvą, kokią turėjo normaliais laikais nepriklausomos Lietuvos respublikoj partija ar jų sambūris. Kitokios minties Žadeikio žodžiuose sunku surasti. Tai jo VLIKui skiriamai misijai visai pritaria ir Lozoraitis. "Kai dėl VLIKo svarbaus vaidmens Lietuvos kovoj užsieny dėl nepriklausomybės, tai, mano nuomone, šis vaidmuo yra tinkamai apibūdintas min. Žadeikio laiške VLIKo pirmininkui iš 1945.IX.10 punkte 3 gale. Be to, kad kalbama nuomonė pagrįsta teisiniai — politine VLIKo geneze" . . . Taip tuo klausimu rašo Lozoraitis VLIKo pirmininkui 1946. I.5.

Lozoraitis VLIKui, pirmu pažvelgimu atrodo, palankumo rodė. Vėliau paaiškėjo, kad jis savo palankumą skyrė ne esamam VLIKui, o savo įsivaizduojamam. Tik ką jo minėtam VLIKo pirmininkui rašte jis rašo: "Pasitikėdamas mūsų politinių organizacijų išmintimi ir norėdamas pabrėžti esančių krašte ir užsieny veiksnių vieningumą, aš nuo pat pradžios kiek galėdamas stengiausi iškelti VLIKo veiklą bei reikšmę Lietuvos pasipriešinime vokiečių okupacijai. Viena šitos laikysenos, — rašo toliau p. Lozoraitis, — žymių galimybių matyti ir mano laiške Churchilliui 1944.XII.15". Savo palankumą VLIKui p. Lozoraitis įrodinėja ir toliau šiais žodžiais: "Aš nemanau, kad mano IX.19 raštai galėtų mesti abejojimų šešėlį ant Lietuvos politinės vadovybės autoriteto ar sudaryti įspūdį, kad pas mus esama konkuruojančių politinių vadovybių. Tokiam įspūdžiui yra juo mažiau pagrindo, kad tuose raštuose ar expressis verbis kalbu apie VLIK". Kas ten buvo kalbama apie VLIKą, VLIKas nežino, nes to jo rašto ligi šiol, deja, nėra gavęs.

Lozoraitis žada su VLIKu bendradarbiauti ir sudarant vyriausybę. "Čia noriu dar pasakyti, — rašo jis tam pačiam VLIKo pirmininkui laiške, — jog kalbamu (vyriausybės sudarymo) klausimu esu pasiryžęs *bendradarbiauti* su VLIKu, Lietuvos pasiuntiniais, o taip pat ir su Amerikos lietuvių ir lietuvių Amerikoj organizacijomis".

Vyriausybės sudarymo klausimas svarbus aktas. Čia buvo pagrindo tikėtis susilaukti iš autoriaus tikslesnio VLIKo vaidmens tame akte atpasakojimo. Bet jis nepaliestas. Diplomatinių pasiuntinių institutas, Amerikos lietuvių organizacijos ir gyvenančių Amerikoj Lietuvos piliečių lietuvių organizacijos, su kuriomis jis žada bendradarbiauti, kurdamas vyriausybę, nėra tos rūšies organai, su kuriais normaliais parlamentinės tvarkos laikais šioje srityje bendradarbiaujama. Šiuo atveju sugretinus su minėtais organais VLIKą ir turint omenyje, kas anksčiau autoriaus pasakyta apie jo charakterį ir kompetencijas, tik vieną išvadą galima padaryti — *VLIKas vyriausybės sudarymo darbe vaidina tokį pat vaidmenį, kokį vaidina ir kiti minėti organai.* Šitą išvadą patvirtina ir kita Lozoraičio to paties laiško vieta, kurioj kalbama apie VLIKo mėginimą sudaryti egzilinę Vyriausybę JAV-se dar tuo metu, kai vadinamų "Kybartų aktų" ir jų padarinių niekas nežino, bent VLIKe, t.y. 1944.XII.6. Tas VLIKo užsimojimas Lozoraičio ir kitų dviejų pasiuntinių akyse buvęs neteisė-

tas, išėjęs iš VLIKo kompetencijos ribų. "Vliko 1944.VII.6 sudarytas, o vėliau panaikintas aktas, kuris buvo nesuderinamas su Konstitucija ir kurio vykdymas būtų galėjęs sudaryti padėtį, kurioje atsirastų konkurencijos Lietuvos respublikos suverenumo atstovavimo srity, tas aktas, sakau, nerado pritarimo bent dviejų apie jį žinojusių Lietuvos Ministerių, prie kurių trečiuoju leidžiu sau prisiskaityti ir save", baigia laiško autorius. Tais žodžiais Lozoraitis aiškiai patvirtina, kad VLIKas statomas lygiomis vyriausybės sudaryme teisių atžvilgiu su Amerikos lietuvių ir lietuvių Amerikoje organizacijomis bei pasiuntinių institutu.

Dviem savaitėm prieš kalbamą VLIKo pirmininkui laišką Lozoraitis tuo pat reikalu buvo rašęs Bačkiui (1945.XII.21). Tame pastarajame laiške jis pavartoja kitus, jau skirtingus terminus, būtent: "Vyriausybė būtų sudaryta, — rašo Lozoraitis, — respublikos prezidentui susitarus su VLIKu ir pasitarus su diplomatiniais atstovais" ir tt. VLIKo gi pirmininkui (1946.I.5) skirtame rašte Lozoraitis vartoja terminą *"bendradarbiauti"*. Vyriausybės sudarymu "esu pasiryžęs *bendradarbiauti*, — rašo autorius, — su VLIKu, Lietuvos pasiuntinybėmis ir tt. Terminas "bendradarbiauti" yra blankesnis už pirmesnius du: "pasitarti" ir "susitarti" ir implikuoja vienodą minimų veiksnių teisinę būklę bendrai dirbamame darbe. Terminai gi susitarti ir pasitarti tuos veiksnius segreguoja į skirtingas kategorijas. "Susitarti" suponuoja kontragentų teisinių kompetencijų ir galių lygybę ir privalumo momentą; "pasitarti" gi kontragento, su kuriuo pasitariama momenti minoris galią ir konvencionalumo momentą. Tad laiške Bačkiui autoriaus vartojama aiškesnė terminologija. Tačiau, kadangi autoriaus terminas "bendradarbiauti" yra pavartotas vėliau, tad, eidamas teisine interpretavimo praktika, kuria vėlesnis sprendimas naikina ankstyvesnį, padariau išvadą, paremtą terminu "bendradarbiauti". Reikia tikėti, kad pats autorius panorės pasisakyti, kurios terminologijos jis laikosi šiuo metu kalbamu klausimu ir kaip ją interpretuoja.

Mano padarytą išvadą patvirtina ir šie pasiuntinių teigimai: Lozoraitis pvz. rašo Bačkiui 1945.XI.23: "Jūsų pažymėtas delegacijos į Taikos konferenciją paskyrimo klausimas, dėl kurio pastebit, kad VLIKas galvojąs pats ją paskirti, yra surištas su tuo, ką sakot laiško gale apie VLIKo palinkimą pasireikšti kaip *visos tautos reprezentantas* bei jos valios reiškėjas ir diriguoti visą veikimą". "Mano įsitikini-

mu, — rašo tas pats autorius, — delegacija tegali būti paskirta Respublikos prezidento pavaduotojo Ministerio pirmininko aktu".

Bačkis rašo Lozoraičiui 1945.XII.21, kad tuo atveju, kai bus sukurta vyriausybė "VLIKo veikimas volens nolens turės pereiti į veikimą daugiau į svetimų kraštų partijas, o ne į vyriausybes, žinoma, tai nereiškia, kad VLIKas svarbiais mūsų tautos momentais negalėtų tiesiai apeliuoti į svetimas vyriausybes".

Kiek aiškiau apie VLIKą kalba pasiuntiniai, kai prileidžia šalia diplomatinių atstovų ir VLIKo dar trečią politinės akcijos vienetą, būtent, vyriausybę. Tuo atveju, Bačkio namymu, "abu organai (VLIKas ir vyriausybė) yra reikalingi, bet jie negali sutapti. Dėl esamų aplinkybių jie turi abu veikti ir veiklą koordinuoti. Galų gale ir politiniai ir juridiniai galima būtų tuodu organu laikyti kaip tautos parlamentą ir vyriausybę". Pagaliau autorius baigia savo pažiūrą pirmiau minėta išvada, būtent, kad tuo atveju VLIKo veikimas volens nolens turės pereiti į veikimą daugiau į svetimų kraštų partijas, o ne į vyriausybes", palikdamas jam teisę "svarbiais mūsų tautos momentais apeliuoti ir į svetimas vyriausybes" (laiškas Lozoraičiui 1945.XII.21).

Lozoraitis, perorganizuodamas Lietuvos atstovavimo ir Lietuvos gynimo organus, VLIKui, kaip Lietuvos partijų ir organizacijų atstovybei taip pat palieka "lyg Seimo" vaidmenį (laiškas Bačkiui 1945.IX.23).

Tuo būdu dviejų Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų sistemoje — reikalinga išsiaiškinti ir nustatyti:

1. Vliko kompetencijos klausimas,
2. VLIKo struktūros klausimas: VLIKas ar jo delegatūra,
3. VLIKo ir pasiuntinių bendradarbiavimo pagrindai ir sistema. Tų organų bendradarbiaujama ir dabar, tačiau tas bendradarbiavimas nėra pakankamai gyvas, intensyvus ir sistemingas.

Iš viso, kas pasakyta, seka kad *VLIKo kompetencijas kitaip supranta pasiuntiniai ir kitaip pats VLIKas.*

Štai tų skirtumų tame klausime trumpa santrauka:

1. Pasiuntinių supratimu, šioj dviejų organų sistemoj VLIKas yra tik lietuvių politinių partijų sambūris, jam tad ir skiriamas politinių partijų atstovavimo visuomenėje vaidmuo.

Prie konstitucinių organų sudarymo VLIKas tiek teturi

reikšmės šiose sąlygose, kiek ir kitos visuomenės organizacijos, kaip pvz. Amerikos lietuviai.

Trijų politinės akcijos organų sistemoje VLIKas turėtų gauti parlamento funkcijas.

2. *VLIKas gi savo kompetencijas taip nusako:*

a) Lietuvos vyriausybės suverenumo vykdymo atstatymo akcijai vadovauja VLIKas. Jis turi vieningos politinės vadovybės funkcijas.

b) Jis yra autorizuotas lietuvių tautos politinės valios reiškėjas ir *faktinoji* tautos vadovaujanti ir jos pasitikėjimą turinčioji Lietuvos politinė vadovybė.

c) VLIKas daro žygius Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos teisėms ir interesams saugoti ir ginti.

d) VLIKas priima laikinosios konstitucijos nuostatus.

e) Jis kontroliuoja laikinosios vyriausybės darbus ir nustato jos politikai liniją. Laikinoji vyriausybė privalo VLIKo pasitikėjimo.

f) VLIKas skiria Taikos konferencijai delegaciją.

g) Praktiškai VLIKas tremtyje atlieka valdžios ir įstatymų leidimo organų funkcijas.

(Tąsa sekančiame numeryje)

"Ne bolševikai politinę išeiviją sukūrė, ne jie ją likviduos. Politinės išeivijos negali likviduoti ar susilpninti net ir jos politinių vadų klaidos ar apsileidimas. Politinės išeivijos veiklą gali kliudyti ir silpninti tik jos pačios susiskaldymas Lietuvos laisvinimo darbe. Tokio liūdno reiškinio, deja, susilaukėm. Lietuvos okupantui tai suteikė džiaugsmo, nes jis susilaukė gerų talkininkų išeivijai demoralizuoti ir jos laisvinimo darbui kliudyti iš pačių lietuvių išeivių tarpo".

(M. Krupavičius)

DU ŠIMTAI METŲ NUO KRISTIJONO DONELAIČIO MIRTIES

P. VANAGAS

Prieš du šimtus metų Tolminkiemyje mirė didžiausias lietuvių poetas Kristijonas Donelaitis. Nors Donelaičio raštai yra išleisti daugiau kartų, negu bet kurio kito lietuvių poeto, ir nors apie jį yra prirašyta daugiau, negu apie kurį kitą lietuvių rašytoją ar poetą, tačiau ta didelė sukaktis įpareigoja jį tinkamai prisiminti bei pagerbti jo atminimą, saugoti jį nuo užmiršimo, laikams ir žmonėms besikeičiant, ir skatinti didesnį susidomėjimą jo kūrybiniu genijum. Lietuvos okupantas yra padaręs labai daug, kad Mažojoje Lietuvoje nieko neliktų apie Kristijono Donelaičio gyvenimą, visus jo gyvenime reikšmingų vietų vardus pakeisdamas nieko nereiškiančiais rusiškai pavadinimais.

Kristijonas Donelaitis, kuris pasirašydavo sulotyninta pavarde Donalitius, gimė 1717 metais sausio 1 dieną Lazdynėlių dvarelyje, apie 4 kilometrus nuo Gumbinės. Turėjo tris brolius ir tris seseris. Gyveno neturtingai. Kristijonas 1732-1736 m. lankė Karaliaučiuje Knypavos katedros mokyklą, miesto beturčių prieglaudoje išlaikomas, už ką turėjo dalyvauti katedros chore, lydėti į kapus numirėlius ir atlikti kitas nustatytas pareigas. 1736-1740 m. Karaliaučiaus universitete studijavo teologiją. Lankė ir lietuvių kalbos seminarą, kuriame buvo dėstomi lietuviški dalykai. Studijų metu gyveno bendrabutyje vargingai, kartą net buvo nualpęs iš bado. Greta lietuvių ir vokiečių kalbų, kurias Donelaitis mokėjo iš mažens, studijuodamas išmoko lotynų, graikų, hebrajų ir prancūzų kalbas ir jomis net galėjo rašyti eilėraščius.

1740 m. Donelaitis buvo paskirtas į Stalupėnus kantorium. Po dvejų metų buvo paskirtas mokyklos Stalupėnuose rektorium. 1743 metais vieno savo draugų rūpesčiu gavo kvietimą užimti Tolminkiemio parapijos klebono vietą. Prieš vykdamas į Tolminkiemį, jis Karaliaučiuje išlaikė kunigo egzaminus ir buvo pakeltas į kunigus. Tų metų lapkričio mėn. buvo Isručio superintendento įvestas į Tolminkiemio klebono pareigas. Po metų vedė prieš jį buvusio Stalupėnų mokyklos vedėjo našlę. Vaikų jie neturėjo.

Greta tiesioginių klebono pareigų Donelaitis turėjo nemaža ir ūkinių rūpesčių. 1752 metais atstatė audros apgriautą bažnyčią, o 1756 m. pastatė naują mūrinę iš laukų akmenų. 1747 perstatė, o 1764 metais pastatė naują kleboniją. Statė prieglaudą. Bet negavęs jai valdžios paramos, ją pastatė iš savo lėšų ir padovanojo ją parapijai. Prižiūrėjo Tolminkiemio parapijoje esančias penkias mokyklas ir, vienai jų sudegus, ją atstatė. Prižiūrėjo parapijos ūkį ir mėgo darbą sode. Dirbo optikos reikmenis, termometrus, barometrus. Pats pasidarė fortepijoną. Į tos srities darbus buvo linkusi visa Donelaičių šeima: jo tėvas ir visi trys broliai buvo auksakaliai ir dirbo termometrus ir kitus techniškus instrumentus.

Tolminkiemio parapija buvo mišri, susidedanti iš lietuvių baudžiauninkų ir vokiečių kolonistų. Be to, joje buvo įsikūrusių dar prancūzų, zalcburgiečių ir šveicarų. Pamokslus sakydavo lietuviškai ir vokiškai. Savo parapiečiuose turėjo labai didelį pasitikėjimą ir autoritetą, kurio jam pavydėjo amtsmonai ir skundė jį už tai aukštesnei valdžiai. Palaikė draugystę su kitais kunigais, kurie pas jį lankydavosi. Jis paskambindavo ir paskaitydavo iš savo kūrybos, dėl ko apie jo rašymą buvo plačiau žinoma. Rašyti jis buvo pradėjęs, dar prieš atsikeldamas į Tolminkiemį. Spėjama, kad savo pasakėčias jis buvo parašęs, dar gyvendamas Stalupėnuose. Bet, jam tebegyvenant, išspausdinta buvo tik jo ūkininkams skirta knygelė. Atrodo, kad pasaulietinei poezijai išspausdinti jis nenumatė sąlygų. Visa Donelaičio poezija, anksčiau tik jo draugams težinoma, buvo išspausdinta tik po 20 metų po jo mirties.

Donelaitis mirė Tolminkiemyje 1780 metų vasario 18 dieną. Palaidotas tos parapijos bažnyčioje. Jo žmona leido Išdagų parapijos klebonui Hohlfeldui nusirašyti visą jo lietuvišką kūrybą. Gi visų rankraščių originalus atidavė globoti Valtarkiemio klebonui J.G. Jordanui, kuris du "Metų" fragmentus pasiuntė į Karaliaučių L. Rėzai. Visa kita jo originaliųjų raštų dalis žuvo rusų-prancūzų karo metu. Išliko tik klebono Hohlfeldo pasidaryti nuorašai, ir jie išgelbėjo Donelaičio kūrybą nuo sunaikinimo.

Donelaitis yra rašęs dalimis. Manoma, kad pirmiausia buvo parašyta "Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbą" ir "Rudens rūpesčiai". Atskiros dalys parašytos neturėjo nė bendro pavadinimo. Rėza, jas sudėstęs nuosekliai pagal metų laikų eilę, pavadino "Metais". Juos išspausdino Karaliaučiuje 1818

metais lietuvių ir vokiečių kalbomis. Išversdamas "Metus" į vokiečių kalbą, jis padarė Donelaitį prieinamą platesniam pasauliui ir jo kūryba sudomino tada liaudies kūryba besidominčius intelektualinius ir literatūrinius sluoksnius. Savo vokiečių kalba parašytoje "Metų" prakalboje Rėza Donelaitį vertino kaip lietuvių tautinį poetą.

Antrą Donelaičio raštų leidimą su vokišku vertimu 1865 m. parūpino taip pat mokslininkas, Jenos universiteto lyginamosios kalbotyros profesorius Augustas Schleicheris, pasirūpindamas, kad Rusijos Mokslų Akademija juos išleistų Rusijoje draudžiamais lotynų rašmenimis. Trečią Donelaičio lietuviško ir vokiško teksto leidimą parūpino kalbininkas ir tautotyrininkas Jurgis H.F. Nesselmannas.

Vėliau Donelaičio raštų leidimai buvo jau dažnesni. 1891 M. Jankus juos išleido Tilžėje, 1896-7 m. Burba su Miluku Amerikoje, 1914 m. J. Šlapelis Vilniuje. 1918, 1921 ir 1927 m. M. Biržiška išleido juos pritaikydamas mokykloms. 1940 m. J. Ambrozevičius su dailininko Jonyno iliustracijomis išleido menišką Donelaičio raštų leidimą, vėliau Lietuvoje ir Vokietijoje tremtyje pakartotą keletą kartų. Okupuotoje Lietuvoje buvo Donelaitis išleistas 1945, 1950, 1956 ir 1955 metais. Buvo dar išleisti keli mokykloms leidimai.

Į vokiečių kalbą išverstas Donelaitis, pradedant L. Rėza, buvo išleistas 4 kartus. Į latvių kalbą buvo išverstas ir išspausdintas taip pat keturis kartus. Į rusų kalbą okupacijos laikais buvo verčiamas net šešis kartus. Taip pat Donelaitis buvo išverstas ir išleistas gudų, čekų ir gruzinų kalbomis. Į anglų kalbą išvertė Nadas Rastenis 1967 m.

Toks gausus ir pakartotinis prieš daug metų išleisto poezijos veikalo į daug kalbų vertimas ir išspausdinimas rodo jo nesenstančią vertę.

Literatūrinė vertė

Labai dažnai literatūrinių veikalų populiarų patrauklumą nulemia ne vaizdavimo meniškumas ir ne kompozicijos originalumas, o tokie meniškuoju atžvilgiu mažiau svarbūs faktoriai, kaip sustiprintas patriotizmas, meilė, vaizduojamų įvykių sensacingumas, jausmingumas ir kiti skaitytojo smalsumą bei emocingumą sukeliantys elementai.

Donelaičio kūryboje tokių patrauklumą sukeliančių dalykų nėra. Kas, Donelaitį skaitydamas, ieškos tik jo sensacinio

pobūdžio smalsumą tenkinančių dalykų, jų neras ir nuspręs, kad jis neįdomus. Donelaičio "Metai" yra aprašomoji poema, nepagrįsta veiksmų bei įvykių dinamiškumu, o daugiau pagrįsta vaizdavimo priemonių dinamiškumu. "Metai" neturi net vientisos fabulos. Juose seka vienas po kito gamtos vaizdai, jos gyvenimo pasikeitimai, žmonių darbai bei rūpesčiai, jų nuotaikos ir jų neišskiriami ryšiai su visa aplinka.

"Metų" kūrybiškumas priklauso daugiau nuo jų autoriaus sugebėjimo vaizduoti žmogaus ir gamtos gyvenimą dideliu realistiniu tikslumu, vaizdingumu ir originalumu. Su realistiškais ir kartu dinamiškais gamtos gyvenimo vaizdais pereinama ir prie gamtos santykių su žmonėmis.

Kiekviena poemos dalis, vaizduojanti pavasarį, vasarą, rudenį ar žiemą, prasideda saulės įtaka gamtai ir žmonėms. Pavasarį saulė atkopdama budina svietą ir pažadina visą per žiemą miegojusią gamtą. Poetiškais žodžiais bei vaizdais pabudinti vabalai, vabzdžiai, maži gyvuliukai, paukščiai ir miškų žvėrys pradeda naują gyvenimą. Nuo paukščių giedojimo atgyja miškai ir laukai. Krūmus ir girias ošina dainos. Niekas pavasarį niekuo nebesiskundžia. Neturėtų dejuoti ir žmogus, Dievo daugiau už visus gyvius apdovanotas.

Bet, kada rudenį saulė vis tolyn atstodama ritas ir, žmones palikusi, greitai vakarop nusileidžia, kada šešėliai vis eina ilgyn ir kada vėjas sparnus ištiesia ir išbaido šilimos atsargas, — prasideda rudens liūdnumas; lietus žemę įmerkia, dingsta miškų ir krūmų grožybės. Dingo gražiosios pavasario dienos, praėjo vasaros džiaugsmai, laukai pasiliko visur gėdulingi; krūmus ir girias giltinė suka, ir jų grožybes vėtra nudrasko. Gamta pasiruošia žiemos miegui.

Po kiekvieno ryškaus vaizdo iš gamtos gyvenimo Donelaitis išveda pamokymą žmogui. Tuo "Metai" yra pasakojamoji didaktinė poema. Gamtos gyvenimo aprašymai poetui tarnauja kaip įvadas į pasakojimą apie gerų ir blogų žmonių gyvenimą.

Donelaičio poemos kūrybiškumas priklauso nuo jo vartojamų vaizdingumo priemonių gausumo ir jų vartojimo dinamiškumo. Jo kalba nėra labai žodinga, bet ji pasižymi žodžių vartojimo taiklumu ir vaizdingumu. Gamtos bei jos apraiškų vaizdavimas "Metuose" yra pagrįstas daugiausia įasmeninimu. Vartoja jis daug hiperbolių, palyginimų, garsų pakartojimų. Vaizdingumo priemonės jo dažniausiai yra panaudotos realistiškai taikliai ir kartu kūrybiškai.

"Metuose vaizduojami žmonės

Su gamtos gyvenimu Donelaičio poemoje yra susijęs ir žmonių gyvenimas. Nuo gamtos gyvenimo vaizdavimo Donelaitis prieina ir kurių nors savo personažų: jų gyvenimo, jų papročių, jų vartojamų įrankių, jų apsirengimo ir darbų. Poemoje atsispindi Donelaičio tautinė, socialinė ir moralinė būtis. Autorius smerkia tuos lietuvius, kurie nutolsta nuo lietuviškų papročių ir pradeda sekti kitataučiais kolonistais — vokiečiais, prancūzais, šveicarais. Jų įtakas lietuviams baudžiauninkams Donelaitis vertino neigiamai, nes jos naikino lietuvių kaime išlikusias natūraliąsias dorybes: darbštumą, teisingumą, maldingumą. Iš tų dorybių netekusių žmonių Donelaitis sukūrė neigiamus, nesimpatingus personažus, linkusius į girtavimą, keikimą, peštynes, netaupumą ir kitas blogas ypatybes, kurias jie pasisavino iš kitataučių kolonistų. Šiaip Donelaitis užjaučia kitataučių ponų skriaudžiamus ir jų niekinamus lietuvius ir jų gailisi, tačiau jis bara juos už jų nuodėmes bei ydas.

Pagal žmonių vertinimą realiame gyvenime Donelaitis sukūrė ir savo personažus. Vieni jų geri, pozityvūs, kiti gi blogi, neigiami.

"Metai" nėra vientisas veikalas. Jų ir veikėjai lyg ir atsitiktiniai, nesukuria vieningos fabulos. Čia juos galima tik trumpai suminėti.

Visose poemos dalyse yra šaltyšius Pričkus. Tai pozityvus veikėjas: sąžiningas, teisingas, neniekina baudžiauninkų, juos pamoko ir jiems padeda. Piktinasi ponų nedorumu.

Darbštus, taupus, tvarkingas, pareigingas, mandagus ir kuklus yra ir Donelaičio sukurtas veikėjas pagirtinas Selmas, kuris visas pareigas valdžiai, bažnyčiai ir mokyklai atlieka rūpestingai. Jis piktinasi žmonių ydomis ir ilgisi praėjusių laikų, kada lietuviai vokiškai dar nekalbėjo ir prancūziškai dar nesirėdė.

Prie pozityviųjų veikėjų priklauso ir Lauras pakamorė, kuris padeda lietuviams baudžiauninkams ir smerkia vokiečius, kurie lietuvį "per drimelį laiko", ir prancūzus, kurie labai lietuvius niekina, tačiau garbina jų duoną, dešras ir alų.

Darbštus ir taupus yra ir Krizas, kuris skundžiasi, kad jo samdomi darbininkai jį skriaudžia, vis didindami savo reikalavimus.

Socialus, mėgstantis draugiją Enskys turi ir neigiamų bruožų, nes mėgsta išgerti, o girtas linkęs į peštynes ir

šiurkščiai elgiasi.

Nenaudėlis Plaučiūnas yra apsileidėlis ir girtuoklis. Išmėto savo ūkio įrankius. O nuvykęs į Karaliaučių naujų pirkti, vėl tik prasigeria. Netvarkingumu pasižymi ir Dočys, kuris, varnas maistui šaudydamas, sudegina kaimyno kluoną.

Iš visų išsiskiria tinginiai ir apsileidėliai Slunkius su Pelėda, kurių visi nemėgsta. Jie ir nekviesti eina į vestuves, iš kurių kiti pasipiktinę juos išmeta. Slunkius yra tinginys iš principo, turintis savo filosofiją, kuri pateisina tingėjimą ir pakelia jį iki dorybės. Pelėda, be to, pasižymi ir savo smarkavimu bei peštynėmis.

Donelaičio pasakėčios

Be "Metų" poemos, Donalaitis parašė ir šešias pasakėčias, kuriose po neilgos fabulos duoda pamokymą — moralą. Jos jau mažiau sklandžios už "Metus". Jos yra "Vilks provininks", "Rudikis Jomarkininks", "Ąžuols gyrpelnis", "Lapės ir gandro česnis", "Šuo dvigalvis" ir "Pasaka apie juodvabalį".

Donelaitį veikusios įtakos

Svarstant "Metus" kaip literatūrinį kūrinį, pradedant Rėza, buvo ieškoma jų panašumo su kitais pasaulinės literatūros veikalais ir buvo bandoma nustatyti, kokie rašytojai ir kokių įtakų yra padarę Donelaičio kūrybai. Pasaulinėje literatūroje yra veikalų, aprašančių metų laikus, žemės ūkio darbus ir gamtos gyvenimą. Neabejojama, kad Donelaitis yra skaitęs Hesiodo, Virgilijaus ir kitų garsių autorių žemės ūkio darbus aprašančius veikalus. Literatūros mokslo žinovai bei kritikai randa, kad tarp jų ir "Metų" yra tik temos panašumas, tačiau neranda panašumo tarp tų veikalų ir Donelaičio žemės darbų atvaizdavimo.

Donelaičiui galima prikišti graikų bei romėnų hegzametro pasisavinimą, tačiau jis jį perdirbo, jį pritaikydamas lietuvių kalbai. Nuo graikų ir romėnų vartoto hegzametro Donelaičio hegzametras skiriasi tuo, kad jis sukurtas jau kitokiu pagrindu. Klasikinės kūrybos hegzametras yra pagrįstas ilgaisiais ir trumpaisiais skiemenimis. Gi Donelaičio hegzametras pagrįstas kirčiuotais ir nekirčiuotais skiemenimis.

Donelaičio laikais buvo tendencija literatūroje imti temas iš kaimiečių gyvenimo, sentimentaliai kaimiečius atvaizduojant. Donelaičio "Metuose" ūkininko baudžiauninko gyveni-

mas vaizduojamas be jokio sentimentalizmo. Jo vaizdavimo būdas realistinis, be idealizavimo ar dirbtinio išgražinimo. Donelaitį veikė bendra to meto dvasia, bet šiaip jis įvairiais atžvilgiais yra laikomas nuostabiai originaliu ir savaimingu. Apie žemės darbus rašiusių rašytojų kūrinių tarpe nerandama dailiosios literatūros veikalų, kuriais Donelaitis būtų pasekęs ar rašęs jų įtakų veikiamas.

Atmetant prileidimą, kad Donelaitis savo poemoje būtų kuriais nors rašytojais pasekęs, negalima tvirtinti, kad jo iš viso nebūtų veikusios bendros to meto nuotaikos bei tendencijos. Sutinkama, kad jis buvo tada išplitusios pietizmo srovės įtakoje. Jo reikalavime laikytis darbštumo, maldingumo, saikingumo atpažįstamos to meto pietizmo įtakos.

Kristijonas Donelaitis gyveno kūrybiškai vienišas nuošalioje parapijoje. Kūrė, neturėdamas ryšio su kitais žymiais literatūros kūrėjais. Jis neturėjo lietuviškos literatūros pavyzdžių. Jis buvo jos pionierius. Be platesnių literatūrinių ryšių, jo kūrybinis genijus neturėjo sąlygų išsiskleisti. Tik po 20 metų po jo mirties Rėza, išversdamas jo raštus, padarė jį prieinamą vokiečių rašytojams ir mokslininkams. Bet Rėzos vertimas jau negalėjo atskleisti tikrosios Donelaičio raštų kūrybinės vertės. Juo susidomėjo daugiau kalbininkai, kurie paruošė ir išspausdino net tris jo raštų leidimus. Bet, nežiūrint kitataučių parodyto susidomėjimo jo kūryba, tikrasis jo genijus nebuvo svetimųjų tinkamai įvertintas.

Ir lietuvių literatūroje Donelaitis liko vienišas, be įtakos vėlesnių laikų poetams. Tik Pranas Vaičaitis, gali būti, pasekdamas Donelaičiu, yra hegzametru sueiliavęs keturias liaudies pasakas.

Panaudota literatūra

B. Babrauskas, Lietuvos keliu I d. 39-51p. Atžalyno leid. 1946 m.
V. Biržiška, Aleksandrynas, II t. 73-92 p.
V.B. ir J. Brz., Donelaitis, Lietuvių Enciklopedija V t. 115-120 p.
Pr. Naujokaitis, Lietuvių literatūra, 20-29 p.
Pr. Naujokaitis, Lietuvių literatūros istorija I t. 91-127 p.

AMERIKOS POLITIKA PABALTIJO VALSTYBIŲ ATŽVILGIU

(Pagal Valstybės Departamento instrukciją)

Jungtinės Amerikos Valstybės nepripažįsta prievartinio ir neteisėto Estijos, Latvijos ir Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą 1940 m. Laikydamasi tos nepripažinimo politikos, Amerikos vyriausybė ir toliau pripažįsta tų valstybių įgaliotus atstovus, kaip nepriklausomų Pabaltijo valstybių diplomatus, kurie naudojasi pilnomis diplomatinėmis privilegijomis ir neliečiamybe. Jų uždavinys palaikyti laisvų Pabaltijo valstybių idealą.

Pabaltijo valstybių atstovybės pasilieka kaip Pabaltijo žmonėms labai svarbūs simboliai. Amerikos tų diplomatinių atstovų pripažinimas bei akreditavimas yra viena jos tų valstybių inkorporavimo nepripažinimo manifestacija. Tačiau tų atstovybių nelaiko egzilinėmis vyriausybėmis.

Tos trys atstovybės, kaip diplomatinės realybės, nepriklauso nuo JAV finansavimo. Jos iki šiol buvo finansuojamos iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybių fondų, kurie buvo Amerikoje užblokuoti 1940 m. Pabaltijo JAV-se akredituoti atstovai yra asmenys, kurie buvo tų nepriklausomų vyriausybių diplomatiniai pareigūnai 1940 m.

Amerikos nepripažinimo politika pasireiškia keliais būdais. Vienas jų — tai Valstybės Sekretoriaus kasmetiniai sveikinimai valstybinių švenčių proga Pabaltijo žmonėms, pareiškimai per jų charges d'affaires ir Valstybės Departamento pareigūnų lankymasis tų trijų valstybių atstovybių minėjimuose.

Laikydamasi savo nepripažinimo politikos, JAV stengiasi koordinuoti jos įvairių agentūrų veiksmus tokiais klausimais, kaip antraščių ir vietovardžių, liečiančiu Estiją, Latviją ir Lietuvą, rašymas specialiuose JAV valdžios žemėlapiuose. Amerika bando išlaikyti sąlytį su Pabaltijo žmonėmis Amerikos Balso ir Laisvės Radijo transliacijų tų tautų kalbomis pagalba. Amerika visomis progomis pakartoja pareiškimą savo politikos nepripažinti priverstinio trijų Pabaltijo kraštų inkorporavimo į Sovietų Sąjungą. Amerikos ambasadoriui Maskvoje ir kitiems JAV valdžios kabineto lygio pareigūnams neleidžiama lankytis Pabaltijo valstybėse.

JAV turi santykiauti su Sovietų Sąjungos pareigūnais

atsitiktiniais atvejais, kur paliečiami JAV piliečių reikalai Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, pvz., kur reikia padėti išskirtoms šeimoms susijungti ar palengvinti šeimų nariams emigruoti arba kai JAV piliečiai nori apsilankyti Pabaltijo valstybėse ir turi gauti Sov. S-gos vizas. Tačiau tas reikalas dirbti su Sovietais specifiniais klausimais neliečia Amerikiečių pažiūros nepripažinimo politikos nekeičiamumo klausimu.

Amerikiečiai supranta, kad į jų nuo 1940 metų tebesitęsiančią nepripažinimo politiką daug žmonių Pabaltijo valstybėse žiūri kaip į priminimą, kad jie jų nepamiršo, ir kaip į vilties ateičiai simbolį. Amerikiečiai jaučia, kad eroje, prasidėjusioje po Helsinkio Baigiamojo Akto — su padidėjusiu susidomėjimu žmogaus teisėmis pasauliniu mastu, — jų Pabaltijo politika pasilieka svarbi ir liečianti visus Amerikos politikos reikalus.

Naujas atstovybės finansavimo būdas

Išsibaigiant Pabaltijo valstybių Amerikoje užblokuotiems fondams, kilo susirūpinimas Lietuvos atstovybės Washingtone išlaikymu. Kongreso Atstovų Rūmuose buvo pasiūlyta rezoliucija Nr. 5407, kuria buvo numatoma kasmet skirti Lietuvos atstovybei išlaikyti iš mokesčiais sumokėtų lėšų. VLIKo seimas atmetė tos rezoliucijos rėmimą, nes, ją priėmus, Lietuvos atstovybė priklausytų nuo svetimos valstybės įstaigų rėmimo ir jų nuotaikų. VLIKas ir ALTa kreipėsi į Valstybės Departamentą, prašydami kitaip paremti atstovybės išlaikymą.

Valstybės Departamentas, pritardamas reikalui paremti atstovybės išlaikymą, nepritarė tiesioginiam JAV piniginiam Lietuvos atstovybės išlaikymo rėmimui. Departamento nuomone, tokia tiesioginė finansinė parama labai pažemintų Lietuvos akredituoto diplomatinio atstovo charge d'affaires turimą nepriklausomumą nuo JAV valdžios, nuo jos vidaus politikos ir nuo joje iškylančių svarstymų. Atitinkamai tą reikalą per keletą mėnesių iš pagrindų ištyrus, Departamentas surado būdą, kuris numato nuolatinį finansinį Lietuvos atstovybei išlaikyti pagrindą, nereikalaujant nei skirti atitinkamų fondų, nei atitinkamo įstatymo, kokio būtų reikalavusi rezoliucija H.R. 5407. Pasiuntinybės finansai bus sutvarkyti, sudarant bendrą visų pabaltiečių fondą, iš kurio visos pabaltiečių atstovybės bus finansuojamos.

M. G.

90 METŲ NUO "APŽVALGOS" PASIRODYMO

1890 metų sausio mėn. Tilžėje buvo išleistas pirmas lietuvių katalikų laikraštis "Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga", ėjęs kas dvi savaites. Išleista iš viso 154 numeriai. Sustojo 1896 metais, pradėjus eiti Tėvynės Sargui. Spausdinta buvo po 2.000 egz. Pradžioje oficialiai redaktorium pasirašė E. Jagomastas ir kiti. Iš tikrųjų redagavo kun. P. Urbanavičius, nuo 1891 J. Angrabaitis-Zanavikutis ir 1893-96 kun. K. Pakalniškis (Dėdė Atanazas). Bendradarbiavo tarp kitų A. Baranauskas, A. Dambrauskas-Jakštas, P. Bučys, Mačiulis-Maironis, J. Tumas, V. Pietaris, A. Burba, S. Gimžauskas, Ks. Sakalauskas, A. Milukas ir dešimtys kitų.

Laikraštis buvo griežtai nusistatęs prieš rusų valdžią labiausiai dėl katalikų tikybos persekiojimo. Prieš rusų tautinę ir religinę priespaudą į aktyvią kovą buvo traukiama Lietuvos katalikų visuomenė. Kovojo ir su lenkinimu bažnyčiose, bet stengėsi prie lietuviškų reikalų patraukti nutautusią bajoriją. Savo straipsniais "Apžvalga" sąmonino platesnius tautos sluoksnius, kėlė patriotinius jausmus, ugdė pasipriešinimą rusams ir lenkams.

Prel. M. Krupavičius "Apžvalgą" laikė pirmuoju lietuvių krikščionių demokratų laikraščiu, kuriuo prasidėjo politinis sąmoninimas. "Apžvalgoje" buvo siekiama lietuvius sąmoninti ne tik tautiškai, bet ir politiškai. Buvo pasisakoma, kad laikraštis "kariauja už savo tėvynę Lietuvą", siekiant "iškariauti tikėjimo ir tautos liuosybę". "Kada maskoliškas milžinas gaus galą, rasit jau visai netoli bėra". "Atsiskirs nuo kita kitos tautos ir pasidarys savistovias viešpatystes, kuriose bus liuosybė ir sąžinės". Tokie aiškūs ir bekompromisiniai pasisakymai drąsino ir stiprino skaitytojus ir kėlė jų aktyvumą prieš rusų okupantą. Tuo būdu "Apžvalga" kėlė Lietuvos nepriklausomybės idėją, reikalaudama Lietuvą išlaisvinti iš rusų vergijos.

"Apžvalgoje" buvo akcentuojami trys ir šių laikų lietuvių krikščionių demokratų siekiamieji tikslai: krikščionybė, lietuvybė arba tautybė ir demokratybė — darbo žmonių gerovė. Dėl savo bekompromisinių reikalavimų rusų valdžiai ir savo labai griežto stiliaus "Apžvalga" pradėjo nebepatikti jauniesiems lietuviams kunigams ir klierikams, ir jie išleido naują katalikų laikraštį "Tėvynės Sargas".

MIRUSIUOSIUS PRISIMENANT

DEŠIMT METŲ NUO ALEKSANDRO STULGINSKIO MIRTIES

P. M.

Aleksandras Stulginskis buvo viena ryškiausių asmenybių, atkuriant Lietuvos nepriklausomybę ir jos nepriklausomo gyvenimo metu. Dešimtmečio nuo jo mirties sukaktį paminėjus, dera bent trumpai peržvelgti jo nueitą gyvenimo kelią bei jo atliktus darbus ir bent tokiu prisiminimu pagerbti tą daug Lietuvos visuomenėje nusipelniusį ir visą Lietuvos nelaimių tragizmą išgyvenusį vyrą.

Aleksandras Stulginskis suvaidino labai svarbų vaidmenį atsikūrusioje Lietuvoje. Jis pasireiškė kaip žymus tautos vyras, veiklus ir išmintingas valstybininkas ir kilnus krikščionis demokratas. Ypatingas buvo jo gyvenimas nuo kumečio vaiko skurdo ir vargo iki didelio politiko — nepriklausomybės akto signataro, Respublikos prezidento ir tautos kankinio.

A. Stulginskis gimė 1885 m. vasario 22 d. Kutulių kaime, Kaltinėnų valsčiuje, Tauragės apskrityje kaip šešioliktas šeimos vaikas. Jo tėvas buvo dvaro kumetis. Vyresniųjų į Ameriką išvykusių brolių padedamas, ir dideliu pasiryžimu Aleksandras baigė Liepojos gimnazijoje keturias klases ir Žemaičių kunigų seminariją Kaune. Norėdamas baigti teologijos mokslus kuriame nors Vakarų universitete, jis paprašė dvasinės seminarijos vyriausybės atidėti jo šventinimą į kunigus. Savo kurso draugų paskolomis remiamas, jis įstojo į Insbruko universitetą Austrijoje. Po metų, nebūdamas tikras kunigo pašaukimu ir manydamas, kad tautai daugiau pasitarnaus, išeidamas aukštuosius žemės ūkio mokslus, jis įstojo į Halles a. S. agronomijos institutą, kurį baigė 1912 m.

Norėdamas pasilikti savo krašte, Stulginskis ir su aukštuoju agronomijos mokslu stojo čia dirbti rajoniniu agronomu. Buvo paskirtas Trakų apskrities rajoniniu agronomu Alytuje. Dirbdamas savo specialybėje ir rūpindamasis žmonėms padėti žemės ūkio reikaluose, jis rūpinosi ir bendruoju žmo-

nių švietimu ir jų gerove. Žemės ūkio klausimais jis rašė straipsnių į A. Jakšto-Dambrausko redaguojamą "Vienybę", o 1915 metais perėmė redaguoti to laikraščio žemės ūkio reikalams leidžiamą priedą "Viensėdis". Tais metais parašė ir išleido knygelę "Apie veršelių auginimą". Karo metu Stulginskis persikėlė į Vilnių, kur tuo metu buvo susitelkę žymieji lietuvių šviesuomenės veikėjai. Čia jis perėjo į platesnę lietuvišką veiklą — į kultūrinę, politinę ir apskritai tautinę veiklą. 1915 m. suorganizavo pedagoginius kursus pradžios mokyklų mokytojams ruošti ir jiems vadovavo iki 1919 m. Buvo "Ryto" švietimo draugijos pirmininkas, iš Rusijos tremtiniams grąžinti komiteto pirmininkas. 1918 m. pradėjo leisti laikraštį "Ūkininkas", redagavo ūkininkams kalendorius. 1917 m. Vilniaus konferencijoje buvo išrinktas Tautos Tarybos (vėliau ji vadinosi Lietuvos Valstybės Taryba) nariu. Tos konferencijos metu Vilniuje įvyko ir slapta lietuvių krikščionių demokratų konferencija, kurioje buvo atkurta Lietuvių Krikščionių Demokratų partija, kurios pirmininku buvo išrinktas A. Stulginskis. Išrinktas į Valstybės Tarybą, Stulginskis aktyviai dalyvavo jos darbuose ir buvo vienas Nepriklausomybės Akto signatarų. Tarybai svarstant grafo Uracho pakvietimą tapti Lietuvos karalium, Stulginskis griežtai pasipriešino prieš Lietuvoje monarchijos įvedimą ir atsisakė pasirašyti Tarybos nutarimą, nors Tarybos pirmininkas grasino jį pašalinti iš Tarybos.

1918 m. lapkričio 20 d. A. Stulginskis pirmininkavo Vilniuje sušauktoje krikščionių demokratų konferencijoje, kurioje turėjo būti priimta Krikščionių Demokratų Partijos programa arba iš dviejų esamų padaryta viena. Viena partijos programa buvo priimta Lietuvoje 1917 m. Vilniuje atsikūrusios krikščionių demokratų partijos, kitą programą iš Rusijos parsivežė karo metu sukurtą Rusijoje plačiai veikusi krikščionių demokratų partija. Konferencijos daugumą sudarė iš Rusijos grįžę ir ten revoliuciją pergyvenę krikščionys demokratai, kurių dalis buvo kiek persiėmę tos revoliucijos dvasia.

Svarstant partijos programą, dauguma jos klausimų buvo perimti iš Rusijoje turėtos programos. Buvo priimtas principas, kad Lietuva bus demokratinė respublika. Bet, kada buvo prieita prie žemės reformos klausimo ir dauguma balsuojant pasisakė už radikalią žemės reformą, Lietuvoje anksčiau to klausimo taip nesvarsčius, Stulginskiui tai buvo

nepriimtina, ir jis pareiškė išstojąs iš partijos. Grėsė sukilimas. Po labai jautrių diskusijų, konferencijos dalyvių prašomas, Stulginskis sutiko tuo metu palikti abi programas. Vėliau, to meto įvykių stipriai veikiamas, Stulginskis sutiko ir su žemės reformos reikalu.

Krikščionių Demokratų bloko apimtyje Stulginskis suorganizavo Lietuvos Ūkininkų Sąjungą ir buvo jos pirmininkas. Ūkininkų Sąjungos sąrašu Stulginskis buvo išrinktas ir į Steigiamąjį Seimą.

1918 m. gruodžio 2 d. Lietuvos Valstybės Tarybos posėdyje jis padarė ministrui pirmininkui A. Voldemarui stiprų priekaištą dėl nepasirūpinimo organizuoti Lietuvos kariuomenę. Labai piktinosi valstybės prezidento ir ministro pirmininko pasitraukimu į užsienį pačiu pavojingiausiu ir kritišku Lietuvai metu.

1918 metų pabaigoje, min. pirm. A. Voldemarui išvykus į užsienį, M. Sleževičiaus sudarytame antrame kabinete Stulginskis buvo ministru be portfelio. Kartu su kitais ministrais jis pasiėmė atsakomybę už savanorių pašaukimą ir tautos raginimą organizuotis ginkluotai kovai.

Trečiajame, Prano Dovydaičio sudarytame, kabinete jis buvo ministro pirmininko pavaduotoju. Ketvirtame M. Sleževičiaus kabinete jis buvo žemės ūkio ir valstybės turtų ministru. 1920 m. išrinktas į Steigiamąjį Seimą, greitai jis buvo išrinktas jo pirmininku. Pagal to meto konstitucijos 9 paragrafą jis ėjo ir valstybės prezidento pareigas.

A. Stulginskis buvo vedęs ūkininko nuo Marijampolės dukterį Oną Matulaitytę, kuri savo dideliu išsilavinimu ir kilniu charakteriu buvo jam nuoširdi parama jo darbe ir gyvenime.

Priėmus Lietuvos konstituciją, Pirmasis Seimas išrinko jį Respublikos prezidentu. Tuo būdu jis buvo pirmas konstitucinis prezidentas. Tose pareigose jis išbuvo iki 1926 metų birželio 7 d., kada jis tas pareigas perdavė dr. K. Griniui.

Stulginskio prezidentavimo laikai priklauso prie Lietuvos demokratinio augimo, stiprėjimo bei klestėjimo ir apskritai prie šviesių nepriklausomos Lietuvos laikų, kada buvo Seimų priimta daug svarbių įstatymų, sukurtos pagrindinės Lietuvos valstybinės institucijos ir gerėjo žmonių gyvenimas, kol 1926 metų pabaigoje buvo sustabdyta demokratinė pažanga, o netrukus prasidėjusi didžioji depresija nutraukė žmonių gerovės kilimą.

Po perversmo Stulginskis buvo išrinktas Seimo pirmininku. Tautininkų perversminei vyriausybei paleidus Seimą, pagal konstituciją pasiliko jo prezidiumas. Kaip Seimo pirmininkas Stulginskis su vicepirmininku kun. M. Krupavičium dažnai klabino vyriausybę, primindami Seimo rinkimų reikalą. Norėdamas jais gražiuoju nusikratyti, Voldemaras pasiūlė Lietuvos atstovų vietas — Stulginskiui Londone, o Krupavičiui Romoje prie Kvirinalo. Jie abu tų pasiūlymų nepriėmė.

Atitrūkęs nuo valstybinio darbo, Stulginskis nusipirko apleistą dvaro centrą Kretingos apskrityje, kur, pats atlikdamas visus ūkio darbus, ūkininkavo, kol 1941 birželio 14-16 dienomis bolševikai juos išvežė. Toliau atskyrė vyrą nuo žmonos ir jį nuvežė į naikinamąjį lagerį Krasnojarsko srityje, kur visos gyvenimo, darbo ir maitinimo sąlygos buvo skirtos bei pritaikytos ko greitesniam žmonių išmirimui: iš 2.000 lietuvių vyrų po metų liko apie šimtą. Stulginskis, kaip agronomas, dirbo prie inspektų ir šiltadaržių. Jo darbo sąlygos galėjo būti geresnės už kitų kalinių. Kad jis negalėtų Lietuvon sugrįžti, enkavedistai jam bausmę padidino dar 25 metais. Tačiau, Stalinui mirus, jo byla buvo peržiūrėta, ir bausmė panaikinta. Jam buvo leista vykti į Komi respubliką pas žmoną, kur ji dirbo įvairius sunkius prievartos darbus.

1956 metais Stulginskiai grįžo į Lietuvą. Gavo darbą sodininkystėje. Bet buvo bandyta jį panaudoti nepriklausomos Lietuvos gyvenimui suniekinti. Jam pasipriešinus, jis buvo atleistas iš darbo ir paleistas į pensiją. 1962 m. mirė jo žmona Ona. Ją palaidojęs Panemunės kapinėse, Stulginskis dar gyveno 7 metus. Jų vienintelė dukra Aldona, kuri išvežimų metu buvo Kaune, liko neišvežta. 1944 m. ji baigė VDU medicinos fakultetą. Ištekėjusi už dr. Juozevičiaus, gyvena Čikagoje.

Aleksandro Stulginskio veiklos ir ypač prezidentavimo metu buvęs Seimų krikščioniškojo bloko ir Lietuvos krikščioniškosios demokratijos vadas prel. Mykolas Krupavičius su dideliu respektu prisiminė ir 1947 m. Tėvynės Sarge pirmame numeryje aprašė Stulginskį kaip krikščioniškąją asmenybę ir kaip labai garbingai valstybėje iškiliausias pareigas ėjusį Respublikos prezidentą. Jo apibūdinimu, A. Stulginskis, kaip tikras žemaitis, savyje įkūnijo geriausias žemaičio savybes: būdo kietumą, ryžtingumą, neišdidumą ir rimtu-

mą. Savo gyvenimo kelyje bei veikloje Stulginskis buvo didelis idealistas, pasiryžęs dirbti Lietuvai ir per visą savo gyvenimą nenutolo nuo savo pasirinkto kelio. Per visą gyvenimą jis buvo tvirtas kaip krikščioniškosios kultūros žmogus, stropiai praktikuojantis katalikas, ateitininkas, labai rimtai atlikęs tiek savo religines, tiek kaip lietuvio šviesuolio bei visuomenininko, tiek ir politiko bei valstybininko pareigas.

Su tomis didelės asmenybės savybėmis A. Stulginskis pasirodė ir būdamas Respublikos prezidentu. Išrinkus I-jį Seimą, reikėjo išrinkti Valstybės prezidentą. Kandidatais buvo pasiūlyti kun. M. Krupavičius, V. Černeckis ir A. Stulginskis. Krupavičiui ir Černeckiui savo kandidatūras atsiėmus, liko tik vienas kandidatas — A. Stulginskis. Bet jis labai nenorėjo kandidatuoti į prezidento vietą. Kada jį labai kalbino, jis nepatenkintas išėjo iš savo frakcijos posėdžio. Tik per keletą dienų pavyko jį prikalbinti. Ir taip buvęs žemaičių kumečio vaikas užėmė valstybėje iškiliausią bei garbingiausią vietą. Bet jis ir tose pareigose neparodė jokio išdidumo. Išrinktas prezidentu, jis tas nepaprastas pareigas atliko Lietuvai naudingu būdu ir garbingai reprezentavo Lietuvos valstybę. Jis rimtai išstudijavo prezidentinių pareigų reikalavimus ir jas vykdė labai rimtai, saugodamas valstybės prezidento institucijos rimtumą ir orumą. Sklandžiai kalbėjo vokiečių kalba, gerai buvo išmokęs anglų ir prancūzų kalbas. Taip su kelių valstybių atstovais kalbėjo jų kalbomis. Su popiežiaus atstovu sklandžiai kalbėjo lotyniškai. Reprezentaciniuose pobūviuose savo laikysena visiems imponavo. Ponu rodytis nemėgo. Bet tarp ponų laikė savo pareiga vykusiai poniškumą pademonstruoti, nenutoldamas ir nuo demokratiškumo, kartu būdamas oficialus ir šaltokas.

Prezidento pareigas ėjo labai rūpestingai. Buvo darbštus. Seimo priimtus ir jam pasirašyti atsiųstus įstatymus jis kruopščiai studijavo, nors už pasirašytus įstatymus pagal konstituciją buvo atsakingas ne prezidentas, o su juo tą įstatymą pasirašęs ministras. Įstatymus pasirašydavo, kada būdavo įsitikinęs, kad jie bus Lietuvai naudingi. Prieš pasirašydamas, įstatymą išdiskutuodavo su jį pasirašiusiu ministru. Pasitaikydavo, kad jis kurį įstatymą grąžindavo Seimui persvarstyti, jei jis jam pasirodydavo nevykęs.

Konstitucija leido prezidentui dalyvauti ministrų kabineto posėdžiuose. Kada buvo svarstomi svarbūs reikalai, Stul-

ginskis dažnai pasinaudodavo ta teise ir kabineto posėdžiui pirmininkaudavo, gyvai dalyvaudamas diskusijose ir pareikšdamas svarių ir rimtai pagrįstų nuomonių.

Įvairūs nesusipratimai jo neišvesdavo iš pusiausvyros. Jautriose diskusijose išlaikydavo šaltą kraują ir objektyvumą. Juo pavojingesnis klausimas, tuo šalčiau jį svarstydavo. Juo didesnė kildavo audra, juo jis buvo atsparesnis ir ryžtingesnis. Su partiniu priešu principiniuose dalykuose būdavo kietas; tačiau antraeiliuose dalykuose buvo nuolaidus ir bendro darbo šalininkas. Bendraminčiams neduodavo pirmenybės prieš kitų pažiūrų žmones — žiūrėjo kieno pusėje buvo teisybė, ir tai nusverdavo. Nenumaldomai buvo kietas tvarkos laužytojams ir ardytojams, bet kartu buvo objektyvus, teisingas, korektiškas.

Su organizacijomis ryšių ir jose populiarumo neieškojo — jie buvo silpni. Jų šventėse nesirodydavo. Apskritai pasirodymų nemėgo. Jo privatus gyvenimas buvo kuklus ir ramus. Prabangos, iškilmingų pobūvių, balių nemėgo ir vengė. Gyveno panašiai, kaip gyvena lietuvis ūkininkas. Žemaitiškai kietas, tačiau neišdidus, mažakalbis. Bet nevengė kalbų rimtais klausimais. Susitikimų neieškojo.

Laisvą laiką sunaudojo skaitymui ir straipsnių rašymui. Ir būdamas prezidentu, jis rašė straipsnių svarbiais tautos ir valstybės reikalais, pasirašydamas įvairiais slapyvardžiais. Gyveno taupiai, bet nešykščiai. Iš savo algos buvo susitaupęs pinigų; tačiau pirkdamas ūkį, gerokai prasiskolino. Stambiomis sumomis šelpė studentus ir įvairius kultūrinius reikalus.

Aleksandras Stulginskis mirė 1969 m. rugsėjo 22 d. Vilijampolėje. Palaidotas A. Panemunės kapinėse.

Vakarų kultūros žmogus, Stulginskis stengėsi atgimstančią Lietuvą organizuoti Vakarų įtakoj ir rikiuoti ją į modernių demokratinių valstybių eilę. Jam esant prezidentu, buvo išleisti visi pagrindiniai Lietuvos įstatymai ir suorganizuoti mūsų tautinės kultūros židiniai bei padėti ūkinio gyvenimo pagrindai.

(K. Mockus)

A.A. JONAS MATULIONIS

B. ŽUKAUSKAS

Ilgai ir sunkiai kelis metus sirgęs, amžinybėn pašauktas, Jonas Matulionis mus paliko sausio 24 d. apie 4 val. p.p. Toronto ligoninėje. Mirties valandą su juo buvo jo artimieji — žmona dr. Aniceta, duktė dr. Judita ir žentas inž. Eugenijus Čuplinskai ir vaikaičiai Darius ir Vytukas. Šeimos noras būti su juo mirties valandoje išsipildė. Prieš agoniją žmona Aniceta sugavo į tolį žvelgiantį jo ramų neužmirštamą žvilgsnį, po kurio sekė paskutinis atodūsis. Skausmai baigėsi, prasidėjo kitas gyvenimas amžinybėje.

Liga Joną kankino gana ilgai. Negalavimas prasidėjo 1966-68 metais. Jau sirgdamas ėmėsi tvarkyti okupacijos metu vestus užrašus — dienoraštį, iš kurio gimė 570 pyslapių knyga "Neramios dienos". Iš tikrųjų jose buvo ir siaubo dienų. Ateities istorikams jis bus okupacijos metą atvaizduojantis dokumentas. Nebegalint velioniui Jonui jo spaudai paruošti, jo paruošimo darbą kruopščiai atliko žmona Aniceta, talkinama šeimos artimųjų A. Gurevičiaus, E. Senkuvienės, O. Gailiūnaitės ir F. Senkaus.

Jonas Matulionis gimė 1898 m. vasario 7 d. Šiugždų kaime, Krokialaukio valsčiuje. Tėvai Juozas ir Petronėlė (Vaičiūnaitė) valdė našios dirvos ūkį. Būdami susipratę lietuviai katalikai, jie ir vaikus auklėjo katalikiškoje dvasioje. Tėvas buvo patriotas, socialaus būdo knygnešys. Iš paprūsės pargabentomis knygomis jis aprūpindavo plačią apylinkę. Sugyveno su vietos žandaru, kuris nesistengė būti perdaug akylus ir, reikalui esant, mokėjo "primerkti akį".

Gabiai baigusį pradžios mokyklą Joną tėvai leido į Marijampolės gimnaziją. Ten besimokydamas, jis 1912 metais įsijungė į ateitininkų gretas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Jonas, pasitraukdamas nuo fronto, pasiekė Voronežą, į kur buvo perkelti daugelis lietuvių moksleivių, ir įstojo į naujai įsteigtos Vilniaus Martyno Yčo gimnazijos šeštąją klasę. Moksleiviai buvo apgyvendinti pakankamai aprūpinamuose bendrabučiuose.

Į Voronežą persikėlė nemažas skaičius Marijampolės gimnazijos aktyvių, išprususių ateitininkų. Į ten atkilo ir Moksleivių ateitininkų valdyba. Vyresnieji ateitininkai, kurių tarpe buvo ir Jonas, greitai suorganizavo Voronežo ateitininkų kuopą.

Bendrabučiuose organizavosi kuopelės ir įvairios sekcijos. Jose vyko lavinimosi ir savišvietos darbas.

Be ateitininkų, buvo ir kitų pažiūrų bei nuotaikų moksleivių. Gyvenant bendrabučiuose, kaip jaunimui įprasta, ypatingai anais laikais, būdavo pasiginčijama pasaulėžiūriniais klausimais. Bet tie ginčai būdavo gana korektiški.

Nikitino bendrabučio, kuriame gyveno Matulionis, vedėju buvo mokytojas M. Endziulaitis. Jis jame gyveno su žmona. Švenčių ir atostogų metu pas juos dažnai lankydavosi Maskvos universiteto gamtos-matematikos fakultete studijas baigiantis sūnus Vytautas. Studijuodamas chemiją ir zoologiją, jis domėjosi dar filosofijos, religijos ir pasaulėžiūriniais klausimais. Buvo aktyvus dalyvis rusų studentų ratelių, kuriuose buvo stropiai gvildenami tie klausimai.

Atvykęs pas tėvus atostogų metu, jis pats susirasdavo moksleivius ateitininkus ir su jais megzdavo pokalbius įvairiais pasaulėžiūriniais klausimais. Vienu tokių Vytauto Endziulaičio pokalbininkų būdavo ir Matulionis. Idealistas, apaštališko būdo Vytautas stengdavosi savo dvasinius turtus perteikti jaunesniems draugams ateitininkams. Kartais tie pokalbiai būdavo ilgi, bet visuomet įdomūs, draugiški. Tų pokalbių tikslas — ruoštis nepriklausomai Lietuvai.

Revoliucija

Kilus Rusijos Vasario mėnesio revoliucijai, nušvito politinės laisvės laikai. Rusijos Lietuvių taryba paskelbė Rusijos lietuvių seimo rinkimus. Ligi tol slopinamos politinės partijos Rusijoje išėjo į viešumą. Ypač populiari buvo A. Kerenskio vadovaujama rusų social-revoliucionierių partija (lietuviškai soc. liaudininkų). Ta kryptimi palinko ir dauguma lietuvių aušrininkų.

Vyresnieji ateitininkai — Petras Karvelis, Antanas Matulaitis ir kiti ėmėsi iniciatyvos Voroneže įkurti Lietuvių krikščionių demokratų partijos skyrių. Tuo tikslu jie 1917 m. per Atvelykį dideliame miesto teatre sušaukė lietuvių tremtinių mitingą. Prisirinko pilna salė lietuvių. Nesnaudė ir aušrininkai-socialistai. Jų tikslas buvo neleisti įsteigti Krikščionių demokratų partijos skyriaus. Mitingo prezidiumui paskelbus susirinkimo tikslą steigti Krikščionių demokratų partijos skyrių, kilo didelis triukšmas, apsistumdymas. Didžiausius triukšmadarius pašalinus iš salės ir triukšmui aprimus, prabilo į mitingą atvykęs naujai skirtas M. Yčo gimnazijos

kapelionas kun. M. Krupavičius. Jam pradėjus kalbėti, pasigirdo viena kita replika, bet greitai visi nutilo ir su susidomėjimu išklausė jo kalbą. Tai buvo patriotinė, patraukli kalba. Po to buvo įsteigtas Krikščionių demokratų partijos skyrius, suvaidinęs vadovaujamą rolę lietuvių politinėje veikloje. Ypač skyrius rūpinosi kelti lietuvių tremtinių politinį sąmoningumą, ragino nepaskęsti masėje ir, atėjus laikui, grįžti Lietuvon ir kovoti dėl jos laisvės ir nepriklausomybės. J. Matulionis su draugais įsteigė jaunimo kuopą, kurios nariams buvo skiepijamas tautinis ir politinis susipratimas. Pradžioje skyrius veikė be politinės programos. Ji buvo improvizuojama. Birželio 9 d. buvo sušauktas Rusijos lietuvių seimas, į kurio rinkimų akciją buvo įsijungę ir ateitininkai. Seimas balsų dauguma priėmė rezoliuciją, kad etnografinė Lietuva privalo tapti nepriklausoma valstybe. Tai rezoliucijai nepritardami, socialistai ir liberalai apleido seimą. Nebuvo išrinktas vykdomasis organas.

Lygiagrečiai su seimu vyko Krikščionių demokratų partijos konferencija, kuri priėmė partijos programą, išrinko centro komitetą, kurio pirmininku buvo išrinktas kun. J. Vailokaitis. Rinkiminė į seimą kampanija parodė, kaip svarbi yra propaganda.

Buvo aišku, kad, grįžus Lietuvon, ji suvaidins svarbią rolę. Tad jai vesti reikėjo iš anksto pasiruošti. Reikėjo lavintis kalbėjime. Bet kalbėti ir ginčytis su draugais, anot Matulionio, kiekvienas gali ir pajėgia. Bet kalbėti susirinkime, kada tu vienas solistas ir kada į tave atkreiptas visų dėmesys, visai kas kita. Tad pratintis viešai kalbėti buvo įsteigta J. Matulionio pirmininkaujama agitatorių sekcija. Joje būdavo improvizuojami mitingai. Sekcijos nariai turėjo iš eilės pirmininkauti, daryti politinius susirinkimus, pranešimus, kalbėti "einamuoju momentu". Sekcijos susirinkimai būdavo gausiai lankomi. Tik jos pavadinimas buvo nepatrauklus. Vytautui Endziulaičiui patarus, ji buvo pavadinta politiniai organizacinė sekcija. Pati idėja V. Endziulaičiui patiko, ir progai pasitaikius, jis mielai tos sekcijos mitinguose dalyvaudavo. Ir tos sekcijos pirmininku buvo Jonas Matulionis.

Perkėlus krikščionių demokratų centrą į Voronežą, partijos pirmininkas kun. M. Krupavičius Matulionį, kaip aktyvų krikščionį demokratą, kooptavo į centro komitetą narių. Susidėjus aplinkybėms, jam teko rūpintis, kad kun. Krupavičius nebūtų bolševikų revoliucionierių sunaikintas. Apie

gresiantį jo gyvybei pavojų įspėjo aušrininkas Alfonsas Mickevičius per savo simpatiją Leokadiją, ateitininkę, kuri savo laiku pranešė kam reikia. Jis įspėjo apie numatomus areštos, kurie pasitvirtino. Tai rodo, kad jis tikrai žinojo, kad kun. Krupavičius nuteistas mirti. Tad jo nuteisimas nebuvo ateitininkų prasimanymas, ką teigė vienas liberalas savo redaguojamame žurnale.

Greitai po Vyriausios Rusijos lietuvių tarybos narių suėmimo ir dėl to protestavusių moksleivių ateitininkų areštų politiškai subrendęs, gavęs brandos atestatą, Jonas Matulionis kovo mėn. su broliu Antanu ir sesute Brone išvyko pas tėvus į Smolensko gubernijją. Kelionėje peršalo ir sunkiai susirgo plaučių uždegimu. Jam pagijus, Matulionių šeima išvyko Lietuvon.

Lietuvoje

Šiugždus Matulioniai pasiekė 1918 m. liepos mėnesį. Gyvendamas kaime, Jonas negreit sužinojo apie Vytauto Endziulaičio mirtį, kurią jis skaudžiai išgyveno.

Dar tremtyje būdamas, tvirtai buvo pasiryžęs ginklu kovoti dėl Lietuvos laisvės. Lietuvos vyriausybei pašaukus jaunus vyrus savanoriais į Lietuvos kariuomenę, Jonas stojo kūrėju savanoriu pradžioje į Propagandos biurą, o 1919 m. liepos mėnesį į Karo mokyklą, kurią baigė tų metų gruodžio 16 dieną ir buvo pakeltas į leitenanto laipsnį. Tarnybai buvo paskirtas į I atsargos batalioną, kuris vėliau buvo pavadintas dešimtuoju pulku. Dalyvavo kautynėse su lenkais.

1930 m. gegužės 15-tą dieną Kaune susirinkęs Steigiamasis Seimas proklamavo atstatytą nepriklausomą Lietuvos valstybę. Tremties svajonė — Lietuvos nepriklausomybė — tapo tikrove. Bet karinė karjera Jono neviliojo. 1923 m. pradėjo studijuoti teisių fakultete ekonomiją. Studijų metu buvo išrinktas Lietuvos universiteto Studentų ateitininkų sąjungos pirmininku. Tose pareigose buvo 1923-25 metais.

1923 m. iškilo Klaipėdos krašto krizė. Jonas buvo sukilimo aktyvus dalyvis. Trumpą laiką buvo Šilutės komendantu.

Grįžęs į Kauną, buvo pakviestas Krikščionių demokratų partijos reikalų vedėju. Tos pareigos jam nekliudė studijoms, kurias sėkmingai baigė 1927 m. Lietuvos universiteto studentų ateitininkų sąjungai 1926 metais persitvarkant į mažesnius bei judresnius vienetus, J. Matulionis buvo vienas Vytauto klubo formuotojų ir, berods, pirmuoju jo pirminin-

ku. Klubui Vytauto vardą siūlė, prisimindamas kilnų visuomenininką idealistą Vytautą Endziulaitį.

Studijuodamas pažino odontologijos studentę Anicetą Stonkutę, su kuria 1926 m. vasario 16 d. susituokė. Ta santuoka Jonui buvo laiminga dalia: Aniceta buvo nuoširdi, rūpestinga, ištikima gyvenimo draugė.

Susikomplikavus Lietuvos vidaus politikai ir jai iškrypus iš našaus demokratinio kelio, J. Matulaitis 1929 m. iš politinio darbo baro pasuko į bankinę karjerą. Priimtas Lietuvos banko tarnybon, praktikai atlikti buvo pasiųstas į Lietuvos banko Klaipėdos skyrių, iš ten į Ukmergės Lietuvos banko skyrių ir po trumpo laiko buvo paskirtas Liet. banko Mažeikių skyriaus direktorium. Visose tose vietose Matulionių šeima susirado artimų bičiulių ir nevengė visuomeninio bei kultūrinio darbo.

Atlikęs bankinio darbo stažą, 1937 m. rugsėjo 1 d. buvo pakviestas užimti Ūkio banko vyriausiojo direktoriaus vietą. Naujoms pareigoms Jonas Matulionis buvo pilnai pasiruošęs. Tą darbą bedirbdamas, jis buvo išrinktas Bankų korporacijos pirmininku ir Prekybos ir Pramonės rūmų valdybos nariu. Broliai Juozas ir Jonas Vailokaičiai, atsipalaidavę nuo bankinio darbo, galėjo atsidėti jų sukurtos stambios Lietuvos pramonės ugdymui.

Nors žmona dr. Aniceta, baigusi mokslą, stengėsi verstis savo profesijos praktika, kuriai buvo gerai pasiruošusi ir kurią mėgo, gyvenamos vietos laikinumas trukdė bet kur pastovų įsikūrimą. Apsistojus Kaune ir sėsliai įsikūrus, prasidėjo kūrybingas gyvenimas, nepamirštant ir visuomeninių pareigų.

Lietuvos tragedija

Bet sėslumas ir pastovus įsikūrimas tebuvo miražas. Prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas ir rusų-bolševikų įguloș Lietuvoje buvo aiški grėsmė Lietuvai ir jos gyventojams. Ypač tai pasidarė aišku, žlugus Lenkijai. Tačiau tikras bolševikų veidas visuomenei buvo nežinomas, nes viskas buvo stropiai užmaskuota.

Dalis lietuvių, ypač šviesuomenė, numatė gresiantį sunaikinimo pavojų ir pasitraukė į Vokietiją. Kiti rizikavo, pakeitę tarnybą ir gyvenamąją vietą, kaip nors išlikti. Tad ir J. Matulionis, atleistas iš banko tarnybos prisiglaudė statybos treste. Bolševikų teroras slėgė visus padorius žmones.

J. Matulionis buvo anksčiau įspėtas, kad, karui prasi-

dėjus, bus sudaryta Laikinoji vyriausybė ir kad jis numatomas finansų ministru. Jam buvo aišku, kad rusų bolševikų okupaciją tegali pašalinti vokiečių nacių okupacija. Vokiečių nacių jis nemėgo, bet juos laikė žmoniškesniais už rusus bolševikus.

Iš radijo pranešimo sužinojęs, kad yra sudaryta Laikinoji vyriausybė ir kad jis paskirtas finansų ministru, jis atvyko į Kauną ir įsijungė į vyriausybės darbus. Tačiau vokiečiai neleido ministrui pirmininkui K. Škirpai iš Berlyno grįžti į Lietuvą, nors lietuviai sukilėliai jau buvo išlaisvinę Kauną ir Vilnių. Nors vokiečių karinė valdžia ir nepalaikė ryšių su Laikinąja vyriausybe, ši paėmė savo žinion administracinį aparatą ir ėmė tvarkyti valstybinius reikalus.

Vykstant žūtbūtinei kovai, J. Matulionio įsitikinimu, lietuvių tauta neturėjo kištis į tą kovą. Jam rūpėjo išsaugoti didžiausią tautos turtą — žmones ir išlaikyti mokyklas. Vokiečiams įvedus civilinę administraciją ir nušalinus Laikinąją vyriausybę, jis galvojo, kad lietuviams tomis sąlygomis yra naudinga ir reikalinga bendradarbiauti su okupacine vokiečių administracija, ypač prisimenant, kaip vokiečiai buvo nualinę Lietuvos ūkį Pirmojo pasaulinio karo metu 1915-18 metais. Tad generaliniam komisarui von Renteln nušalinus Laikinąją vyriausybę ir pakvietus ministrus likti generaliniais tarėjais, jis, šaltai apgalvojęs reikalų visumą, pasiūlymą priėmė. Eidamas tas pareigas ir būdamas kompetentingas finansų ir ūkio reikaluose, jis pramatydavo kraštui žalingus vokiečių kėslus ir jiems ryžtingai pasipriešindavo arba, vykdymą nudelsiant, jam pavykdavo paversti juos niekiniais. Delsimo taktikos jam ir kitiems tarėjams laikantis, daug žalingų vokiečių nacių užmačių buvo sutrukdytos. Tik vienas tarėjas buvo pasidaręs vokiečių nacių įrankiu. Tiesa, jiems teko išsisukinėti, eiti "ant peilio ašmenų". Tai nevisiems pavyko. Dalis jų pateko į kacetą, ir kai kurie jų ten žuvo. Bet kitiems pavyko.

Okupacijos metu buvo sudaryti savisaugos batalionai, kurie atlikdavo policinius uždavinius. Bet jų okupantas negalėjo panaudoti fronto kautynėms. Jam gi rūpėjo sudaryti lietuvių karines formacijas frontui. Skelbti mobilizaciją, laužant tarptautinę teisę, vokiečiai neišdrįso. Norėjo panaudoti tam reikalui tarėjų instituciją, bet šie pareikalavo Lietuvai valstybinio statuso pripažinimo. Bandant jiems mobilizuoti

klastos būdu, taip pat nepasisekė. Tuo būdu pavyko išgelbėti daugelio lietuvių gyvybių.

Tarėjai nepasidavė ir aktyvios rezistencijos pagundai. Aktyvi rezistencija būtų buvusi slinktis į baisųjį rusų bolševizmo glėbį, kurio viešpatavimui ir žudynėms nebuvo matyti galo. Tuo tarpu vokiško nacizmo galas buvo jau aiškus, galima sakyti, už slenksčio. Karui einant į pabaigą, dešimtys tūkstančių lietuvių pasitraukė į karo nualintą Vokietiją ir ten sulaukė karo pabaigos.

Matulionių šeimai į karo pabaigą teko išgyventi bombardavimo košmarą ir gaisrų pavojų. Išlikę gyvi, karui pasibaigus, turėjo trauktis į vakarus, kad nepatektų į bolševikų nagus. Po trijų savaičių kelionės, kurią atliko daugiausia pėsti, pasiekė Detmoldo apylinkę anglų karinėje zonoje. Kaimynystėje buvo suorganizuota Blombergo reprezentacinė stovykla.

1947 m. J. Matulionis su šeima iš Vokietijos persikėlė į Angliją ir apsistojo Coventry, Midland. Ten jam teko dirbti tekstilės fabrike. Įstojo į Didžiosios Britanijos Lietuvių sąjungos Coventry skyrių ir buvo išrinktas jo pirmininku. Kiek vėliau buvo išrinktas sąjungos apygardos pirmininku.

1951 metais persikėlė į Kanadą ir apsigyveno Hamiltone, kur dirbo fizinį darbą. Buvo išrinktas Hamiltono Lietuvių Bendruomenės apylinkės pirmininku. 1952 m. persikėlė į Torontą. Čia 1952 m. buvo išrinktas Kanados Lietuvių Bendruomenės pirmininku. Tose pareigose išbuvo iki 1955 metų. Tais metais lapkričio 27 d. buvo išrinktas Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininku. Juo buvo iki 1957 m. birželio mėn. Tais metais, grįžęs į Torontą, buvo Kanados Lietuvių Bendruomenės Politinio komiteto pirmininku, o 1958 metais buvo išrinktas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininku.

Trumpai peržvelgus Jono Matulionio visuomeninę veiklą išeivijoje, atsiskleidžia jo organizaciniai gabumai ir energija. Kur tik įsijungė į kokį organizacinį darbą, visur renkamas į vadovybę. Vadovaudamas niekur neįnešė destrukcijos. Daug reiškė ir jo asmens taurumas. Išauklėtas katalikiškoje šeimoje, tokiu pasiliko per visą gyvenimą. Jam rūpėjo katalikų organizaciniai reikalai. Jis buvo vienas Pasaulio katalikų centro kūrėjų. Būdamas veiklus ir rūpestingas katalikas, jis buvo apdovanotas Šventojo Tėvo medaliu "Pro Ecclesia et Pontifice".

Jaunystėje įsisąmoninęs ateitininkų principus, jų laikėsi per visą gyvenimą. Jų įtakoje jis buvo ir savanoris kūrėjas, kovojęs dėl Lietuvos laisvės. Pats jautęs šeimos palaimą, šeimą jis laikė lietuvybės išsilaikymo šaltiniu. Gyvenime jis buvo nuoširdus, vientisas, socialus. Toks buvo moksleivis, toks ir karininkas, toks studentas ir toks išliko gyvenimo tekmėje bei jo sūkuriuose. Sunku ir įsivaizduoti, kaip tokį pilną energijos vyrą ilga liga sukaustė ir ilgam prirakino prie ligos patalo. Ligą tik palengvino nuoširdus, stropus ir meilės lydimas žmonos Anicetos, dukters Juditos ir kitų artimųjų rūpestis.

Apvaizda leido artimiesiems būti jo paskutiniųjų gyvenimo valandų liudininkais, jam iškeliaujant į geresnį pasaulį, kuriuo jis tvirtai tikėjo. Jo populiarumą liudijo didelis skaičius tautiečių, su juo atsisveikinusių Prisikėlimo bažnyčioje.

Pamaldoms už jo vėlę vadovavo iš Čikagos atvykęs J.E. vysk. V. Brizgys. Mišioms patarnavo vaikaičiai Darius ir Vytautas. Mišių skaitymą aiškia lietuviška tarsena atliko dukraitė Indrė.

Jonas Matulionis palaidotas Anapilio kapuose Toronte 1980 m. sausio 28 d.

"Pasirodymas Sibiro maldų knygos, kurią kančiose sukūrė lietuvaitės, kelia visuotiną nuostabą ne tik mūsų tarpe, bet ir visose tautose,' kur tik ši savo formatu mažytė knygutė pasirodė. Jos maldos persunktos tokia gilia meile Dievui, tautai ir žmogui, kad skaitai ir nežinai, kuo daugiau stebėtis, ir matai tokias dvasines aukštumas, kur savęs paaukojimas savo artimo ir tautos naudai eina ligi asmens pilno išsižadėjimo".

Jonas Matulionis

KAZIUI ŠKIRPAI MIRUS

Kazys Škirpa Lietuvos gyvenimo įvykiuose yra vaidinęs ne eilinį, tam tikrais momentais reikšmingą ir šakotą vaidmenį. Apie jį tenka kalbėti kaip apie karį — gen. štabo pulkininką, Vyriausiojo štabo viršininką, kaip apie politiką — buvusį trijuose užsienio postuose Lietuvos atstovą, ir įgaliotą ministrą, organizavusį 1941 metų sukilimą, ir visuomenininką, buvusį Steigiamojo Seimo narį.

Kazys Škirpa buvo gimęs 1895 metais Namajūnų kaime, Biržų apskrityje. Baigęs realinę Mintaujos gimnaziją ir karo meto karo mokyklą Peterhofe, neilgai karo metu tarnavo rusų kariuomenėje; 1917 metais aktyviai prisidėjo prie lietuvių tautinių dalinių organizavimo Rusijoje. 1918 m. anksti grįžęs į Lietuvą, užsirašė pirmuoju savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Paruošė Lietuvos Tarybai projektą savanoriams šaukti į Lietuvos kariuomenę. Pradžioje tarnavo Krašto apsaugos štabo organizacijoje, o 1919 metų gruodžio 23 d. paskirtas Vilniaus karo komendanto pavaduotoju. Persikėlęs į Kauną, ir čia ėjo tas pačias pareigas. Iš savanorių suformavo atskirą Vilniaus batalioną ir su juo dalyvavo kovose su bolševikais ir bermontininkais. Tą batalioną išvystė į 5-tą pėst. pulką, buvo jo vadu ir dalyvavo kautynėse su lenkais. Už pasižymėjimus kovose buvo apdovanotas Vyčio kryžium ir kitais ordinais.

1920 m. buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą valstiečių liaudininkų frakcijoje. Lenkams Lietuvą puolant ir jiems užėmus Vilnių, Škirpa pasitraukė iš Seimo ir suformavo 13-tą pėstininkų pulką.

Aukštuosius karo mokslus ėjo Šveicarijoje, 1922 m. Aukštuosiuose Karininkų kursuose Kaune ir Belgijos karo akademijoje, kurią baigė 1925 m. Grįžęs buvo paskirtas gen. štabo II skyriaus viršininku, o 1926 m. Vyr. štabo viršininku. Jis buvo paruošęs planą sumažinti kariuomenei, ją teritoriškai pritaikant krašto apsaugai. Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo buvo iš tų pareigų atleistas ir po kurio laiko buvo pasiųstas į Lietuvos atstovybę Berlyne konsularinio skyriaus vedėju. Vėliau buvo paskirtas Lietuvos karo atstovu Vokietijoje.

1937 m. buvo paskirtas Lietuvos atstovu prie Tautų Sąjungos Ženevoje. Lenkams įteikus Lietuvai ultimatumą, reikalaujant užmegzti diplomatinius santykius, Škirpa siūlė

vyriausybei to ultimatumo nepriimti. Tą ultimatumą priėmus, 1938 m. Škirpa buvo paskirtas Lietuvos atstovu ir įgaliotu ministru Lenkijoje. Tų pat metų gale jis buvo toms pat pareigoms perkeltas į Vokietiją.

Kilus Antrajam pasauliniam karui, Škirpa siūlė Lietuvos vyriausybei, kad Lietuvos kariuomenė nedelsiant užimtų Vilnių, kartu aiškindamas, kaip ji, ir užimdama Vilnių, turėtų neįsivelti į karą.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, Škirpa neteko Vokietijos pripažinimo. Bet jis palaikė savo anksčiau turėtas pažintis su daugiau ar mažiau atsakingais asmenimis, dirbančiais kariuomenėje, užsienio reikalų ministerijoje ir valstybės saugumo įstaigose, ir per juos galėjo prieiti prie svarbiųjų asmenų.

1940 m. lapkričio 17 d. Berlyne iš Vokietijoje esančių lietuvių suorganizavo Aktyvistų fronto branduolį ir ruošė gaires sukilimui, siekiant atkurti Lietuvos nepriklausomybę. Prasidėjus karui ir 1941 m. birželio 23 d. prasidėjus sukilimui, buvo paskelbtas Laikinosios vyriausybės ministru pirmininku. Bet jis Vokiečių užsienio reikalų ministerijoje susidūrė su Lietuvos atstatymui priešingu nusistatymu. Varžydama sukilimą ir Laikinosios vyriausybės veikimą, Vokietijos vyriausybė ne tik jo neišleido vykti į Lietuvą, bet ir jį izoliavo namų arešte. Vėliau jį laikė izoliuotą pietinėje Vokietijoje. Gavęs leidimą grįžti į Berlyną, jis atnaujino ryšius su rezistencinėmis organizacijomis ir 1944 m. vasario 5 d. įteikė Reicho vyriausybei memorandumą, prašydamas atšaukti Lietuvos okupaciją ir leisti lietuviams valdytis patiems. Po keturių mėnesių buvo išsiųstas į politinių internuotų asmenų stovyklą Bad Godesberge, vėliau perkėlė į Sudetus. Karui pasibaigus, buvo amerikiečių iš ten evakuotas į Paryžių, iš kur jis persikėlė į Airiją, kur universitete dėstė rusų kalbą. 1949 m. emigravo į JAV ir dirbo Kongreso Bibliotekoje.

Amerikoje jis laikėsi tezės, kad Lietuvos laisvinimo darbui ir politiniam vadovavimui išeivijoje būtų atgaivinta vokiečių 1941 metais pašalintoji Laikinoji vyriausybė.

P. M.

ĮVYKIAI IR PROBLEMOS

Divide et impera

Jau trisdešimt septinti metai, kaip VLIKas, konsolidavęs visas Lietuvoje pasireiškusias politines jėgas, vadovauja politinei tautos kovai, siekiant jos išlaisvinimo. Amerikoje iš visų pagrindinių visuomeninių srovių sudaryta ALTa savo tos pat krypties veiklą pradėjo dar keleta metų anksčiau. Nors per tą laiką nebuvo palankių sąlygų reikšmingai pasistūmėti Lietuvos laisvinimo kryptimi, tačiau tie abu veiksniai konsoliduoja aktyviąsias Lietuvai laisvinti pastangas ir visomis progomis reiškia ne vien išeivijos, bet ir visos tautos siekimus Lietuvai laisvės. Nors ir nebuvo sąlygų daugiau išplėtoti tų laisvinimo veiksnių veiklai, jų atliekami darbai vis tiek labai erzina okupantą. Išeiviams skirtoje okupanto spaudoje laisvinimo veiksnių veikėjai dažnai puolami, jiems grasinama, piktai pašaipiai jie tituluojami "vaduotojais" ir kitais piktesniais žodžiais.

Okupantas planingai stengiasi suskaldyti išeivių Lietuvos laisvinimo veiklą. Per jo atsiųstus agentus išeiviai įtaigojami likviduoti VLIKą: "taip bus jums geriau".

Suprantama, kad ne su kitokiu uždaviniu pereitais metais buvo į Ameriką atvykęs išeivių reikalams įgaliotas Vytautas Kazakevičius, kuris čia veikdamas praleido tris ir pusę mėnesio. Kazakevičius nėra paprastas agentas. Jis turi platesnius įgaliojimus ir gali kai kam turėti didelę įtaką. Kad jam buvo leista išvykti ilgam laikui ir jį praleisti išeivių tarpe, tai rodo, kad jis turi savo viršininkų pasitikėjimą ir jam buvo pavesti platesni uždaviniai. Per tą laiką jis daug kur lankėsi, su daug kuo matėsi, turėjo daug susitikimų, pasikalbėjimų, pasitarimų, daug kur vaišinosi, gal ir posėdžiavo. Iš jo tos viešnagės aprašymų matyti, kad jo lankymuisi bazę sudarė "pažangieji" — Amerikos lietuviai komunistai, nuo kurių savo drumsčiamą ir skaldomą veiklą jis plėtė toliau. Kad jis neišvažiavo nieko nelaimėjęs, rodo tai, kad nuo jo išvykimo laikų VLIKo ir ALTos darbas susidūrė su naujais, kai kur suplanuotais, didesniais sunkumais.

Nuo to meto sustiprėjęs erzelis ne tik nenyksta, bet banguoja naujomis srovėmis.

Naujas savilaidinis žurnalas

Briuselyje leidžiamas USSR New Brief, Nr. 2, 1980, praneša, kad Lietuvoje pasirodė naujas literatūrinis-filosofinis žurnalas *Pastogė*.

Tarp kovos ir susitaikymo

Nors kalbame apie visų pareigą ginti tautą nuo sunaikinimo, tačiau praktiškai jau nemaža išeivių svyruoja tarp kovos dėl išlaisvinimo ir bendradarbiavimo pagal okupanto leidžiamas sąlygas. Kaip okupuotoje Lietuvoje, taip ir išeivijoje, dalis lietuvių vietoje kovos su okupantu pasirinko vienokį ar kitokį bendradarbiavimą su juo. Daug pavergtų lietuvių yra praleidę po 25-40 metų Sovietų koncentracijos stovyklose ir kalėjimuose ir, išėję iš jų, ir toliau didvyriškai gina savo tautą.

Išeivijoje aštrėja trintis tarp tų, kurie dalyvauja kovoje dėl Lietuvos išlaisvinimo, ir tų, kurie gina bendradarbiavimą su okupanto įstaigomis. Jei kitados toje kovoje beveik visi išeiviai buvo vieningi ir visi pritarė laisvinimo veiksnių veiklai ir ją rėmė, tai dabar tokio kovingumo jau nėra. Įvairūs pasisakymai tuo klausimu rodo, kad daug kam bendradarbiavimas yra arčiau širdies negu tautos laisvinimas. Okupantui pavyko patraukti dalį suaugusių ir jaunimo. Dalis mokyklinio jaunimo auklėjosi pionierių stovyklose ir daug daugiau jų baigė indoktrinacijos (lietuvių kalbos) kursus Kapsuko universitete. Padėtis suka ta kryptimi, kad į jaunimą braunasi ir svetima kalba ir svetima dvasia.

Nepaslaptis, kad didėja okupanto įtaka lietuvių išeivijoje. Kai kuriuose sluoksniuose jau nemadinga pasisakyti prieš bendradarbiavimą su okupantu ir net prieš komunizmą.

Kaip bus su tautos laisvinimu?

Jaunimas išeivijoje ir okupuotoje Lietuvoje

Išeiviams laimė lėmė išvengti komunistinės priespaudos ir džiaugtis Amerikos ir kitų aukštos civilizacijos kraštų gyvenimu ir gerove. Jei jie būtų likę Lietuvoje, jie būtų turėję sunkų gyvenimą, o dalis jų būtų buvę okupanto sunaikinti. Grynai asmeniškai jiems tai laimėjimas. Bet tautai jų netekimas yra didelis nuostolis. Jei būtų likę Lietuvoje, jie nekalbėtų rusiškai ir kovotų prieš rusinimą. Čia gi jaunimas savo tarpe jau nebekalba lietuviškai ir jaunose šeimose kalbama ne lietuviškai. Net nemėgstama jiems lietuvy-

bės priminimo. Lietuvoje jaunimas auga lietuviškas, čia gi jis auga angliškas. Partizanų kovose Lietuva neteko apie 30.000 savo sūnų. Neapskaičiuojama, kiek jų Lietuva neteko išeivijoje ne dėl Lietuvos kovojant, bet dėl patogumo nutaustant. Kalbame apie ten jaunų kovotojų tautinį herojizmą, čia gi reiktų kalbėti apie tautinį ištižimą. Jei išeivijos jaunimas būtų augęs okupuotoje Lietuvoje, iš jo būtų išėję Viktorų Petkų, Nijolių Sadūnaičių, Antanų Terleckų, Balių Gajauskų, čia gi iš jo išauga "lietuvių kilmės amerikiečiai", kurių tarpe didėja abejingumas Lietuvos pavergimui ir jos laisvinimo reikalui.

Ryšiai su pavergtąja tauta

Savilaidinės spaudos pranešimai apie okupanto veikliųjų lietuvių suėmimus ir nuteisimus rodo ne tik priespaudos sugriežtinimą, bet ir didėjantį lietuvių pasipriešinimą bei kovotojų dėl lietuvybės ir katalikybės gausėjimą. Apie padėtį tuo atžvilgiu Lietuvoje daugiausia tuo keliu ir tesužinome.

Senstant bei išmirštant vyresniajai kartai Lietuvoje ir išeivijoje, asmeniniai kontaktai su Lietuvoje likusiais artimaisiais retėja. Bendradarbiavimo "su kraštu" šalininkai nuvykę daugiausia susitinka su kvislinginiais "Tėviškės" pareigūnais ir jų žinioje esančiais menininkais ir išvykdami duoda pareiškimus "Gimtojo krašto" reporteriams. Tačiau nežinoma, kad kas jų būtų turėjęs ryšių su lietuvių kovotojų vadais ir pogrindinės spaudos leidėjais.

Nei nusiųsti į pionierių stovyklas vaikai, nei į Kapsuko universitetą nuvykę jaunuoliai nesueina į sąlytį su Lietuvos jaunimu ir neužmezga su juo pastovesnių santykių. Iš pavergtųjų lietuvių pasisakymų dažnai prasikiša jų nusivylimas išeivija, jos gyvenimu bei veikla ir jos tarpusavio nesutarimais. Atvykę į išeivius kalba kaip "jūs", tuo neslėpdami jų jaučiamo jiems skirtingumo, o gal ir svetimumo.

KRITIŠKAI VERTINANT

STASIO MAZILIAUSKO "MERKELIS GIEDRAITIS"

Vyskupas kunigaikštis Merkelis Giedraitis yra laikomas vienu žymiausių vyskupų Žemaičių vyskupijos istorijoje. Jis yra buvęs Vilniaus universiteto protektorium, ir apie jį parašytą knygą Maziliauskas paskyrė to universiteto 400 metų sukakčiai paminėti.

Knyga "Merkelis Giedraitis" nėra tos istorinės ir bažnytinės asmenybės monografija, o tik svarbų vaidmenį vaidinusio asmens gyvenimo ir jo laikų beletristinė iliustracija.

Prologe susipažįstame su Merkelio tėvo Mato Giedraičio gyvenimu. Nors kunigaikščiai Giedraičiai savo įtaka valstybėje neprilygo Radvilų ir kai kurių kitų kunigaikščių giminėms, tačiau didelis patriotas, žymus karys ir valstybininkas Matas Giedraitis vaidino didelį vaidmenį didžiojo kunigaikščio dvare, ėjo jame svarbias pareigas ir labai sielojosi dėl Maskvos įsigalėjimo Rytuose pavojaus Lietuvai. Jo iniciatyva buvo Vilniuje įsteigtas ginklų fabrikas, kuriame buvo liedinamos didžiosios patrankos ir kiti ginklai.

Merkelis Giedraitis, augdamas prie tėvo tvirtas kūnu ir dvasia, brendo kaip karys ir kaip politikas. Tėvas pasirūpino jo geru išauklėjimu. Į savo rūmus Vilniuje Merkeliui ir kitiems augantiems savo vaikams auklėti Matas Giedraitis pasikvietė Vakarų Europoje išsimokslinusį humanistą Zablockį, kuris atsidėjęs dirbo ir, kiek namuose galima pasiekti, auklėjo Merkelį kario ir valstybininko gyvenimui. Jau būdamas subrendęs vyras, Merkelis dalyvavo karuose ir protarpiais, tėvą pavaduodamas, dirbo politinį darbą karaliaus dvare. Bet, suprasdamas didelę išsilavinimo reikšmę, jis išvyko į Karaliaučių studijuoti. Po kurio laiko jis ilgai ir kruopščiai studijavo Tiubingeno ir Viurcburgo universitetuose, naudodamasis jų bibliotekomis. Iš tolimo Lietuvos krašto atvykęs, jis greitai sulaužė vokiečių kunigaikščių juo nepasitikėjimą ir pelnė jų pagarbą. Kaip stiprus ir išsilavinęs asmuo jis galėjo su jais lenktyniuoti fechtavime, kariavimo mene ir kitose srityse. Kunigaikštytės stengėsi jam įtikti ir svajojo apie vedybas su juo, bet jam ne tai rūpėjo. Jau pasiekęs didelį išsimokslinimą, gavo pranešimą, kad mirė jo tėvas. Tuojau grįžo į Vilnių užimti tėvo vietą valstybinėse pareigose.

Greta valstybinio darbo Merkelis Giedraitis, aukštėjęs su Vilniaus vyskupu Protasevičium, domėjosi ir susirūpino Vilniaus universiteto išlaikymu bei tobulinimu ir katalikiškų religinių knygų spausdinimu.

Mirus Žemaičių vyskupui, lenkai turėjo planą jo vietoje pasodinti lenką vyskupą. Kovodamas, kad ta vyskupija nepatektų į lenkų įtaką, Merkelis Giedraitis, jau anksčiau tapęs dvasininku, karaliaus padedamas pasistengė būti popiežiaus paskirtu tos vyskupijos vyskupu. Būdamas ištikimas katalikybei, jis labiausiai rūpinosi sulaikyti Lietuvoje protestantizmo išplitimą ir įsigalėjimą. Daugelis bajorų, norėdami užgrobti parapinių bažnyčių turtą bei žemę, perėjo į protestantus. Visoje vyskupijoje buvo belikę vos keletas kunigų. Vyskupas Giedraitis su kanauninku Mikalojum Daukša stropiai ėmėsi padėtį taisyti. Jis surinko būrį prasilavinusių jaunų vyrų ir savo rūmuose įsteigė kunigų seminariją ir, pats juos mokydamas bei auklėdamas, ruošė juos į kunigus. Savo iš tėvo paveldėtą turtą užstatydamas, jis leido Daukšos parašytas ar išverstas religines knygas.

Energingų jaunų, savo paties išauklėtų kunigų padedamas, Giedraitis vedė kovą teismuose, kol, remdamasis surastais senais bažnyčių statymo bei parapijų steigimo dokumentais, atgavo iš protestantų Šiluvą ir kitas parapijas.

Iš autoriaus atvaizduotos vyskupo Giedraičio veiklos matome, kad jis buvo neeilinis žmogus ir neeilinis vyskupas. Aprašydamas jo didelę iniciatyvą, religinį gyvenimą stiprinant ir parapijas perorganizuojant, autorius įtikinamai jį parodo, kaip simpatingą, socialų, labai pasiaukojusį, žmones mylintį ir žmonių mylimą vyskupą, kultūrininką, politiką ir šiaip labai stiprią asmenybę. Jo kaip politiko ir didelio autoriteto reikšmei parodyti autorius panaudoja kunigaikščių Radvilų ir Katkevičių konfliktą, kilusį dėl jų didelės ambicijos (neva dėl merginos, kurią abi pusės nėrėjo pasilaikyti). Abiejų kunigaikščių kariuomenės buvo užėmusios po dalį Vilniaus miesto ir buvo išrikiuotos dideliam mūšiui. Tuo labai susirūpinęs, tačiau nepajėgdamas konflikto sulaikyti, karalius šaukėsi Varnių vyskupą pagalbos — apsaugoti Vilnių nuo priartėjusios nelaimės. Atskubėjęs vyskupas Giedraitis su dideliu vargu paveikė tarp savęs kariauti pasiruošusius labai įtakingus ir galingus kunigaikščius. Panašiai autorius vyskupą Merkelį yra parodęs veikiantį ir kitose sunkiose situacijose, kuriose jis savo dideliu protu, nepaprastu

taktu ir pasiaukojimu randa geriausią išeitį.

Autorius įveda ir dvi šalutines temas — svarbius istorinius įvykius: karaliaus Zigmanto Augusto meilė ir vedybos su Barbora Radvilaite ir Liublino unijos sudarymą.

Dailiojoje literatūroje turime veikalų su istoriniais siužetais iš didžiųjų Lietuvos kunigaikščių, buvusių Lietuvos valdovų, žymių karių ir politikų gyvenimo. Maziliauskas pasirinko aprašyti taip pat iškilią istorinę asmenybę, nors mūsų daugumai mažai žinomą ir istorijos vadovėliuose mažai teminimą. Knyga įdomiai parašyta lengva ir sklandžia kalba. Skaitytojas iš jos patirs, kad istorinė Lietuva garsėjo ne tik didžiųjų kunigaikščių vedamais karais bei nukariavimais, bet turėjo ir didelio išsimokslinimo kultūrininkų ir pasiaukojusių religinių vadų, ir prastus žmones suprantančių ir jiems kilniai vadovaujančių ganytojų. Tą knygą skaitant, palyginti, tamsesnis istorijos laikotarpis darosi šviesesnis. Įtikinamai parodyta protestantizmo Lietuvoje istorija darosi aiškesnė.

Istorikai galėtų pasakyti, kiek teisingai išlaikyta autoriaus vaizduojama istorinė tikrovė. Autoriaus, atrodo, ji yra kruopščiai išstudijuota. Bet mums svarbiau jo sukurta meniška tikrovė — jo vaizdavimo įtikinamumas. Ji verta visiems paskaityti. Skaitytojai turės malonumą pasigėrėti gyva ir sklandžia kalba ir pagilins vieno įdomaus Lietuvos istorijos laikotarpio žinias.

Stasys Maziliauskas, MERKELIS GIEDRAITIS, Žemaičių vyskupas, kunigaikštis, Vilniaus akademijos protektorius ir jo ypatingieji laikai. Keturių šimtų metų Vilniaus universiteto jubiliejus. Spausdinta Tėvų Pranciškonų spaustuvėje Brooklyne.

J.V.

JUOZO PRUNSKIO "BĖGOME NUO TERORO"

Kun. dr. J. Prunskis pasiryžo neleisti pamiršti ir tam tikra prasme bent savo atsiminimuose atgaivinti vieną tragiškųjų mūsų tautos momentų: lietuvių bėgimą iš savo krašto nuo į Lietuvą atgal sugrįžtančios Sovietų Sąjungos kariuomenės. Okupanto sugrįžimo siaubas taip gąsdinančiai veikė, kad dalis gyventojų, kurie tik galėjo, paliko savo artimuosius, tėvynę, profesinį darbą ir ką tik turėjo ir su didžiausiais sunkumais bėgo į nedraugišką nacionalsocialistinę Vokietiją. Bėgome taip, kaip dabar bėga vietnamiečiai, afganai, kambodiečiai ir kiti nuo žiauraus pavergimo, teroro ir mirties.

Nors įvairūs bėgimo momentai knygoje aprašyti tik dabar —

po 35 metų nuo jų patirtų pergyvenimų, tačiau jie yra buvę tokie stiprūs, kad atsiminimuose tebejaučiamas anuo metu pergyventas siaubas ir sukrėtimas.

J. Prunskio knygoje išspausdinti 38 asmenų vienoki ar kitoki atsiminimai, kuriuose bandoma išaiškinti, kodėl ir kaip kas bėgo nuo artėjančio bolševizmo. Vienuose daugiau sustojama prie klausimo kodėl bėgo, kituose gi — vargai bei sunkumai, patirti palikus savo namus. Beveik visi pasakoja savo šiurpius atsiminimus. Visi traukėsi nuo artėjančio bolševizmo kaip nuo betarpiškai gresiančio sunaikinimo, nuo dvasinės ir fizinės nelaisvės, nuo jau numatyto ištrėmimo. Dar kiti bėgimo priežastį nurodo, kad bolševikai nužudė jos tėvą, vertė išdavinėti savo motiną, vertė pasidaryti jų agentu ar buvo paskelbtas priešu Nr. 1. Dar kitiems bėgimo siaubą sukėlė bolševikų iššudytų žmonių lavonų ar matytų tremiamų žmonių prisiminimas.

Apibendrinant visų nurodytus bėgimo iš savo krašto motyvus, juos galima suvesti į vieną visiems bendrą bėgimo priežastį — išvengti bolševikinės nelaisvės, gresiančio persekiojimo ir žiauraus sunaikinimo.

Kitų autorių prisiminimuose aprašomi, bėgant iš Lietuvos, kelionėje patirti vargai, sunkumai, mirtini pavojai ir skaudūs pergyvenimai tėviškę paliekant ir pasirenkant baugią bei nežinomą ateitį nedraugingame krašte. Pasitraukimas iš tėvynės karo suirutėje ir susisiekimui pakrikus, visiems buvo sunkus, ir, kaip iš aprašymų matyti, kiekvienam teko trauktis kitokiomis priemonėmis ir nugalėti vis kitokius sunkumus. Tačiau visiems sunkiausias pergyvenimas buvo toks pat ar panašus netekimas savo krašto, išsiskyrimas su artimaisiais ir klajoklio gyvenimo pradžia.

Iš kitų surašytų laisvų atsiminimų išsiskiria jau dokumentinės vertės turintieji Elenos Plioplytės-Steiblienės ir Leonardo Kerulio bėgimo metu vesti užrašai, kuriuose įvairūs įvykiai bei nuotykiai aprašyti artimiausiu metu taip, kaip jie buvo pergyventi bei patirti.

"Bėgom nuo teroro" yra istorinis liudijimas, ką pergyveno tautos dalis, netekusi tėvynės, liudijimas žmonių, norėjusių išvengti bolševikų persekiojimų, priespaudos, teroro, deportacijų ir sunaikinimo žiauriuose klimatuose. Tų aprašymų rinkinys yra prisiminimas tiems, kurie tą bėgimą yra pergyvenę, ir liudijimas tiems, kurie to bėgimo nėra patys patyrę. Ateities istorikas turės atsiminimų bei dienoraščių me-

džiagos nustatyti, ką nieko nekalti žmonės turėjo pergyventi, įsigalėjus žiaurioms ir žmones naikinančioms diktatūroms.

Toks atsiminimų ir dienoraščių rinkinys yra vertinga mūsų ir mums artimų žmonių realių pergyvenimų iškarpa. Tai prisiminimas neseniai pergyventos padėties, kokia tik baisiais laikais tepasikartoja.

Juozas Prunskis, BĖGOM NUO TERORO. Iš tėviškės išblokštųjų atsiminimai. Išleido Vytauto Didžiojo Šaulių Riktinė. Čikaga, 1980. Spausdinta "Draugo" spaustuvėje. Kaina 7.00 dol.

NAUJAS JUOZO ANDRIAUS LIETUVOS ŽEMĖLAPIS

Lietuvos kariuomenės plk. ltn. Juozas Andrius, tarnaudamas Kariuomenės štabo Topografijos skyriuje, dirbo triangliacijos darbus ir, jais remdamasis, braižė bei gamino Lietuvos įvairių vietų tikslius žemėlapius kariuomenei. To savo labai specialaus darbo neatsisakė ir išeivijoje. Anksčiau Lietuvių Enciklopedijos leidykla išleido jo paruoštą politinį Lietuvos žemėlapį. Vėliau lituanistinių mokyklų reikalams buvo išspausdintas jo didelis — sieninis spalvotas Lietuvos žemėlapis. 1979 m. Devenių Kultūros fondas išleido J. Andriaus paruoštą žemėlapį LIETUVA. Jis yra 35x25 colių didumo, trispalvis, skirtas šeimoms, įstaigoms bei jaunimui geriau pažinti savo tėvų ir protėvių kilmės kraštui. Išspausdintas prityrusio spaustuvininko Juozo Kapočiaus, Lietuvių Enciklopedijos leidėjo. Išleistas Dalios Bobelienės rūpesčiu.

Šiame žemėlapyje, kaip ir kituose to paties autoriaus išleistuose žemėlapiuose, Lietuvos valstybė parodyta suverenės valstybės abišalėmis sutartimis nustatytose sienose, kuriose ji buvo rodoma politinės reikšmės turinčiuose žemėlapiuose. Be Lietuvos valstybės, žemėlapyje parodytos lietuviškos žemės su lietuviams brangiomis istorinėmis vietovėmis dar su lietuviškais vietovardžiais bei vandenvardžiais, kur praeityje yra vykę daug svarbių mūsų tautai įvykių.

Žemėlapis turi 2230 vietų pavadinimų: miestų, miestelių ir mažesnių vietovių. Tik dideliems ir mažesniems miestams būtų tikę skirtingi pažymėjimai. Dabar ir Vilnius, ir Garliava, žemėlapyje pažymėti tokiu pat ženklu.

Lietuvos žemėlapis yra viena priemonių jaunimui pažinti Lietuvos kraštui. Šeimose jis tam tikslui turėtų būti plačiai vartojamas.

LIETUVA, sudarė *J. Andrius* 1979 m. Išleido Devenių Kultūros fondas. Spausdino J. Kapočius. Kaina 6.00 doleriai.

TĖVYNĖS SARGO RĖMĖJAI

Tėvynės Sargo rėmėjas A. Garka už Nr 3 (41) prisiuntė 13 dol. ir per klaidą buvo praleistas nr. 1 (42) rėmėjų sąraše. Nuoširdžiai atsiprašome ir dėkojame už auką.

Iki š. m. gegužės mėn. 31 d. už Nr. 1 (45) prisiuntė:

M. Peteraitienė ir Pr. Povilaitis po 25 dol., K. Povilaitis ir dr. K. Rimkus po 15 dol., A. Garka ir J. Giedraitis po 13 dol.; po 10 dol.: J. A. Bobelis, B. Brizgys, kun. L. Dieninis, P. Duda, kun. A. Gleveckas, J. Inčiūra, L. Jaras, S. Jasaitienė, A. Kasulaitis, dr. J. Kuodis, A. Milčienė, kun. A. Petrauskas, kun. V. Skilandžiūnas, P. Spėtyla, dr. J. Starkus, dr. K. Šidlauskas, J. Švedas, A. Tauginas, A. Vaičiulaitis, dr. O. Vaitas ir kun. dr. T. Žiūraitis, O.P.; po 8 dol.: J. ir M. Kižiai, P. Linkus, kun. J. Pragulbickas ir V. Prižgintas; J.B. Laučka ir V. Sonda — po 7 dol.; po 6 dol.: A. ir V. Kačinskai, dr. J. Kriaučiūnas, A. Tamulionis ir P. Tamulionis; po 5 dol.: P. Abromaitis, J. Andrius, vysk. V. Brizgys, El. Butkienė, A. Dabšys, dr. Z. Danilevičius, A. Dovydaitis, A. Gaška, J. Gravrogkas, A. Grinius, kun. St. Yla, A. Juška, kun. V. Karalevičius, Vitas Kazlauskas, dr. J. Kižys, dr. L. Kriaučeliūnas, prel. J. A. Kučingis, J. Lapinskas, dr. A. Laucis, M. ir V. Liūlevičiai, T. Liutkienė, kun. V. Martinkus, J. Mikaila, P. Minkūnas, M. Nagys, A. Orentas, B. Paliulis, kun. A. Petraitis, Pr. Polteraitis, J. Puleikis, J. Sakas, dr. L. J. Simutis, Ig. Skirgaudas už nr. 3 (44), dr. S. Skripkus, kun. A. Stašys, H. Šilinis, kun. J. Tautkus, D. Tričienė, E. Vainauskienė, kun. A. Valiuška, kun. J. Velutis ir Algė R. Zundė; po 4 dol.: P. Aleškaitis, B. Galinis, A. Gudaitis už nr. 3 (44), dr. J. Jakštas, K. Mickevičius, J. Motiejūnas ir Ig. Petrauskas; kiti po mažiau.

Visiems nuoširdžiausias ačiū!

TĖVYNĖS SARGO LEIDĖJAI

TURINYS

J. Varnas, Steigiamasis Seimas iš šešiasdešimties metų perspektyvos 1
P. Maldeikis, Lietuvių išeivių vaikas amerikiečių mokykloje 9
V. Bagdanavičius, Brazdžionio ištikimybė savo, tautis ir Dievo dvasiai 23
M. Gečionis, Apie pavojų laisvajam pasauliui 33
M. Krupavičius, VLIKo ir Lozoraičio santykiai 46
P. Vanagas, Du šimtai metų nuo Kristijono Donelaičio mirties 61
M. G., Amerikos politika Pabaltijo valstybių atžvilgiu 68
90 metų nuo "Apžvalgos" pasirodymo 70
Mirusiuosius prisimenant:
P. M., Dešimt metų nuo Aleksandro Stulginskio mirties 71
B. Žukauskas, A.A. Jonas Matulionis 77
M. G., Kaziui Škirpai mirus 85
Įvykiai ir problemos: 87
Kritiškai vertinant:
Stasio Maziliausko "Merkelis Giedraitis" 90
Juozo Prunskio "Bėgom nuo teroro" 92
Naujas Juozo Andriaus Lietuvos žemėlapis 94

TĖVYNĖS SARGO
SKAITYTOJŲ DĖMESIUI

Tėvynės Sargo viršelių III-čiame puslapyje yra paskelbtas knygų sąrašas. Šios knygas gaunamos TĖVYNĖS SARGO administracijoje.

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE
galite gauti šias knygas:

Aleksandras Stulginskis, ATSIMINIMAI. Išleido Pedagoginis Lituanistikos Institutas. 1980 m. 295 pusl. Kietais viršeliais. Kaina 12.00 dol.

P. Maldeikis, MYKOLAS KRUPAVIČIUS. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga. 1975 m. 493 pusl. Kietais viršeliais. Kaina 10.00 dol.

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga. 1977 m. 235 pusl. Kietais viršeliais. Kaina 5.00 dol.

Algirdas J. Kasulaitis, LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY. Išleido Leono XIII Fondas. 1976 m. 244, plius XXIV pusl. Minkštais viršeliais. Kaina 3.00 dol.

Užsakymams adresas:
"Tėvynės Sargas"
c/o Antanas Balčytis
6819 S. Washtenaw
Chicago, ILL 60629

Alp(LKA) 1745
1980, Nr.2

L.arch.

Kaina $3.00

88.295.21